

98

2. D. B. V.
DISSERTATIO JURIDICA
DE

1713

**USU PRACTICO
DOCTR. INSTITUTIONUM DE NUPTIIS,**

246

Quam

75

**RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,**

**DN. FRIDERICO WILHELMO,
PRINCIPE BORUSSIÆ, MARCHIONE BRANDENBURGICO, RELIQUA,
PRÆSIDE**

**DN. CHRISTIANO THOMASIO,
POTENTISSIMI BORUSSIÆ REGIS CONSILIARIO
INTIMO, UNIVERSITATIS FRIDERICIANÆ DIRECTORE
AC PROFESSORE PRIMARIO, ET FACULTATIS JURIDICÆ
ORDINARIO,**

IN
**ALMÆ FRIDERICIANÆ
AUDITORIO MAJORI,**

d. 24. April. M. D. CC XIII.

Publico Eruditorum Examine submitter

**FRIDERICUS SIGISMUNDUS de STURM,
Berolin. Marchicus.**

HALÆ MAGDEBURGICÆ, LITERIS SALSFIELDIANIS.

ANNO 1773
DISSERTATIO JURIDICA

DE IURIS BENEVOLENTIA

DOCTORIS IURIS

THOMASII

LEONARDI

DE IURIS BENEVOLENTIA

IN IURIS BENEVOLENTIA

DR. CHRISTIANI THOMASII

DE IURIS BENEVOLENTIA

IN IURIS BENEVOLENTIA

DE IURIS BENEVOLENTIA

DE IURIS BENEVOLENTIA

DE IURIS BENEVOLENTIA

CONSPECTVS TOTIVS DISPVATIONIS,
Summaria Capituli I,

Omissa in Institutionibus tractatio de iure conjugum,
de diversis modis & Ritibus connubiorum §. I.

Autores præcipui de modis diversis connubiorum, & ritibus nuptialibus. *b.*

Non excusari Justinianum, quasi illa antiquitas nullum habeat usum. *c.*

Causa præcipua difficultatum hujus doctrinæ intuitu temporum nostrorum. §. II.

Explicatio hujus doctrinæ Justiniano facilis. *d.*

Epitomatores perdunt Autores. *e.*

F. Balduinus & F. Hotmanus cur de modis connubiorum nihil tradiderint? *f.*

Dissensus varius autorum præcipuorum *g.*

Autores antiqui præcipui. *h.*

Methodus eas evadendi. (I) *excerpendo fragmenta scriptorum antiquorum* §. III.

Ex Cicerone locus primus, secundus, tertius, quartus, quintus. Loca Plutarchi, Dionysii Halicarnassæi, Taciti, Gellii, Gaji, Ulpiani, Arnobii, Servii, Festi, Nonii, Boethii. *i.*

(II) *Reversendo & ordinando questiones præcipuas, ubi dissentiant noviores.* §. IV.

(1) Utrum tres modi an pauciores? (2) Utrum confarreatio & coemptio differant? (3) A quo nuptiæ confarreatæ institutæ? (4) An ex propriæ Flaminibus, an & aliis de populo communes? (5) An per confarreationem uxor in manum mariti transferretur & materfamilias facta? (6) An exierit ex patris potestate? (7) Quid patrimi & matrimi? (8) Quando & cur confarreatio desierit? (9)

)**(
Quinam

CONSPECTVS TOTIVS DISPVATIONIS.

Quinam senes ad coemtionem faciendas? (10) Quomodo coemtio peracta? (11) An per coemtionem & confarreationem jus succedendi mutuum acquisitum? (12) An uxor per coemtionem ex patria potestate exierit? (13) Quando & cur coemtio interierit? (14) An Cicero per eas quæ uxorum loco habentur, intelligat uxores usu quæsitas? (15) An quæ usu uxor, & materfamilias? (16) Quæ jura uxorum usu quæsitarum? (17) Quis character uxoris usu quæsitæ. (18) An & quid in LL. XII. Tabb. de uxoribus usu quæsitis actum? Franc. Balduni querela de obscuritate loci Gelliani. Brissonii tentata expositio de uxore usu quæsitæ. Consensus aliorum. *k.*

(III.) *Distinguendo loca Ciceronis, Taciti &c. a locis Arnobii, Servii, Boëthii. §. V.*

Rationes theseos. *l. m.*

Arnobii ætas & varia lectio in ejus loco. *n.*

Servii ætas & autoritas. *o.*

De Boëthio consensus Brissonii. *p.*

Sententia nostra de confarreationis origine, forma, effectu, contrariis, duratione. §. VI.

Confarreatio modus antiquissimus. *q.*

Etiam aliis civibus Romanis permissus, non Flaminiibus proprius. *r.*

Patrimi & matrimi, qui ex confarreatis parentibus generant. Communis Lexicographorum error. *t.*

Per confarreationem uxores non fuisse liberatas a patria potestate. Respondetur dissentientibus, & ad alias rationes dubitandi. *u.*

Confarreatione uxor fiebat materfamilias. Qua occasione Boëthius contrarium asserat. *v.*

Novum argumentum, quod confarreatæ nuptiæ non solis Flaminiibus propriæ. Diffarreationis tardior usus. *dd.*

An Cicero docuerit, Jctos invenisse coemtionem ad confarreationem tollendam. Rationes pro affirmativa. Rationes pro negativa magis verosimiles. *ee.* Ratio-

CONSPECTVS TOTIVS DISPVTTATIONIS.

Rationes varia, cur jam Tiberii tempore confarreatæ nuptiæ rariores fuerint. *gg.*

De coemptione ejusque nulla aut certe exigua a confarreatione differentia, iisdemque ejus cum confarreatione effectibus. §. VII.

Probationes, quod confarreatio & coemptio non sint diversa nuptiarum genera. *bb.*

Opinio singularis Merceri de differentia confarreationis & coemptionis. *ii.*

Huberus nobiscum sentit. *kk.*

Probatio de communibus utriusque effectibus. *ll.*

Incerta formula coemptionis. Etiam illius; Ubi tu Cajus, ego Cajo. *mm.*

Coemptione non soluta patria potestas. *nn.*

Nec in confarreatione, nec in coemptione maritum semper successisse uxori. *oo.*

Ex opposita coemptioni remanicipatione non probari, eam a confarreatione fuisse diversam. *pp.*

Rationes, cur defierit coemptio, eadem, adnotatis tamen quibusdam novis. *qq.*

De usu. Rejiciuntur communes explanationes. Definitio nuptiarum, quæ usu fiebant. §. II. X.

Fontes difficultatum & errorum in explicandis nuptiis, quæ usu fiebant. Cicero in Topicis expositus, quod uxores usu in manum mariti non venirent. Contra in oratione pro Flacco, quod etiam usu uxores venirent in manum mariti. Novum inventum medium conciliandi, distinctione, an usu uxor ufucapta sit, nec ne. *rr.*

Respondetur Ravardo, characterem uxorum, usu parturum in raptu simulato consistere asserenti. *ss.*

Uxores usu quasitas non esse, quæ invitis parentibus & tutoribus anno possessæ fuerint. Fluctuatio ipsius Brissonii. Gravia dubia, ipsius sententiam prementia. Potissimum deficiens bona fides in marito. Item de casu plane speciali hic agi, non de uxoribus usu partis in genere.

)*(2

CONSPECTVS TOTIVS DISPVATIONIS.

genere. Tentatur explicatio verosimilior Gellii & Servii. Ad ductum l. 43. ad L. Jul. de adult. Utpote cui non obstant dubia memorata. *ii.*

Refertur opinio peculiaris Hotmani de nuptiis usu factis. Quæ tamen rejicitur, adnotatis simul difficultatibus circa sensum legis Miscellæ. *iii.*

Ufu uxores an in manum maritorum venisse dixerit Cicero. Negatur, & ad objectionem ex oratione pro Flacco respondetur, ostendendo, quis sit genuinus sensus illius loci. Nova eaque prægnans ratio, Uxores usu non fucisisse maritis, nec maritos illis. *xx.*

Probatur & explicatur definitio nuptiarum quæ usu fieri dicebantur. *yy.*

Earum dua species. Alia solennes, alia minus solennes, & parum a concubinato differentes. §. IX.

Probatur quod hæ species non fingantur, nec cerebrinae sint. *zz.*

Probatur, nuptias communis usus regulariter suas, sed pauciores solennitates habuisse. *aaa.*

Per quas facile a sponsalibus & concubinato secerni poterunt. *bbb.*

Probatur, alteram speciem nuptiarum clandestinarum a concubinato difficulter potuisse secerni. *ccc.*

Occasiones harum nuptiarum clandestinarum. *ddd.*

Fuerunt in frequenti usu sub Imperatoribus. *eee.*

Etiam sub Justiniano, sub quo nondum benedictio sacerdotalis necessario requirebatur. *fff.*

Requisita iustarum nuptiarum. (1) Pubertas. §. X.

(2) Consensus personarum contrahentium, §. XI.

Quæstionum variarum index circa hunc consensum. *bbb.*

(3) Consensus parentum, qui in potestate habebant. §. XII.

Si avus in potestate haberet, an & patris consensus requiretur? Dissensus Jctorum Romanorum. Vani modi dissensum illum conciliandi. Notatur Fr. Hotmanus. *iii.*
Diffe-

CONSPECTVS TOTIVS DISPVTTATIONIS.

Differentia variæ inter filios & filias ratione sponfaliorum & nuptiarum. *kkk.*

Olim tutorum consensus requisitus in fœminis. *mmm.*

An pater nuptiis vel consentiens vel dissentiens poterit rescindere matrimonium? §. XIII.

Pater consentiens non potuit rescindere matrimonium jure patriæ potestatis. *ooo.*

Dissentiens potuit. Respondetur ad locum obstantem

Pauli JCr. *ppp.*

Patris consensus expressus in nuptiis filii, tacitus in nuptiis filia. Controversia de filio cujus pater esset furiosus. §. XIV.

Ratio diversitatis inter nuptias filii & filia. *qqq.*

Postea etiam in nuptiis filii sufficit consensus patris tacitus. *rrr.*

Ratio dissensus JCr. circa nuptias filii patris furiosi. *sss.*

Constitutio Marci de filiis mentecapti. *uuu.*

Unde dubitatum, an ea etiam pertineat ad filios furiosi, Non ab Ulpiano, ob evidentem identitatis rationem;

sed ab aliis. An jam tempore Ulpiani, an vero tempore Justiniani. *uuu.*

Definitio litis per Justinianum. *uuu.*

Præcedere debere consensum patris, neque subsequentem ratificationem retrahere. §. XV.

Veritas sententiæ, sepositis legibus, eum in finem ab aliis adductis, ex evidentibus positionibus demonstrata. *xxx.*

Pater an ad consentiendum cogi poterit? §. XVI.

Sententia & mens dubia l. 19. de R. N. Ejus exiguus usus practicus apud Romanos. *yyy.*

(4) Jus Civitatis Romane, unde nullæ nuptiæ cum ancilla, Latina, peregrina. §. XVII.

Probatio thesæos. *zzz.*

Latinorum, & civium Romanor. differentia sub Justiniano plane sublata. Non vero inter cives & peregrinos. *aaaa.*

CONSPECTVS TOTIVS DISPVTTATIONIS.

Sub Justiniano non licita conjugia cum ancillis. Dos ab ancilla data potest ufucapi. An non & ipsa ancilla mediante matrimonio? Et an non ad hunc casum forte respexerit Gellius l. 3. c. 2. Negatur, quia adest res vitiosa & deficit justus titulus. *bbbb*

(5) *Cessans prohibitio sanguinis. Non autem cessat inter parentes & liberos, §. XVIII.*

Quid hic denotet: in infinitum? *cccc.*

Item inter personas, quae sunt parentum & liberorum loco, §. XIX.

Ratio denominationis. Incuria Triboniani, parentes esse dicentis parentum loco. Item in regula §. 3. hic. An v. g. uxoris amita & matertera, item ex fratre vel sorore nepotis, etiam marito sint parentum aut liberorum loco? Negatur. Nuptiae cum fratris filia quando & cur apud Romanos permittuntur? Extensio respectus parentelae & filiationis ad sponsas & privigni uxorem &c. *dddd.*

Item inter fratres & sorores, & personas, quae fratrum vel sororum loco sunt, §. XX.

Prohibitiones de viri fratre & uxoris sorore. Liberi mariti & uxoris ex aliis conjugii, fratrum & sororum loco non sunt. *cccc.*

Similis prohibitio intuitu adoptionis & servilium cognationum, §. XXI.

Probatio theseos. Per adoptionem saltem agnatio contrahitur. Explicatur l. 55. d. R. N. Emendatur Cujacius. Quinam in adoptione parentum & liberorum loco sint? An etiam in servilibus affinitatibus prohibita fratris uxor & soror uxoris? An serviles cognationes impedimento fuerint contubernio? *ffff.*

Recte Justinianus omisit tractatum de gradibus & affinitatibus, §. XXII.

Probatur thesis. Cur interpretes hic immisceant doctrinam de computatione graduum &c. *gggg.*

Ultra

Ultra illas regulas nuptia non prohibita. §. XXIII.

Nuptiarum cum consobrinis licentia Respondetur ad locum obstantem Plutarchi & Taciti. Consensus patrum Ecclesiae. Prima prohibitio Theodosii, sed non diu durans. Corruptio sententiae Justiniani per Theophilum, & Gaji per Anianum. *hhbb.*

Exempla confusionis nominum parentelae & filiationis sine prohibitionem. *iiii.*

(6) *Ut unus uni jungatur. §. XXIV.*

Probatio theseos. Factum Valentiniani & lex pro licentia Bigamiae. *kkkk.*

Fabula de Papirio Praetextato. Respondetur Bailio dissentienti. *llll.*

Effectus & poena injustarum nuptiarum. §. XXV.

Reliquarum prohibitionum ad pandectas remissarum index. *mmmm.*

Nullitas injustarum nuptiarum. Spurii unde dicti. *nnnn.*
Poena incestarum nuptiarum parum cohaerentes. Etiam intuitu liberorum incestuosorum non alendorum. *oooo.*

Summaria capituli II.

R *Equisita iustarum nuptiarum naturalia usum habent, non civilia §. I.*

Etiam si praxis & Jus Justinianum convenient, *a.*

Nuptiae Germanorum jam olim diversa a Romanis. §. II.

Probatur ex Tacito, *b.*

Etiam adhuc sub Merovingis. §. III.

Probatio theseos ex legibus Burgundionum, & Saxonum; item Ripuariorum, Alemannorum, Bajuvariorum, & ex formulis Marculfi. Incertitudo juris hodierni circa dotes unde orta, *c.*

Major diversitas sub Carolingis. §. IV.

Probatio theseos, *d.*

Hujus diversitatis augmenta & continuatio usque ad tempora reformationis. §. V.

Juris Canonici praevaletentia in Germania. Ejus differentia a Jure Justiniano in doctrina de nuptiis, *e.*

Rationes variae, cur res in eodem statu manserit post reformationem. §. VI.

Pro-

CONSPECTVS TOTIVS DISPUTATIONIS.

Protestantes pedetentim docuerunt de numero sacramentorum. Luthers in Catechismo matrimonium pro sacramento non habuit, Melanctonis sententia. Chemnitii. g.

Retentio conclusionum de sacramento in Consistoriis, h.

Tam ex parte Isteorum. i.

Quam Theologorum. k.

De praxi causarum matrimonialium hic paucis agendum. §. VII.

Ignorant Germani nuptias consarreatas, coemtas, & usuales. §. IIX.

An apud Gallos reliquæ sint nuptiarum per coemtionem? l.

Ad objectionem, quod etiam Jure Canonico admittæ sint nuptiæ usuales, responsio. m.

Benedictionis sacerdotalis necessitas an hodie sit retinenda. §. IX.

Wilsenbachii acuta instantia de sacramento matrimonii. n.

Inabilitas ad generandum. §. X.

Requiritur etiam jure Gentium prudentia regendi familiam. r.

Conjugia senum Reipublicæ noxia. s.

Turpe conjugium Eunuchi. t.

Etiam si casu Eunuchus sit factus. u.

Ufus doctrinae de consensu contrahentium. §. XI.

Praxis pedetentim Juris Canonici nœnias derelinquens. y.

Praxis intuitu doli & metus. z.

Etiam intuitu filia. aa.

Quid si causam dederim metui? bb.

Si rati habitio postea subsecuta, etiam tacita per concubitum? cc.

Circa errorem quomodo distinguendum. dd.

Error circa dignitatem aut divitias. ee.

De consensu parentum. §. XII.

Probatio, hic jus Romanum exiguum habere usum. ff. seq.

Ad usum practicum l. 1. de R. N. non esse referendum, quod Consistoria nostra suppleant consensum parentum. ll.

De servorum & peregrinorum conjugis. §. XIII.

De Prohibitionibus ob consanguinitatem & affinitatem. §. XIV.

De nuptiis cum sponsa patris &c. cum quasi privigna, cum agnatis per adoptionem, cum cognatis servilibus. pp.

Juris Canonici extensio prohibitionum juris Romani, Leges & mores Protestantium maxime variantes. qq.

De Polygamia prohibitionem. §. XV.

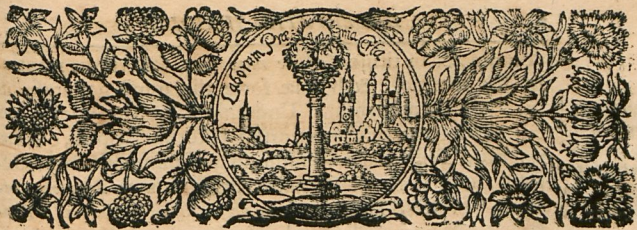
An olim polygamia Francis permittæ? Negatur. rr.

De nullitate & pœnis injulgarum nuptiarum. §. XVI.

Probatio thesicos. ss.

DE USV

DISSERTATIO JURIDICA
DE USU PRACTICO DOCTRINÆ INSTITV-
TIONVM DE NVPTIIS.

CAPVT I.

Explicatio & Emendatio juris Romani.

§. I.

DEficere institutiones omissione capi-
tis maxime necessarii in totius legi-
timæ scientiæ primis elementis, de
jure conjugum, jam alibi notatum,
ubi & definitio nuptiarum jam fuit
expofita. *a)* Hic vero nova que-
rendi occasio se offert, quod nihil de di-
versis modis connubiorum apud Romanos olim
receptis, fere nihil de ritibus & solennitatibus
connubialibus in toto jure Justiniano occur-
rat, *b)* cum tamen ea scire intersit studiosi
juris. *c)*

*Omissa in in-
stit. tracta-
tio de jure
Conjugum,
de diversis
modis & ri-
tibus connu-
biorum.*

a) in dissert. de usu practico tituli de patr. potest. cap. 1. §.

53. seq.

b) Etiam ubi sedes materiæ esse debebat in titulo ff.
de R. N. nisi quod in l. 5. d. 1. mentio fiat deductionis in
domum

A

Autores prae-
cipui de mo-
dis, diversis
connubiorum
& ritibus nu-
ptialibus.

domum, & in titulo *Cod. de nupt. l. 24.* festivitatibus nuptialis fiat mentio, & si quae forte alia nimis generalia & incerta alibi occurrant. Unde hic defectus suppleendus erit ex aliorum celeberrimorum Jurisconsultorum scriptis, qui caput istud Triboniano omissum majori diligentia exposuerunt, quo pertinet Barnabas Brissonius de *Ritu nuptiarum*, Antonius Hotmanus de *veteri Ritu Nuptiarum*. Plures citat Henric. Christoph. Hochmannus de *benedictione nuptiarum cap. 2. §. 4.* Adde & Jacobum Rævardum ad *Leg. XII. Tab. cap. 21.* Seldenum de *Uxor. Hebr. lib. 2. cap. 20. seq.* Petrum Pitheum in *notis ad Ruffin. collat. leg. Mosiac. tit. 16. p. m. 679. seq.* Commentatores ad *Tacit. IV. Annal. cap. 16.* Sigonium de *Antiq. jure civ. Roman. l. 1. c. 9.* Alex. ab Alex. *dier. gen. lib. 2. c. 5.* & ibi commentatores.

Non excusari
Justinianam,
quasi illa anti-
quitas nullam
habeat usum.

e) Nec excusari potest Justinianus, quod non necesse aut utile sit, antiquum jus recensere in institutionibus, sed sufficiat scire juris novum. Nam initio historia juris antiqui & quomodo id paulatim mutatum sit, multum conducit ad juris cognitionem & interpretationem legum genuinam, (ut haecenus in *dissertationibus de usu titulorum precedentium* passim annotatum est. Deinde cur Justinianus v. g. in doctrina de testamentis, de Scto Trebelliano &c. jus antiquum & ejus mutationem docuit, si res ista non habet usum; si vero habet usum; cur non & hic in doctrina de nuptiis idem fecit? &c.

§. II.

Causa prae-
cipua difficul-
tatum hujus
doctrinae in-
venitur tempo-
rum nostro-
rum.

Et poterat quidem Justinianus eam doctrinam absque difficultate tradere, utpote cui in promptu erant Autores eo pertinentes. d) Nunc, cum per ejus diligentiam illos perdiderimus, e) plus quam Herculeus labor nobis subeundus est, f) cum Jcti celeberrimi, qui hic glaciem frangere aggressi sunt, diligentia sua rem magis obscuram & intricatam reddiderint, ut nulla pene quaestio circa modos

modos diversos nubendi olim receptos occurrat, in qua non dissentiant, g) & plerumque non absque verosimilitudine aliqua, ex obscuritate paucorum fragmentorum, quæ nobis restant, orta. b)

d) Extabant enim illo tempore haud dubie opera illorum Jctorum ex quibus excerptæ facere Pandectæ, qui verosimiliter multa de diversis modis connubiorum Romanorum tradiderunt, cum in exiguis illis fragmentis, Gaji & Ulpiani aliquæ adhuc ejus doctrinæ compareant reliquæ. Extiterunt etiam forte leges XII. Tab. & Edictum perpetuum, unde nonnulla huc pertinentia peti poterant.

Explicatio hujus doctrinæ Justiniano facilis.

e) Solet ab eruditis causa communis perditorum optimorum autorum non sine ratione adduci, quod eorum scripta in epitomen redacta fuerint, ut vel ex Livii historia constat. Plus nocuit Justinianus Jctis praestantissimis, excerptis suis, quibus unice vim legis dederat.

Epitomatores perdunt Auctores.

f) Fuerunt alias inter Jctos humaniores de antiquitatibus Romanis maxime solliciti Franciscus Hotmanus & Franciscus Balduinus. Et tamen ille in erudito tractatu de Ritibus Nuptiarum & Jure matrimoniorum modos istos veterum connubiorum non tangit, hic in commentario ad instituta, ad leges Romuli, ad leges XII. Tabularum non solum præterit eam doctrinam, sed & data opera quasi evitat, nullam aliam haud dubie ob causam, quam quod putaverint, obscuritatem hic tantam fuisse, ut difficultates hic occurrentes superari nequeant. Conf. Balduinum ad l. 3. Romuli & ad cap. 16. leg. XII. Tab. Evolve saltem Brissonium, Anton. Hotmanum, Rævardum, Pithæum, Commentatores Taciti, Sigonium, locis lit. b. citatis, & deprehendes, te confusiosem ab illorum lectione recedere, quam antea accesseras. Specimina dissensionum præcipuarum mox trademus.

Hotmanus & Balduinus cur de modis connubiorum nihil tradiderint.

Dissensus varius Auctorum præcipuarum.

Autores anti- b) Nimirum ex Cicerone , Plutarcho , Dionysio
qui præcipui. Halicarnasseo, Tacito, Gellio, Gajo, Ulpiano, Arnobio,
Servio, Festo, Nonio, Bœthio. Loca eorum dabimus
ih. seq.

§. III.

Methodus Tentabimus tamen , an doctrinam antea con-
evadendi,(1) fusam utcunque in ordinem redigere possimus.
excerpendo Ac initio quidem exhibebimus loca Scriptorum an-
fragmenta tiquorum, 2) qui occasionem dissentienti præbue-
scriptorum runt scriptoribus seculorum noviorum.
antiquorum.

Ex Cicerone 1) Prodeat in scenam primus CICERO. Hujus quin-
locus primus, que occurrunt loca ad nostrum scopum facientia. Pri-
mus est *Topic. c. 3.* (sec. Edit. Schrevelii 1661.) *Fabie pec-*
unia legata est a viro (non testatore , ut vult Bœthius ,
quasi vir ipsius Fabiæ ipsi sic legaverit , sed a viro Fabiæ
ab altero herede instituto , ut Fabiæ sub dicta condi-
tione legatum præstaret , ut recte ostendit Franc.
Hotmanus *lib. 1. obs. 24.*) *si ei viro materfamilias esset. Si*
ea in manum non convenerat , nihil debetur. Genus enim est
uxor, ejus DULÆ FORMÆ, una matrumfamilias, que in ma-
num convenerant, altera earum, que tantummodo uxores ha-
secundus, bentur. Secundus locus est in oratione pro L. Muræna cap.
12. *Mulieres omnes propter infirmitatem consilii majores in tu-*
torum potestate esse voluerunt. Hi (Jcti) invenerunt genere
tutorum, que potestate mulierum continerentur. Sacra intevire
illi noluerunt; horum ingenio senes ad cœmptiones faciendas in-
terimendorum sacrorum causa reperti sunt. In omni denique
jure civili æquitatem reliquerunt, verba ipsa tenuerunt:
Ut, quia in alicujus libris, exempli causa id nomen
invenerant, putarent omnes mulieres, que COEMTIO-
tertius, *NEM facerent, Cajas vocari. Tertius locus occurrit in*
orat. pro L. Flacco cap. 34. At enim Androni Sextilio gravis
injuria facta est & non ferenda, quod cum esset uxor ejus Va-
leria intestato mortua, sic egit eam rem Flaccus (idem simul
magi

magistratum gerens & proximus agnatus ac tutor Valeria,) quasi ad ipsum hereditas pertineret. In quo quid reprehendas scire cupio. Quod falsum intenderet? Qui doces? Ingenua, inquit, fuit. Operitum juris hominem! Quid? Ab ingenuis mulieribus hereditates lege non veniunt? IN MANVM, inquit, convenerat, Nunc audio, sed quero: USV an COEMTIONE? USV non potuit, nihil enim potest de tutela legitima sine omnium tutorum auctoritate deminui. COEMTIONE? Omnibus ergo auctoribus, in quibus certe Flaccum fuisse non dicet. &c. Quartus locus est iterum ex Topicis cap. 4. defunctus quartus; Cum mulier viro in manum conveniebat, omnia que ejus fuerant viri fiebant dotis nomine. Quintus locus est lib quintus. 1. de Oratore cap. 56. Nam neque illud est mirandum, qui, quibus verbis coemptio fiat, nesciat, eundem ejus mulieris, que coemptionem fecerit, causam posse defendere. Sequitur PLV. Loca Plutar- TARCHVS. Quare inquit, quest. Centur. Roman. f. m. 620. chi, cum introducunt sponsam, dicere cogunt eam: Ubi tu Cajus, ibi Caja? Utrum quasi certa lege statim ingrediatur ad omnium rerum consortium, atque ad una dominandum, significaturque; ubi tu dominus & paterfamilias, ego quoque domina & materfamilias? Nominibus hisce alias utuntur promiscuis; sicut usurpant J. C. Cajum Sejum & Lucium Titium, Philosophi Dionem & Theonem a majoribus usucapiunt. An Caja Cecilia causa, honesta & probe femina, que matrimonio juncta uni ex Tarquinii filiiis fuit. Cui in M. Anci ede statua erea fuit posita. Posita fuerant olim etiam sandalia & fusi, hec industria ejus, illa, quod domi se ea continuit nota. Idem fere dicit Plinius Nat. Hist. l. 8. cap. 48. Lanam cum colo & fuso Tanaquilis, que eadem Caja Cecilia vocata est, in templo M. Anci durasse, prodente se, Autor est M. Varro; factamque ab ea stolam regiam undulatam in ede fortune, qua Servius Tullius fuerat usus. Inde factum, ut nubentes virgines comitaretur colus compta, & fusus cum stamine. Dionysii Halicarnasensis. Dionysii Halicarnasensis. Hic lib. 2. carnastei. antiq. Rom. cap. 26. ex versione Sylburgii. Mulierem nuptam, que juxta sacras leges in manum viri convenisset (Romulus volebat) participem esse omnium bonorum & sacrorum. Nomina.

minabant autem prisci Romani sacras nuptias vocabulo suo, confarreationem a communione farris. Romani quamvis hostiam igne adplendam respergunt farre. Quoniam igitur uxores in sacratissimi, & primi cibi communionem, multasque fortunas ad maritos veniebant, conjunctio ista nomen a farris communione accepit, adeoque necessario indissolubilis familiaritatis nexu eas copulavit, ut connubium nulla res dissolveret. Ita lex hec mulieres nuptas, quippe que non haberent aliud, quo se converterent, refugium, cogebat, solius mariti se attemperare moribus, viros item sic habere uxorem ut rem necessariam, nulloque divellendam modo. Uxor enim pudica & marito in omnibus obsequens eque ac ille domus erat domina, & in ejus defuncti bona succedebat heres, sicut filia in parentis; ex asse quidem, si is sine liberis ac intestatus decederet: quodsi prolem haberet, ex aequo cum liberis. Maxime etiam notabilis est locus TACITI lib. 4. Annal. cap. 16. Sub idem tempus de flamine Diali in locum defuncti legendo simul roganda nova lege disseruit Cesar. Nam patricios confarreatis parentibus genitos tres simul nominari, ex quibus unus legeretur, vetusto more, neque adesse, ut olim, eam copiam, omissa confarreati consuetudine, aut inter paucos retenta, pluresque ejus rei causas adferebat, potissimum penes incuriam virorum focinarumque. Accedere ipsius ceremonie difficultates, que consulto vitarentur, & quando exiret e jure patrio, qui id Flaminium apisceretur, queque in manum flaminis conveniret, ita medendum Senatus decreto aut lege, sicut Augustus quadam ex horrida illa antiquitate ad presentem usum flexisset. Igitur tractatis religionibus placitum, instituto Flaminum nihil demutari. Sed lata lex, qua flaminica Diali sacrorum causa in potestate viri, cetera promiscuo feminarum jure ageret. Ille autem qui sequitur locus GELLII, not. Art. lib. 3. cap. 2. est omnium obscurissimus & verum pomum Eridos. Q. Mucium, ait, cum dicere solitum legi, non esse usurpatam mulierem, que cum Kalendis Januariis apud virum causa matrimonii esse cepisset, & ante diem quartum Kalendas Januarias sequentis usurpatum esset. Non enim posse impleri trinostium

Taciti

Gellii

noctium, quod abesse a viro usurpandi causa ex XII. Tabulis deberet, quoniam tertia noctis posteriores sex horæ alterius anni essent, qui inciperet ex Kalendis. A Gellio ista mutuatus Macrobius l. 1. Saturn. c. 3. totidem verbis retulit, nisi quod loco: usurpatum esset, scripserit, usurpata esset. Spectat etiam huc alius locus Gellii ex l. 10. c. 15. Flamen uxorem si amisit, flaminio decedit. Matrimonium flaminis nisi morte dirimi non est jus. Sequantur fragmenta GAJI & ULPIANI. Gaji, Gaji fragmentum, conservatum ab Autore collat. leg. Mo-
saic. tit. 16. breve est. Uxor quoque, quæ in manu ejus (mariti) est, sua heres est, quia filie loco est; Item nurus, quæ in filii manu est. Ex Ulpiani fragmento tria loca huc pertinent. (1) Ex tit. 9. Farre convenitur in manum certis verbis & testibus 10. presentibus & solenni sacrificio factò, in quo panis quoque farreus adhibetur. (2) ex tit. 11. §. 13. Minima capitis deminutio est, per quam & civitate & libertate salva status duntaxat hominis mutatur, quod fit adoptione ET IN MANU CONVENTIONE. (3) ex tit. 22. §. 14. Sui heredes sunt liberi, item uxor, quæ in manu est, & nurus, quæ in manu est filii, quem in potestate habemus. Solet & ARNOBII locus tantum non ab omnibus allegari ex libro 4. adversus gentes ubi de Diis Gentilium ironice. Uxores enim ii habent atque in conjugalia fœdera veniunt conditionibus ante questis? USV FARRE & COEMTIONE, genialis lectuli sacramenta condunt? Sed & ex SERVIO vetusto Virgilii commentatore varia in hac quæstione adduci solent. Primarius locus est in lib. 1. Georg. ad versic. Teque sibi generum &c. Quod, ait, EMAT, ad antiquum nuptiarum pertinet ritum, quo semaritus & uxor invicem emebant, sicut habemus in jure. Tribus enim modis apud Veteres nuptie fiebant, USV, si v. g. mulier antio uno cum viro, licet sine legibus fuisset. FARRE, si per Pontificem Maximum & Dialem Flaminem per fruges & molam salsam conjungebatur, unde CONFARREATIO appellabatur, ex quibus nuptiis Patrimi & Matrini nascebantur. COEMTIONE vero atque in manuum conventionem, cum illa in filie locum, maritus

ritus in patris veniebat, ut si quis prior fuisset defunctus, locum hereditatis justum alii faceret. Reliquos ad illustrationem præcedentis facientes collegit Pithæus loco supra lit. b. citato. Sic igitur in illud lib. 4. Æneid. Liceat Pbrigio servire marito. Sane hic inquit, coemptionis speciem tangit. Coemptio enim est ubi libra atque æs adhibetur & mulier atque vir inter se quasi emtionem faciunt, quod ante jam in 1. Georg. Teque sibi generum Teibys emat; quoniam coemptione facta mulier in potestatem viri cedit, atque ita sustinet conditionem liberæ servitutis (sic in opt. ex. legendum arbitrator) ait enim, liceat Pbrigio servire marito & in Georg. Tibi serviat ultima Thy-le. Quoque omnis iste mos coemptionis & citra nominis nuncupationem dotis date taxatione expediretur, que in res manum conventio dicitur, subjunxit, dotalesque tuos Tyrios permittere dextre. Quid est enim aliud dextre quam in manum convenire? qua conventio eo ritu perficitur ut aqua & igni adhibitis duobus maximis elementis natura conjuncta habeatur: quæ res ad farreatas nuptias pertinet, quibus Flaminem & Flaminicam jure Pontificio in matrimonium necesse est convenire. Et paulo post. Mos apud veteres fuit flamini ac Flaminia ut per farreationem in nuptias convenirent, fellas duas jugatas ovili pelle superinjecta poni ejus ovis que hostia fuisset, & ubi nubentes velatis capitibus in confarreatione flamen ac flaminica residerent, ait igitur locavi: locata enim uxor dicitur quod simul cum ea sedeat dum confarreatur. Confarreationes autem tonitru dirimit. Ex duobus Grammaticis SEXTO POMPEJO FESTO & NONIO MARCELLO sequentia huc pertinent. Ex Festo lit. D. Diffarreatio genus fuit sacrificii, quo inter virum & mulierem fiebat dissolutio, inde dicta, quia fiebat, farreo libo adhibito, Et lit. F. Flaminicæ (seu uxori flaminis) non licuit facere divortium. Nonius autem Marcellus aliquid solennitatum in coemptione fragmentum recitat de propriet. sermon. cap. 12. de doctorum indagine §. 50. edit. Dion. Gothofredi. Veteri lege Romana asses tres ad maritum venientes solebant ferre, atque unum, quem in manu tenerent, tanquam

EME-

Festi,

Nonii;

EMENDI causa marito dare, alium, quem in pede haberent, in foco Larium familiarium ponere, tertium in sacciperione cum condidissent compito vicinali solere resonare. Utinam vero Varronis libri de vita populi Romani, ad quos ibi provocat Nonius, atque eum hos ritus ibi diligenter percurrisse tradit, in manibus nostris essent. Nam quid hoc ultimum est: tertium compito vicinali solere resonare. Video quidem: Anton. Hotmanum de V. R. N. cap. 21. ita legisse: tertium in sacciperio cum condidisset, resignare solebat, additque quasi a Nonio scriptum, & ita dicebatur matrimonium per as & libram contractum. Sed uti illa verba & lectio præcedens in Nonio non extat, ita illa emendatio Hotmanni est æque obscura. Nec clarior explicatio Dionys. Gothofredi p. 109. Resonare, id est soluta zona premere. Lipsius legit donare. Claudat agmen BOETHIVS in com-^{Boethii,} mentario ad locum primum ex Cicerone supra adductum, TRIBVS MODIS, inquit, uxor habebatur, USV, CONFARRATIONE, COEMTIONE. Sed confarreatio solum Pontificibus conveniebat. Quæ autem in manum per coemtionem veniebat, hæc matresfamilias vocabantur. Quæ vero usui vel farreatione, minime. Coemtio vero certis solemnitatibus peragebatur, & sese in coemendo invicem interrogabant: vir ita, an mulier sibi materfamilias esse vellet, illa respondebat velle. Item mulier interrogabat, an vir sibi paterfamilias esse vellet: ille respondebat velle. Itaque mulier viri conveniebat in manum, & vocabantur hæc nuptiæ per coemtionem, & erat mulier materfamilias viro loco filie. Quam solemnitatem in suis institutis Ulpianus exponit. Atque hæc sunt præcipue loci ex Autoribus primorum seculorum excerpti, quos si perlegeris, deprehendes hinc inde obscuritatem non minimam, (ut jam ad primum locum Ciceronis & ad locum Nonii Marcelli speciminis loco in antecessum notavimus,) partim contradictionem non unam.

§. IV.

Tum notabimus breviter quæstiones præci-^{(II)recens-}
 B puas, do & ordi-

nando quæpivas, in quarum expositione scriptores noviorum se-
 fiones præci- culorum dissentire solent, addemus etiam, sed saltem
 puas ubi per indicem dissentendi momenta præcipua, aut
 dissentiant saltem occasiones. Dissentiunt autem in genere
 noviores. circa numerum diversorum illorum modorum.
 Tum circa confarreationis, coemptionis, & usus
 originem, formam, effectus, durationem, & contra-
 raria. k)

(1) Utrum tres
 modi an pau-
 ciores,

k) De numero eorum modorum quaeritur: *Utrum
 sint tres modi: usus, confarreatio & coemptio, an pauciores.*
 Tres modos distincte recensent Amobius, Servius, Bœ-
 thius, quorum doctrinam sequuntur communiter, im-
 primis Brissonius & Antonius Hotmanus, nisi quod Bris-
 sonius *p. 11. seq.* (edit. Amstelodam. 1662. cui Fratrum Hot-
 manorum opuscula affinia juncta sunt,) dubium move-
 at ex loco primo Ciceronis *l. i.* descripto, quasi hic du-
 as saltem uxorum species referat. Adde, quod Cicero
 in loco secundo, tertio & quarto tantum usus & coem-
 tionis mentionem faciat, non confarreationis, & quam-
 vis multi ea, quæ Cicero initio loci secundi *de mutatis
 sacris per coemptionem dicit*, intelligant de mutata confarrea-
 tione in coemptionem, alii tamen Ciceronem aliter plane
 exponunt, ut infra suo loco trademus. Vid. interim
 Ant. Hotm. *cap. 25.* Sunt etiam, qui coemptionem & con-
 farreationem pro uno ritu habent, a formula verborum,
 coemptionis, ab adhibito farre, confarreationis nomine in-
 signito. Huberus *Digress. Part. II. Lib. 1. cap. 17. §. 6. p. 528.*
 Nicolaus Mercerus in notis *ad Alex. ab Alexandro dier. gen.
 l. 2. c. 5. p. 267.* peculiari plane opinione utitur, scilicet: floren-
 te libertate apud Romanos non fuisse illos tres modos uxori-
 habendæ, sed coemptionem ac confarreationem unum
 prorsus modum constituisse; licet oppressa libertate di-
 stinctæ fuerint eo solo nomine, quod in coemptione dif-
 ficiliores multæ ceremoniæ negligerentur, & consulto
 præter-

(2) Utrum
 confarreatio
 & coemptio
 differant,

præmitterentur, quæ in confarreatione ob religionem servabantur, etsi tam arcta per coemptionem, quam per confarreationem conjunctio fieret: Nimirum præcis Romanis solum confarreationem cognitam fuisse, teste Dionysio, postquam autem incubuerit divortiorum consuetudo, Romanorum singulos piguisse, & forte etiam puduisse, toties nuptialem illam confarreationem repetere, quoties uxor ducenda esset, itaque nuptiarum ceremonias difficiliore consulito vitatas, retentas faciliores; præcisam vero nubendi rationem *confarreationem* proprio nomine, novam illam, *coemptionem* distinctionis gratia cognominatam esse, idque post oppressam libertatem, cum coemptionis apud Autores præcos nulla fiat mentio, ejus saltem quæ distinctum uxoris habendæ modum constituat. His accedere, quod in coemptione plures ceremoniæ servatæ sint, quæ propriæ confarreationis ab aliis dicantur, idque variis exemplis probare intendit. In specie de confarreatione queritur: *An nuptiæ confarreatæ a Romulo institutæ, an a Numa Pompilio.* Romulo vindicatas Dionysius Halicarnassæus loco *lit. i.* descripto. Contra Rævardus *ad L. XII. Tabb. c. 21. p. 95.* certissimum esse ait, hanc confarreationem a Romulo institutam non esse, quia teste Plinio *lib. 18. cap. 2.* Numa demum Deos fruge colere, molaque falsa supplicare, & far torrere primus instituit. Unum tamen Numa etiam confarreationem nostram instituerit, definire non vult, sed sufficere ait, quod constet, eam antiquiorem esse coemptione. *An confarreatio pertineret solum ad nuptias Pontificum & Flaminum, an vero etiam reliquo populo in usu fuerit?* Prius statuere videtur Boethius d. l. verbis: *Confarreatio solis Pontificibus conveniebat.* Ita eum (& recte) intellexit Briffonius *p. 12.* unde non recte mentem Boethii exprimit Rævardus *d. c. 21. ad Leg. XII. Tabb. pag. 95. hoc est,* ait, *ut ego interpretor, per solos Pontifices peragebatur, etsi hæc explicatio placeat etiam Seldeno de Uxor. Hebr. lib. 2. c. 21. p. 158.* Nam antecedentia

A quo nuptiæ
confarreatæ
institutæ?

(4) An ex
propriæ Flami-
nibus, an & a-
liis de populo
communes?

dentia & consequentia ostendunt, Boethium alia omnia sensisse. Quid quod Dalecampius in notis ad Plinii *lib. 18. c. 3.* differte ait, Dionysium Halicarnasseum ideo illas nuptias per confarreationem sacras appellare, quod illis tantum Flamines uterentur. Hinc & Alex. ab Alexandro *lib. 2. dier. gen. c. 5. p. m. 269.* *Quæ quidem confarreatio solis pontificibus dabatur.* Accedit, quod in posterioribus Servii locis *lit. i.* saltem mentio fiat confarreationis, in nuptiis Flamini & Flaminicæ adhibitæ, & quod diserte dicatur, quod Flamini necessum fuerit per confarreatas nuptias in matrimonium convenire. Contra confarreationem etiam apud alios in usu fuisse statuunt Rævardus *d. l. Tiraquellus ad Alex. ab Alex. d. l. p. m. 268.* potissimum propter locum Taciti *lit. i.* Solet etiam quæri. *An confarreatione uxor in manum mariti transierit, ita ut materfamilias appellata fuerit.* Negat Boethius, forte respiciens ad locum tertium Ciceronis (*lit. 2.*) aut ad Servium, qui *ad libr. 11. Æneid.* notat: *Alii matronas virgines nobiles dicunt, matresfamilias vero illas, quæ in matrimonium per coemptionem convenirent. Nam per quandam juris solemnitatem in familiam migrant mariti.* Contra communiter quæstionem affirmant, haud dubie ob locum Ulpiani *lit. i.* quamvis etiam in expositione vocis matrisfamilias sit magnus dissensus. Nam jam suo tempore fuisse Jctum, memorat Gellius *Lib. 18. cap. 6.* qui putaverit, quod *matrona* non sit appellata, nisi quæ semel peperit, neque *materfamilias*, nisi quæ sæpius. Quem uti ridet Gellius ita & corrigit, quod scilicet *matrona* dicatur proprie, quæ in matrimonium cum viro convenisset, etiamsi liberi nondum nati forent, *materfamilias* ea sola, quæ in mariti manu mancipioque esset &c. quoniam non in matrimonium tantum, sed in familiam quoque mariti & in sui hæredis locum venisset. Sed nec Gellii tamen differentia omnibus Jctis aliis placuit. vid. *l. 46. §. 1. de V. S.* ibique Wissenb. *disp. 15. th. 16. seq.* Schardium in *lexico* voce

(5) An per confarreationem uxor in manum mariti transierit & materfamilias facta?

(6) An exierit Materfamilias. Dissentiunt etiam in quæstione: *An Uxor per*

per confarreationem exierit ex potestate patris & transferit in ex patris potestatem mariti? Affirmat Ant. Hotmanus cap. 20. p. 293. ^{state?}

provocans ad locum Taciti, & pro hac sententia videtur etiam militare locus Ulpiani secundus. (lit. i.) Contra idem Taciti locus multa argumenta etiam pro contraria sententia suppeditare videtur. Et jam Vertranius in notis ad illum Taciti locum statuit, uxores etiam in confarreatione & coemptione mansisse in potestate patris, si non fuerint debito modo emancipatae. Obscure procedunt porro Autores in solvenda quaestione. *Quid sint patrimi & matrimi?* (7) Quid patrimi, & matrimi?

Quorum in descriptione confarreationis mentionem fecit Servius. (lit. i.) Servius videtur denotare pueros ex talibus nuptiis genitos. Contra communiter Lexicographi Faber, Schardius &c. Patrimos & Matrimos explicant, quorum pater vel mater adhuc superstites sunt, & imo Colerus pro hac significatione in notis ad Alex. ab Alex. dier. gen. lib. 2. cap. 5. p. m. 278. plane Festum citat. Denique quaeritur: *Quando, & quibus ex causis confarreatio deserit.* (8) Quando & cur confarreatio deserit?

Alii jam tempore Ciceronis eam desuisse statuunt, propter inventam ejus loco a JCtis coemptionem, ut Ravardus p. 96. Alii contra, qui Ciceronis illum locum non de confarreatione agere arbitrantur, ut A. Hotmannus d. c. 25. necessario alias causas exoletae confarreationis ex Tacito quaerunt. De coemptione quaerunt, qui locum illam de confarreatione, & coemptionem ibi memoratam de nuptiis per coemptionem intelligunt. *Quinam fuerint senes ad coemptiones faciendas, quorum ibi mentionem facit Cicero?* Ravardus p. 96. hos senes non solum in nuptiis, sed & in aliis coemptionibus, (forte solennitatis gratia & ad directionem negotii) putat fuisse adhibitos, atque in testimonium adducit, quod Curius ad Ciceronem lib. 7. Familiar. epist. 29. scribit. *Ergo fructus est tuus, mancipium illius. Quod quidem si inter senes coemptionales venale proseripserit, egerit non multum.* Alii contra senes coemptionales in loco Ciceronis putant denotare vilia man-

(10) Quomodo coemptio peracta.

mancia, ut Hotm. d. c. 25. Taubmann. ad Plauti *Bacchides* Act. 4. scen. 9. vers. 52. Incertum etiam est, Quomodo coemptio peracta fuerit? id est quibus verbis solemnibus & ritibus. Jam suo tempore hunc ritum non omnibus fuisse cognitum videtur indicare Cicero in loco quinto. Formulam a Boethio traditam supra exhibuimus, cum qua videntur convenire, quæ de coemptione ibidem ex Servio excerpimus. Contra locus Nonii videtur innuere, intervenisse & pretii vel quasi dationem, imo quod hæc coemptio non fuerit mutua, sed solum ex parte sponsæ peracta. Unde rursus novum orietur dissidium: *Utrum in coemptione & confarreatione maritus & Uxor pariter mutuum*

(11) An per coempt. & confarreat. jus succedendum mutuum acquisitum?

jus successionis acceperint, an vero solum uxor. Pro prioris sententia faciunt loca Boethii, Servii, Ciceronis locus tertius. Pro posteriore locus Dionysii Halicarnassæ, Nonii, Caji, Ulpiani. (n. 3. lit. i.) Fuit & quaesitum an

(12) An uxor per coemptionem ex patre potest, exire?

Uxor per coemptionem exiret e patria potestate? Qui enim statuerunt, quod nec per confarreationem uxor a potestate patris liberaretur, multo minus eam liberationem coemptionis effectum esse voluerunt. Contra qui dicunt, per confarreationem uxorem ex patris potestate transire in potestatem mariti, circa coemptionem tamen hæsitant, & nesciunt, quomodo controversiam hanc definire debeant, ut facile patebit ei qui legerit Anton. Hotmani cap. 24. Miror autem, quod nihil plane traditum reperi-

(13) Quando & cur coemptio interierit?

am de occasione & causis, qua ratione hic modus interierit, & quando id factum fuerit? Nisi forte ea fuerit hujus omissionis ratio, quod in locis antiquorum Autorum ea de re nihil traditum deprehenderint scriptores ultimarum seculorum. De usu denique plures occurrunt difficultates. Et Brissonius p. 31. jam suo tempore conquestus est, quod de uxorum usu quaerendarum forma nihil a quocquam veterum autorum literis proditum repererit. Unde quaesitum fuit.

(14) An Cicero per eas quæ uxorum loco

Uxorum loco habeantur, intelligenda sint uxores usu quaesite, an

concl.

concubine. Priorem sententiam defendit Brissonius p. 11. & 33. Imo Ant. Hotmanus c. 21. ab initio, ut eo minus dubium restet locum illum Ciceronis sic refert. *Uxoribus due sunt forme, una matrumfamilias, altera earum, que tantum USU uxores habentur.* Posteriorem Sententiam defendit Simon Leevius in notis ad Fragmenta XII. Tab. Tab. 6. leg. 2. p. 279. Similis est quaestio. *An que usu fuit uxor matrumfamilias fuerit?* Negat eam Boethius, haud dubie etiam ad illum Ciceronis locum respiciens. Contra affirmant eam plurimi. Magis dubium fuit, *Quam potestatem acceperit maritus in talem uxorem, & que jura fuerint ejusmodi uxoris?* Quorsum pertinent quae differit Brissonius d. p. 31. & Ant. Hotmanus capite 22. 23. 24. 27. ubi miras Autorum variationes & conjecturas conjecturis contradicentes deprehendes. De Forma etiam; *Quo scilicet modo uxor usu facta fuerit* dissentiunt. Ravardus d. c. 21. p. 94. 95. & 97. statuit: Usu olim uxorem per raptum acquiri solitam, ac extra dubium hoc ponit, itemque quod haec antiquissima legitimi connubii fuerit ratio, a confarreatione & coemptione distincta, quia videlicet raptus ille simulatus nec confarreationi nec coemptioni conveniat. Reliqui tamen qui de raptu sponsaram narrant, sic tradunt, ut nulla appareat ratio, cur hic ritus non etiam potuerit in nuptiis per confarreationem & coemptionem habere locum. Conf. Brisson. p. 53. seq. Ant. Hotmanum c. 19. Imo plerique Uxores usu videntur eas vocare, quae absque solemnitatibus ductae sint. Similis est quaestio. *An de uxorebus usu intelligenda sit illa lex XII. Tab. cujus mentionem facit Gellius (in loco lit. i. descripto) & quisnam sit ejus legis sensus?* Franciscus Balduinus ad Leg. XII. Tab. c. 16. f. m. 62. eum locum inexplicabilem judicat. *Quid ea (lege) inquit, sibi velit (Gellius) ne conjectura quidem consequi possimus: tantum abest, ut integram hanc legem proferre liceat. Mofellanus fatetur, hujus legis ne vestigium quidem ullum superesse in Actorum libris, sed conjicit tamen, morem fuisse ex XII. Tab. ut, qui uxorem duceret, trin-*

habentur, intelligat uxores usu quae sitas?

(15) An, quae usu uxoris, & matrumfamilias?

(16) Quae jura uxorum usu quaestiarum?

(17) Quis character Uxoribus usu quaestiarum?

(18) An & quid in LL. XII. Tab. de uxorebus usu quaestis actum? Franc. Baldaini quaestio de obscuritate loci Gelliani.

etium

Etiam ab ea omni contactu abstineret, idque emenso anno, & recurrente nuptiarum die anniversario renovatum, dimissa a se uxore per trinoctium, quod quidem usurpari dictum sit, tanquam hoc factu usum uxoris in sequentem annum comparet, ita ut eo anno repudiare non velit. Non existimo hanc Mosellani conjecturam cuiquam facile probari posse. Probabilior est Connani. Quoniam Lege XII. Tabb. annus esset rerum mobilium usus, eadem lege cautum fuisse, ne uxores veluti usucaperentur, ea posse quotannis tribus noctibus abesse a viro, ut usucapionem interrumpere, atque usurparent. Sunt qui plane contrario modo & usurpandi verbum & hanc legem accipiunt, ut loqui intelligatur de marito, qui uxorem usurpat, hoc est plane suam facit, & sibi addicit, cum alioqui pater qui filiam elocaret, eam in potestate retineret, solumque ejus usum marito daret. Sed in hisce tam obscuris vestigiis antiquitatis obsolete, quam quisque volet, conjecturam sequatur. Contra Briffonius p. 31. Tentari quidem certe non incolorare posset; nec vero quid obstat, præter juris rationem, qua Flacci partes tueri Cicero nisus est, video, usu partas ac quasitas uxores eas fuisse, qua matrimonii causa in domum absque coemptionis solemnibus deductæ toto vertente anno cum viro advescent: que post id temporis ex XII. Tabb. in manu mancipioque viri fuerint, quasi usu, id est possessione viro mancipate. Usus enim pro possessione veteres dicebant. Et ita XII. Tabb. scriptum erat: Annuus usus esto. Unde & Usucapionis nomen. Sc. Proinde quemadmodum res mobiles vel se moventes anno possesse possessoris, ex jure Quiritium, siebant: ita mulierem, qua cum viro una matrimonii causa anno integro morata esset, ei uxorem cum re & effectu partam conciliatamque fuisse suspicari possumus. Probabile hoc facit, quod annui hujus usus interrumpendi interpellandique gratia trinoctio perfecto a viro uxorem abnoctare lex XII. Tabb. jubebat. Hoc enim de usurpatione uxorum, id est, usus earum interruptione, ex Q. Mutio Scævola Gellius, & ab eo mutuatus Macrobius, prodiderunt. Cujus usurpationis que fuisset utilitas non video, nisi in manum & mancipium viri per annuam possessionem mulier transitura fuisset.

Quor-

Briffonii tenta
ta exposito
de uxore usu
quæsitæ,

Quorsum enim quæso, de usurpatione annui uxorum usus lege cautum fuisset, si non ejusmodi usu aliquid viro, præter nudum matrimonii nomen accessisset? Nam ad uxoris inane consortium (id est conventionis in manum viribus destitutum) consequendum, annum expectari nihil attinebat, quodmero consensu, mutaque voluntate protinus conjuges nanciscabantur. Necessè est igitur, amplius aliquid annuo usu maritum natum ac consecutum fuisse. Quæ res existimandi copiam præbet, ut quemadmodum servus venditus & traditus, neque tamen emtori mancipatus, nec in jure cessus nec ab ipso annuum possessus, in bonis tantum ejus erat; non autem, quoad horum quid intervenisset, ex jure Quiritium ejus fiebat: sic quæ nec farre nec coemptione in manum convenisset, sed in domum duntaxat pro uxore deducta esset mulier, uxor quidem habebatur: ceterum non ante in manum viri convenisse consuebatur, quam apud eum annuum, nulla trinoctii absentia interposita, implevisset. Transacta vero annua die, tum usu viro quæsitæ uxor judicabatur, pro eoque erat, ac si in manum solemnibus verbis convenisset, utpote usu ac possessione, quod solennitatem defuerat, supplente. Conf. Ant. Hotmanum c. 22. & Consensus Ravardum p. 99. Imo jam Servius (in loco 1. lit. i.) idem aliorum. sensisse videtur. Atque secundum hanc sententiam Jacob. Gothofredus verba Legis XII. Tab. circa hoc caput sic concepit: *Mulieris, quæ annum matrimonii ergo apud virum mansit, nisi trinoctium ab eo usurpandi ergo abesset, usus esto.*

§. V.

Denique eam normam sequemur in electione (III) Distinctione sententiarum circa quæstiones controversas, ut quando loca eas eligamus, quæ locis Ciceronis Dionysii, Taciti &c. nullam vim inferant. l) Non attentis adeo opinionibus m) Arnobii, n) Servii, o) Boethii, p) quatenus diversum quid a mente priorum asseruisse probari potest.

C

Nam

Rationes the-
fecos.

l) Nam illi autores haud dubie optime intellexerunt naturam rituum Romanorum & modorum nuptialium tum temporis usitatorum. Eadem regula etiam utemur in ipsis eorum locis dubiis interpretandis, ut unus alteri non contradicat.

m) Nam Arnobius, Servius, Boethius illis temporibus vixerunt, quibus confarreatio & coemptio erant vel rarissima, vel plane interierant.

Arnobii aetas,
& varia lectio
in ejus loco.

n) Arnobius enim dicitur floruisse tempore Diocletianis. Adde, quod circa lectionem loci supra *lit. i.* adducti variant exemplaria, & loco verborum: *Usu, farre, coemptione*, quaedam exemplaria legant, *Usu farreo, coemptione*, ut patet ex Theodori Canteri *notis ad Arnobium p. 17.* & *G. Steuechi Electis in Arnob. p. 103.*

Servii aetas &
auctoritas.

o) Servium Honoratum Virgilio commentatorem alii seculo secundo, alii quinto floruisse statuunt. Unde & Servius in doctrina de nuptiis non raro emendatur a Brissonio & utroque Hotmano. Vide hos autores conjunctim editos *p. 48. 266. 301. 347. 349.*

De Boethio
consensus
Brissonii.

p) De Boethio Brissonius *p. 17.* *Boethio in ipsis lapsæ jam latinitatis ruinis, & ut ita dicam, parietinis, nata, ut & aliis ejusdem ævi ac seculi scriptoribus, tantum tribuo, quantum eum ex veterum libris, quibus nos injuria temporum orbat sumus, hausisse video. Nec enim sum nescius, eum in illis suis Topicorum commentariis in crassos & supinos errores esse praelapsam.* Quod ipsum duobus illustribus exemplis, ad nos tamen non pertinentibus, illustrat Brissonius.

§. VI.

Sententia
nostra de
confarreatio-
nis origi-
ne forma, ef-
fectu, con-
tractus, auran-
tione.

Confarreatio, sive a Romulo, sive a Numa instituta fuerit q) fuit sane modus in nuptiis Romanorum antiquissimus, civibus aliis Romanis permissus, non proprius Pontificibus aut Flaminiibus, r) quo certis verbis & testibus decem presentibus, & solenni sacrificio facto, in quo panis quoque farreus

farreus adhibebatur, uxor conveniebat in manum mariti *s)* unde patrimi & matrimi nascebantur. *t)* Et si vero per confarreationem uxor non liberaretur ex patria potestate, *u)* excepta olim Flaminica, *x)* fiebat tamen materfamilias & in manum viri conveniebat, *y)* eique ut filia succedebat, *z)* unde & a Jctis hoc intuitu inter suos hæredes relata est. *aa)* Contra maritus omnia, quæ ejus fuerant, bona dotis nomine accipiebat, *bb)* quod tamen de ea saltem accipio, quæ in potestate patris non esset, aut mansisset. *cc)* Nuptiæ autem hoc modo contractæ dissolvebantur diffarreatione. *dd)* Sed hic modus mediante confarreatione ducendi uxorem paulatim desit. Non quasi Jcti invenerint faciliores solennitates mediante sola coemptione. *ee)* Sed quod certum sit, jam Tiberii tempore rariora fuisse matrimonia mediante confarreatione contracta *ff)* cujus defuetudinis rationes non adeo difficile erit indagare. *gg)*

q) Pro Romulo militat locus Dionysii *lit. i.* Pro Confarreatio Numa locus Ravardi *lit. k.* qui nititur autoritate Plinii, *modus anti-* Quæ enim *th. præced.* monuimus de non inferenda vi lo- *quissimus.* cis Dionysii, ut ex subjuncta nota *lit. l.* apparet, de iis quæstionibus intelligenda sunt, quæ pertinent ad naturam confarreationis, non ad originem. Unde, quamvis in hac quæstione sententia Ravardi videatur esse præferenda sententiæ Dionysii, nobis tamen sufficit, confarreationem fuisse modum antiquissimum, qui sub ipsis Regibus in usu erat.

r) Probatur sententia nostra ex Dionysio & Tacito. *Etiam aliis ci-* (*supra lit. i.*) Nam tantum abest, ut Dionysius nuptias *vibus Roma-* per confarreationem ideo sacras appellaverit, quia illis *nis permissus,* non Flamini- *tantum* bus proprius,

tantum Flamines uterentur, ut potius integer contextus ostendat, eum de nuptiis confarreatis loqui, tanquam quæ omnibus essent communes, ut jam observavit etiam *Briffonius p. 12.* Quod autem Taciti locum attinget, *Tiraquellus* fatetur *in notis ad Alex. ab Alex. p. m. 268.* hunc ipsum locum Taciti in causâ esse, cur a communi sententia, quam & ipse antea secutus erat, recesserit. Unde non curamus autoritates *Boethii, Dalecampii, Alexandro lit. k. n. 4.* citatorum, imprimis cum appareat, *Dalecampium* *Dionysio* alienam plane mentem affinxisse. Quod vero ad objectionem ex duobus locis *Servii (d. lit. k.)* prolatam attinet, *Servius* illud tantum notatu dignum monet, *Flaminem & Flaminicam* non potuisse, nisi per ritum confarreationis nuptias celebrare, cum reliqui cives ad illum ritum necessario non adirentur.

1) *Dionysius, Ulpianus, Servius (supra lit. i.)*

Patrimi & matrimi qui ex confarreatis parentibus geniti erant.

2) *Servius d. lit. i.* id est, ut *Tacitus ibidem* loquitur, *confarreatis parentibus geniti.* conf. *Pitheum* ad autorem *collat. leg. Mosaic. tit. 16. p. m. 680.* Erat ergo hoc singulare privilegium ejusmodi liberorum ex talibus nuptiis genitorum, ut liberis reliquis in ceremoniis sacris præferrentur ac præ iis adhiberentur. Huc pertinet locus *Livii* aut ex *Cicerone*, apud *Fabrum* in *Lexico*: *Decem ingenui, decem virgines, patrimi matrimique omnes, ad id sacrificium adhibiti.* Et apud *Tacitum Hist. 4. cap. 53.* *Decem Virgines vestales cum pueris puellisque patrimis matrimisque aqua, rivis & fontibus amnisque hausa, perluere.* Ubi miror, quod etiam in editione notas variorum continente de patrimis & matrimis ne verbum quidem sit annotatum. *Sextus Pompejus Festus* sub voce *Flaminus & Patrimus* refert, puerum patrimum & matrimum *Flamini Diali* apud Romanos ad sacrificia præministrasse, item a duobus pueris patrimis & matrimis, tertio facem præferente, sponsam in medio ad maritum deductam fuisse, nimirum in solen-

solemnitatibus nuptiarum cum confarreatione celebratarum, Ut adeo hoc privilegium allicere debuerit Romanos, ut nuptias cum solemnitatibus inirent. Plinius *lib. 18. c. 3. In Sacris nihil religiosius confarreationis vinculo erat, novæque nuptiæ farreum præferebant.* Unde miror, quod Lexicographi alium significatum imposuerint vocibus *Patrimi & matrimi* ut *lit. k.*) memoravimus, & frustra ad Festum provocat Colerus ibidem citatus, quia in Festo de illo significato nihil. Neque satisfaciunt, quæ pro defendenda vel excusanda Lexicographorum sententia adducit Pithæus *d. l. cum & ipse falso præsupponat, eam explicationem niti autoritate Festi.*

Communis
Lexicographo-
rum error.

u) Tacitus loco *lit. i.* descripto: quia ibi saltem Flaminicæ mentionem facit ex patria potestate exemptæ. Adde, quod idem memoret, postea S. C. T. statutum fuisse in posterum, eam quæ Flamini nuberet, tantum sacrorum causa in potestate viri manere debere, in reliquis debere manere in potestate patris, ut reliquæ uxores, (id est quæ usu vel confarreatione a non Flaminibus ductæ essent.) Et absurdum videretur statuere, per istam legem diminutum saltem fuisse jus, ex confarreatione Dialibus Flaminibus quæsitum, reliquo populo vero confarreationis ritu utenti, jus integrum mansisse. Unde patet, Ant. Hotmanum *lit. k. n. c.* citatum in probanda assertionem contraria frustra provocare ad eundem Taciti locum. Interim tamen adhuc tribus dubiis respondendum est. Primo enim Dionysius memorat *inter alia, uxores confarreatas, coactas fuisse, ut se solius mariti adtemperarent moribus, quippe quæ non haberent aliud, quo se converterent.* Sed respondeo, cum Dionysius hoc loco non faciat patris mentionem, de illis uxoribus intelligi potest, quæ patre orbatæ in manum viri convenerant. Secundo, dum Ulpianus (*lit. i.*) dicit: *Farre conveniri in manum*, inde argumentari licet, Quæ venit in manum mariti, venit in ejus potestatem, inconveniens autem est, ut quis sit in potestate duorum Ant. Hotman. *c. 24. in fine p. 310.* Verum valet illa regula saltem

Per confarreationem uxores non fuisse liberatas a patria potestate.

Respondetur dissentientibus.

Et ad alias rationes dubitandi.

saltem de potestate ejusdem generis, nec de hac in universum. Nam duo v. g. domini poterant servum communem habere. Potestas autem patria & maritalis erant potestates generis diversi. Et huc respexisse videtur Vetranus *ad d. l. Taciti* notans, filiam simul in patris & mariti potestate fuisse, etiamsi nuptiæ per confarreationem celebratæ fuissent. Tertio idem Ulpianus (*lit. i.*) ad minimam capitis diminutionem refert in manum conventionem, quæ non nisi de conventionione in manum mariti intelligi potest. Sed respondeo (1) Ulpianus, Paulus in enumerandis generibus minimæ capitis diminutionis videntur diffensisse. Paulus enim emancipationem eo retulit *L. 3. §. 1. de cap. minut.* Hanc omisit Ulpianus *d. l.* (2) Ulpianus *d. l.* respicit ad effectum conventionionis in manum mariti intuitu tutelæ, nam in *d. lit. ii.* de tutelis agit, non de modis finiendæ patriæ potestatis. Huc etiam respexit Cicero in loco tertio (*supra lit. i.*) (3) Ulpiani testimonium non præferendum loco Taciti, cum Ulpiani tempore haud dubie confarreatio & coemptio in usu esse fere desierit.

x) Propter eundem locum Taciti, qui & simul testatur, cum effectum jam tempore Tiberii, intuitu etiam Flaminicæ, valde fuisse restrictum.

y) Prius expressis verbis negat Boethius *supra lit. i.* & contextus ostendit, quod etiam simul negaverit, confarreatione uxorem in manum mariti transire. Haud dubie deceptus lapsu vel quod memoria putaret Ulpianum ubi de confarreatione agit in *lit. g.* egisse de coemptione. (Quod enim dicit Boethius in fine, Ulpianum in institutis solemnitate coemptionis exposuisse, id nusquam apparet,) vel quod observaverit, Ciceronem in loco tertio *supra lit. i.* descripto, ubi de in manum conventionione agit, saltem quævisse, utrum *usu* utrum *coemptione*? atque ibi confarreationem omisisse, adeoque credidisse Boethium, non omissurum fuisse Ciceronem confarreationem

Confarreatione uxor fiebat materfamilias, & in manum conventioniebatur, Quo occasione Boethius contrarium asserat.

tionem, si & illa esset modus conveniendi in manam. Nimirum non observavit, a Cicerone ideo omiffam fuisse confarreationem, quia coemptio eam illo tempore pene inutilem fecerat, ut docet locus secundus ibidem adscriptus. Aut, si locum illum secundum de confarreatione loqui neges, quia coemptio & confarreatio non erant modi diversi.

2) Diferte Dionysius (*lit. i.*) ubi etiam in fine loci adducti distinctius modum succedendi diversum, utrum liberi adessent, an minus, explicat.

aa) Nimirum Gajus & Ulpianus. (*lit. i.*) Confer etiam Gellium in loco *lit. k.* descripto, ejusque verba finalia.

bb) Probatur per locum Ciceronis *supra lit. i.*

cc) Ob gravissimas rationes jam *lit. u.* adductas.

dd) Probatur ex Festo (*supra lit. i.*) ubi tamen simul in altero loco limitatio additur, quod ita dirimere matrimonium non licuerit Flamini, quod etiam indicat alter locus Gellii *ibidem.* Habes novum argumentum quod confarreata nuptiae non solis Flamini- bus propriae. Nam Flamini- bus non licitum erat divortium, reliquis, qui confarreatione uxores duxerant, licebat dif- farreatione iterum recedere. Caterum ille modus dif- farreationis demum subsequenter temporibus fuit in- troduetus. Nam Dionysius *d. l.* observat per 520. an- nos Romae nullum accidisse divortium, ubi simul memo- rat, quis primus fuerit, qui uxorem dimiserit.

ee) Plerique huc trahunt verba Ciceronis ^{ex loco secundo}, dum dicit, *majores noluisse, ut sacra interirent, Jctorum vero ingenio senes ad coemtionem faciendam interimen- dorum sacrorum causa repertos esse.* Et Røvardus quidem *p. 96.* istis duobus argumentis nititur; neminem tam stolidum futurum, ut putet, Ciceronem contendisse, Jctorum ingenio omnia sacra esse interemta. Igitur ve- ro simile esse, eum respicere ad coemtionales nuptias.

Novum argu-
mentum, quod
confarreatae
nuptiae non
solis Flamini-
bus propriae.

Dif-
farreatio-
nis tardior us-
sus.

An Cicerò do-
cuerit Jctos
invenisse co-
emtionem ad
confarreatio-
nem tollen-
dam? Ratio-
nes pro affir-
mative.

cum.

cum in verbis mox sequentibus (etiam supra *lit. i.* adductis) statim faciat mentionem coemptionis, quæ non nisi de coemptione nuptiali intelligi possint, propter locum parallelum Plutarchi, (etiam *lit. i.* descriptum.) Quibus rationibus etiam illa addi potest, quod teste Dionysio & Tacito (*lit. i.*) uxores per confarreationem fierent participes sacrorum mariti. Erat enim usus sacrorum apud Romanos duplex, vel publicorum vel privatorum, quod latius exequitur Sigonius, *de antiquo jure Civ. Rom. lib. 1. cap. 8.* Add. Ant. Hotman. *c. 25.* Item quod teste eodem Tacito, difficultates ceremoniarum in confarreatione consulto fuerint vitæ a populo Romano. Sed his argumentis facile satisfieri potest, si verum est, quod Anton. Hotmanus *d. l.* de Cicerone refert. *Quæ juræ* (scilicet sacrorum privatorum) *inquit Cicero lib. 2. de Legib.* (ita videlicet referente Hotmano) *Pontificum auctoritatem consecuta sunt, ut ne morte patrisfamilias sacrorum memoria occideret, & iis essent ea adjuncta, ad quos ejusdem morte pecunia venerit.* Itaque ait, non tantum heredes sacris adstringi, sed & legatarios, qui tantundem caperent, quantum omnes heredes, aut iis deficientibus omnes quicunque ex bonis defuncti locupletiores erant. Jurisconsultos vero invenisse rationem, cur pecunia sacrorum molestia liberaretur. Primo, si is, cui tantum legatum erat, quantum uni ex heredibus, minus centum cepisset quam legatum erat. Secundo si stipularetur is, cui testamento relictum erat, id ipsum quod relictum est, ut non ex testamento sed ex stipulatione deberetur. Jam quis dubitaret, si hæc verba Ciceronis sunt, quin Cicero se ipsum explicet, atque adeo & in loco illo ex *Oratione pro Murena*, ut ipse Hotmanus non male infert, de hærede vel legatario, non de marito & uxore intelligendus sit. Quod si vero istum *librum secundum* de legibus evolves, deprehendes *cap. 19. 20. 21.* (sec. edit. Schrevelii) a Cicerone hæc quidem, quæ Hotmanus excerpfit non una continua serie dici, dici tamen omnino in eum sensum. Huc spectant

Rationes pro
negativa ma-
gis vero simi-
lis,

Etant maxime verba Ciceronis in fine capitis 20. *Quin etiam cavent, ut cui plus legatum sit, quam per religionem cupere liceat, is per ÆS & LIBRAM heredem testamenti solvat, propterea quod eo loco res est, ita soluta hereditate, quasi ea pecunia legata non esset.* Ergo mihi nullum quidem est dubium, etiam in oratione pro Muræna Ciceronem ad has JCtorum cautelas non adeo laudabiles respexisse.

ff) Res clara & perspicua ex Tacito d. l.

gg) Cum ipse Tiberius quasdam suppeditet: (1) *Rationesvariz cur jam Tiberis tempore confarreatæ nuptiæ rariores fuerint,* incuriam, id est neglectum virorum & feminarum, cum, ut viderur, cuiuslibet libertati relictum fuerit, utrum solennitatibus consuetis adhibitis, an de simplici & plano, ut ita dicam, & adhibitis requisitis juris gentium uxorem ducere vellet. (2) *Difficultates ceremoniarum consulto vitatas.* Nolo hic prolixè ritus illos plurimos Romanarum nuptiarum recensere, cum id thema jam plena manu tractaverint Alex. ab Alexand. l. 2. c. 5. Brissoniùs d. p. 37. usque ad finem libri de R. N. Ant. Hotmanus cap. 13. 14. 16. 17. 18. 19. (3) *Studium conservandæ patriæ potestatis.* Etsi enim per ipsas nuptias confarreatione celebratas non exirent regulariter filia ex patria potestate, per notata lit. u. exhibat tamen ex jure patrio qui Flaminium impetrabat, & quæ Flamini nuberet. Et simul argumento illius loci apud Tacitum inferre licebit, neque ad officium Flaminis admissum fuisse, neque ad nuptias cum Flamine adspirare potuisse, nisi qui quæve ex confarreatis parentibus geniti essent. His a Tiberio memoratis causis adde sequentes: (4) *Impensarum ad ritus ipsos omnes necessariarum magnitudinem,* quæ a pauperioribus ferri non possent. (5) *Collisionem juris patrii cum jure maritali, & hujus exiguitatem & umbram saltem, tanto apparatu acquisitam.* Ostendimus non exivisse ex patria potestate filias per coemptionem. Etsi igitur inculcaretur populo, quod quæ in manum mariti conveniret per confarreationem, in ipsius familiam transiret, & ipse loco patris, illa loco filia & instar sui heredis

redis esset; cum tamen patris potestas praevaleret, ita ut antiquo jure potuerit filiam etiam invitam, etiam invito marito abducere (*sec. Hort. c. 23. & 24. vide tamen infra l. 1000.*) apparet, saltem apud maritum umbram quandam potestatis paternae resedisse. (6) *Divortiorum licentiam.* Suppeditat eam Mercerus ad *Alex. ab Alex. p. 267.* quod non est improbabile. Uti enim jam supra diximus, olim divortia erant rarissima. Successu temporis autem fiebant frequentia. Pudebat igitur viros & foeminas, ad divortia facienda utrobique inclinantes, toties, quoties uxor iterum ducenda esset aut alii nubendum, confarreationem repetere, arctissimam unionem & indissolubilem denotantem. (7) *Coemtionis inventionem*, utpote quae tot solennitates non requireret, & tamen eosdem effectus ac confarreatio produceret. Hanc primariam rationem fuisse arbitratur Vertranius ad Taciti saepius citatum locum. Ego vero, cur nec pro primaria, nec pro secundaria eam habere queam, repete ex modo dictis *lit. ee.* junctis iis quae notabimus §. *seq.*

§. VII.

De coemtionis ejusque nulla aut exigua a confarreatione differentia, in eadem ejus cum confarreatione effectibus.

Coemtionem a confarreatione, ut speciem diversam, a Romanis habitam fuisse non credo. *bb)* Sive autem eadem, secundum alios, postea a Jctis inventa fuerit, minuendarum solennitatum causa *ii)* sive, quod nobis magis verosimile videtur, fuerit ritus in confarreatis nuptiis usitatus, *kk)* id tamen certum est, coemtionis & confarreationis fuisse eosdem effectus. *ll)* Unde jam supersedere possumus labore in enodandis controversiis, quo ritu aut quibus verbis coemtio peracta fuerit, *mm)* item an per coemtionem uxor ex patris potestate exierit *nn)* & an mutua fuerit successio mariti & uxoris, nisi, quod intuitu hujus ultimae quaestionis nec

nec in confarreationem aritus videatur fuisse semper hæres uxoris. *oo*) Sicut etiam nunc superacuum erit quærere, an coemptio habuerit peculiarem modum dissolvendi diffarreationi oppositum. *pp*) Item an coemptio unacum confarreatione ex iisdem rationibus defierit, an post confarreationem ex rationibus peculiaribus. *qq*)

bb) Veterum nemo confarreationem & coemptionem ut modos distinctos retulit. Dionysius confarreationis meminit, non coemptionis. Idem ex Taciti & Ulpiani locis apparet. Cicero de confarreatione disertis verbis nihil, sed saltem coemptionis apud eum fit mentio. Constat item ex Ulpiano in confarreatione adhibita fuisse verba solennia. Servii & Boethii inventum est, coemptionem esse modum a confarreatione distinctum. His forte occasio dedit locus Arnobii, cum ibi legerent nuptias fieri *usu*, *farre*, *coemptione*. Sed Arnobius ea de re mentem suam non declaravit, an far & coemptio fuerint diversi & distincti ritus. Quodsi confarreatio & coemptio fuissent modi distincti, non video qua ex causa Cicero in *Oratione pro Flacco* confarreationem omittere, aut ejus plane nullam mentionem facere, potuisset, cum tamen jam supra probaverimus, uxores per confarreationem haud dubie in manum mariti venisse. Cum ergo ad verfarium dixerat, uxorem Flacci in manum venisse, & Cicero contra interrogat utrum *usu* an *coemptione*? inadvertentia summa fuisset, omittere *confarreationem*. Etsi enim crederemus, Ciceronem in oratione pro *Muræna* sensisse, quod JCI invenerint coemptionem loco confarreationis, (quod tamen non verosimile esse docebunt dicta *lit. cc.*) certum tamen est, confarreationem tum temporis nondum plane defuisse, etsi rariora ejus essent exempla. Adde quod iisdem ritus, qui ab aliis confarreationi adscribuntur, ab aliis dicantur de coemptione, ut exemplis probavit *Mercerus ad Alex. ab Alex. p. 266.*

Probationes, quod confarreatio & coemptio non sint diversa nuptiarum genera.

Opinio singu-
ris Merceri de
differentia
confarreatio-
nis & coemptio-
nis,
ii) Scilicet ob sic explicatum Ciceronem in oratione
pro *Muræna*. Et inde nata fuit Mercero *d. l.* illa opinio
singularis jam supra *lit. k.* memorata, quod demum op-
pressa libertate distincta fuerit confarreatio & coemptio,
quod in hac multa ceremoniæ omitterentur, etsi utrobi-
que conjunctio æque arcta fuerit.

Huberus no-
biscum sentit,
kk) Quæ etiam videtur esse opinio Huberi supra
lit. k. citati, quod unus sit ritus confarreatio & coemptio,
saltem diversa ejus sint nomina.

Probatio de
communibus
utriusque esse
ætiis,
ll) Consentiunt hic Huberus pariter & Mercerus,
Nec ulla ratio dissentendi afferri potest, cum utrobique
in manum mariti convenerit uxor. De confarreatio,
etsi id neget Boethius, & qui eum sequuntur, id jam proba-
tum est *supra lit. y.* De coemptione id nemo negat.

Incerta formu-
la coemptionis,
mm) Fere enim nihil ea de re extat apud antiquos,
nisi quod Cicero in loco quarto utilitatem scientiæ ver-
borum coemptionis commendat, & Nonius fragmentum
aliquod solennitatis in coemptione adhibita recitet, obscu-
rius tamen, ut jam supra *lit. i.* ostendi, & simul de defe-
ctu librorum Varronis conquestus sum. Unde valde su-
specta est formula Boethii, etsi eum pene omnes sequan-
tur. Porro quod Cicero in loco secundo de nomine mu-
lierum in coemptione, quod Cajæ vocata fuerint, memo-
rat, incertum est, qua formula. Si Plutarchi locum in-
spicias: dictum fuit a sponsa, ubi tu Cajus ego Caja.

Etiam illius:
Ubitu Cajus,
ego. Caja.
Alex. ab Alex. *lib. 5, c. 4, p. m. 39, seq. & lib. 2, c. 5, p. 266, dicit,*
non fas fuisse in sponsalibus propria nomina exprimere,
sed virum Cajum, uxorem Cajam dictam. Ibidem in
notis variorum Colerus ex Valerio notat, novam nuptiam
ante januam ædium mariti interrogatam, quam voca-
retur, respondisse Cajam se esse. Incertum etiam est,
qua causa: Quod enim Cicero in dicto loco Jctorum
stupiditati id adscribat, quasi in aliquo libro exempli cau-
sa nomen Cajæ scriptum invenerint, adeoque putaverint,
omnes mulieres quæ coemptionem facerent, Cajas vocari,
tenden-

tenendum est, hic Oratorem egisse Ciceronem, ac intendisse, ut Jctos coram populo profiteretur, non philosophum. Melior ratio Plutarchi & Plinii de Caja Cæcilia, cujus etiam meminit Festus *lib. 7. ab initio* ubi eam tanta probitatis fuisse dicit, ut id nomen boni ominis causa frequentaverint nubentes &c.

mm) Circa quam quæstionem valde se torquet Anton. Coemtionem non soluta patria potestas. Hotmanus *cap. 24.* postquam videlicet *cap. 20.* incaute affirmaverat, per confarreationem uxorem e patris potestate exiisse: quod cum jam refutaverimus *lit. II. de coemtionem nunc idem dicendum erit.*

oo) Ubi initio repete dicta *literis bb. & cc.* Deinde nota, Ciceronem in loco secundo & quarto, item Nonium saltem mentionem injicere mulieris, quæ coemtionem fecerit, non mariti. Et nullum adeo prope restat dubium, viro a patre, qui filiam in potestate retineret saltem dotem certam fuisse promissam. Adducit equidem Tiraquellus ad Alex. ab Alex. *lib. 2. c. 5. p. m. 284.* formulam inscriptionis ex lapide Patavino: *P. Claudius Tulliam virginem volentem auspicato e Parentibus coemit.* Et tamen ea non obstante statim addit, se dubitare, an maritus uxorem coemerit inter sacra nuptialia, sicut sponsa maritum tum coemebat. Ac uti ex dictis ratio dubitand facile apparet, ita notum est, in inscriptionibus subsequen- tium seculorum, etiam a Christianis retentas fuisse formulas antiquitatum gentilium, ac sæpe male applicatas, ut in inscriptionibus sepulcralibus v. g. formulam; *Dis manibus sacrum &c.* Quodsi forte locum tertium Ciceronis ex Oratione pro Flacco urgere velis, respondebo, ibi sermonem esse de uxore, quæ patrem non haberet; atque me eo respexisse, dum dixi *non semper maritum successisse uxori.*

pp) Ita Ravardus p. 98. docet, confarreationem diffarreatione, coemtionem remancipatione fuisse dissolutam, nec id sine ratione, provocat enim ad Festum, qui testatur, *Gallium Ælium remancipatam eam definitivè, quæ emancipata non probatur, non probatur, eam fuisse a confarreatione diversam.*

mancipata sit ab eo, cui in manum convenerat. Verum uti nunc non super est otium, inquirendi, utrum Gallus Ælius rem acu tetigerit, & annon potius remancipatio ex solemnibus emancipationis sit deducenda: ita tamen posito, Ælii definitionem se recte habere, propterea tamen non sequitur, remancipationem fuisse modum dissolvendarum nuptiarum a diffarreatione diversum, sed potuit eadem ratione cum ea conjuncta fuisse, uti diximus, conjunctam fuisse cum confarreatione coemptionem.

Rationes, cur
deserit coem-
tio, eadem,
adnotatis ta-
men quibus-
dam novis,

99) Si coemptio cum confarreatione unus idemque fuit modus, eadem etiam fuere rationes, cur deserit. Si postea a Ictis reperta coemptio amputatis saltem quibusdam confarreationis ceremoniis, eodem tamen manente effectu, eadem etiam manserunt causæ ab effectu peritæ, quibus populum fuisse commotum jam supra *lit. gg.* notavimus, ut confarreatione non uteretur. Quorsum perinet (ut de amore libertatis, & difficultate, ac impensis ceremoniarum jam nihil dicam) *collisio patriæ potestatis & juris maritalis*, cui etiam addenda videtur, supra in confarreatione ommissa *avaritia sponfarum sui juris*, quæ omnia sua bona sponsi, in cujus manum conveniebant, dotis nomine nolebant fieri, quod tamen & in coemptione factum esse indicat locus quartus Ciceronis. Ut taceam, *formulas*, quæ forte restarent, *sub Constantino M. sublatae &c.*

§ VIII.

De usu. Reji-
ciuntur com-
munes expli-
cationes.
Definitio nu-
ptiarum qua
usu fiebant.

Restant nuptiæ quæ Usu fieri dicuntur. Hic vero rejecta sententia eorum, *rr)* qui raptum sponfarum ad formam harum nuptiarum requirunt, *ss)* aut ad nescio quam usucapionem uxorum, absque scilicet coemptione ductarum, restringunt, ac eum in finem legem quandam in duodecim tabulis sibi fingunt; *tt)* item eorum, qui docuerunt, ad formam nuptiarum, quæ usu fierent, pertinuisse, ut declararet mulier, se *tantum* liberorum quærendo-

rendorum causa nubere marito ; *iii*) denique eorum, qui arbitrantur, uxores usu quaesitas in manum ac potestatem virorum convenisse, atque adeo eadem jura cum uxoribus confarreatis & coemtis habuisse: *xx*) Simpliciter assero; nuptias usu contractas nihil aliud denotare, quam nuptias omnes, quae sine confarreatione & coemtionem apud Romanos ex usu & consuetudine communi fierent. *yy*).

yy) Quod Doctores in explicandis nuptiis usu factis in tot avia seducti fuerint, non tam adscribendum est, quod nemo veterum has nuptias descripserit exacte, & quod tantum ex antiquis in loco Ciceronis tertio, & Arnobii supra relatis quasi obiter USUS fiat mentio, sed quod in exponendo loco Ciceronis primo eumque cum tertio conferendo, quocumque se verterent, autores, difficultates multas invenirent, ac postea tentatam a Briffonio expositionem harum nuptiarum secundum ductum loci obscurissimi Gelliani, (a Briffonio magna circumspectione propositam) tantum non omnes absque haesitatione sequerentur. In primo loco Cicero duo genera uxorum facit, unum *matrumfamilias*, quae in manum venerunt, alterum earum, quae solum *pro uxoribus haberentur*. Vides, nullam mentionem facit confarreationis, coemtionis, usus. Et tamen cum ex Dionysio ac Ulpiano constaret, farre in manum convenire uxorem, & de coemtionem nullum subesset dubium; hinc sua sponte sequi videbatur, Ciceronem hoc loco per matresfamilias, quae in manum convenirent, intellexisse uxores confarreatas & coemtis. Hoc supposito rursus sua sponte sequebatur, per eas, quae *pro uxoribus haberentur*, intelligi uxores usu, ut uxores quidem essent, non tamen in manum viri solemniter convenissent, adeoque iisdem effectibus cum uxoribus confarreatis & coemtis non gauderent. Contra alii videntes, tantum non aperte Ciceronem in loco tertio asserere,

Fontes difficultatum & errorum in explicandis nuptiis, quae usu fiebant.

Cicero in Topicis expositas, quod uxores usu in manum mariti non venirent.

Contra in Oratore pro

usu

Flacco, quod etiam usu uxores venirent in manum mariti,

Novum inventum medium conciliandi, distinct. an usu uxor usu capta sit, nec ne,

Usu etiam uxores in manum viri convenire, rejiciendam putarunt primi loci illam explicationem, ac sub nomine matrumfamilias, quæ in manum venirent, intellexerunt adeo etiam uxores usu, per eas vero quæ pro uxoribus haberentur concubinas, cum concubinæ videlicet sint uxorum loco. Cum vero, aliis videretur esse magna differentia inter esse loco uxoris, & pro uxore haberi, atque ex Taciti, Caji, Ulpiani locis appareret, nuptias farre & coemptione celebratas variis privilegiis præ nuptiis reliquis, id est usu factis, gaudere, atque hæc svaderent, uxores usu non convenire in manum mariti, ut tamen Ciceronem cum Cicerone conciliarent, & priorem primi loci expositionem tuerentur, quæsiiverunt medium conciliandi, idque se invenisse putarunt in ista a Brissonio tentata obscurissimi loci Gelliani expositione. Hoc pacto enim uxores usu ante lapsum anni nondum in manum venerant, sed pro uxoribus habebantur, post annum autem usucaptæ, secundum locum tertium Ciceronis pro matribusfamilias quæ in manum venerant, videbantur esse habendæ. At vero hi præter alia ingentia dubia, de quibus mox lit. tt. dicemus, non observabant, Brissonium hujus interpretationis primum, ut videtur, inventorem, dubium & hæsitantem esse in ejus propositione, atque in verbis initialibus supra lit. k. n. 17. excerptis ipsum prævidisse, quod ista explicatio uxorum usu non explicet locum tertium Ciceronis, sed potius eidem repugnare videatur. Quis enim istum locum inspiciens sibi imaginaretur, decisionem assertionis de uxore Usu in viri manum veniente dependere ab usucapione annua, & tamen ne verbulo quidem ejus circumstantiæ primariæ ullam mentionem, esse factam. Ut taceam, hoc modo novum scrupulum prioribus graviozem oriri, de quo cur nemo, quem legi, mentionem fecerit, valde miror. Si solum hæ nuptiæ sunt illæ, quæ usu fiebant, cum quis possidet absque ritibus & solennitatibus uxorem, cum animo usu capiendi, qualesnam jam erant nuptiæ, ubi abs-

absque confarreatione & coemptione, quis viduam parentibus orbatam, factis sponfalibus, & consecris instrumentis dotalibus coram testibus domum duceret. Sane hæ non erant confarreatæ nuptiæ nec coemptione factæ. Nec etiam secundum illam subtilem & arte conquistam nuptiarum usu definitionem poterant ad nuptias usu referri. Ergo aut dicendum erit, quatuor esse genera nuptiarum, quod nemo antea vel in somno sibi imaginatus erat, aut fatendum, nuptias usu per istam loci Gellii enucleationem magis esse obscuratam, quam expositam.

ss) Hanc sententiam Ravardi plane singularem recensuimus jam supra *lit. k. n. 17.* Ea nullo plane nititur fundamento. Posito enim, quod Numa demum confarreationis autor sit, propter ea quæ *d. lit. k. n. 3. & lit. q.* observavimus, & quod adeo ante confarreationem raptus hic simulatus a Romulo fuerit institutus, id saltem exinde sequitur, quod in matrimonio confarreatione antiquiore raptus ille intervenerit, non vero quod confarreatione a Numa semel introducta, cum qua, ut jam *d. lit. k. n. 14.* notavimus, verosimiliter cum aliis ritibus etiam raptus ille simulatus adhibebatur, uxores usu quæsitæ, & confarreatis uxoribus ab illo demum tempore contradistinctæ, etiam raptum ejusmodi, & quidem necessario adhibuerint.

tt) Briffonium primum esse, qui hanc sententiam stabilire intenderit, quem postea cæteri secuti sint, monstravi *d. lit. k. n. 17.* Et postea *lit. rr.* ostendi, quod non solum ipse Briffonius valde dubitaverit de veritate hujus sententiæ, sed & quod gravibus dubitandi rationibus eadem sit subjecta. Quod prius membrum attinet, illustrabunt ejus veritatem verba Briffonii supra omissa. Ita enim pergit *p. 33.* *Sed hæc ut sunt in conjectura posita, & a me investigandi tantum, non etiam affirmandi gratia proposita, ita a lectoribus accipi & æqui bonique consuli velim. Liberum enim suum cuique de his judicium, imo vere liberam suspensionem re-*

Responderet Ravardo, characterem uxorum usu partarum in raptu simulato consistere alferenti.

Uxores usu quæsitæ non esse, quæ in vitis parentibus & tutoribus anno post festâ fuerint.

Fluctuatio ipsius Briffonii.

E

lin.

Gravia dubia *linguo.* Posterius vero membrum quod concernit, vel ipsius sententiam prementia, lem scire, unde probaturi sint doctores, Gellium de nuptiis usu contractis loqui, imo unde probaturi sint, uxores instar mancipiorum aut rerum inanimatarum fuisse usucaptas, & contra quem, an contra ipsas uxores, an contra parentes earum aut tutores? Vides, quorum te veritas, subesse dubia multa a Francisco Balduino jam praevisa, ut adeo forte melius sit, istud Gellii capitulum in hac materia plane seponere. Adde, quod, si forte quis dicturus sit, Gellium loqui omnino de usucapta uxore per annum usum non interruptum, adversus patrem, aut tutores uxoris, si intra annum spatium auctoritatem suam adversus maritum citra ipsorum voluntatem uxore liberorum quaerendorum causa utentem, non interponant, aut filiam, vel, quae sub tutela ipsorum esset, feminam non abducant, atque utilitatis publicae causa hanc usucapionis irregularitatem fuisse admissam, duae tamen adhuc restant responsiones, falsitatem illius sententiae evidenter monstrantes. Nam initio certum est, ad usucapionem rerum mobilium olim annuam, intuitu possessoris requisitam omnino fuisse bonam fidem. At vir, qui invitis parentibus ac tutoribus feminam eorum potestati vel tutelae subjectam uxorem sibi fieri vult, & in domo sua detinet, haud dubio est in mala fide. Ergo quis, cui vel tantillum sanae mentis restat, crederet, legem duodecim tabularum favere voluisse malae fidei possessori ad infringendam potestatem patriam aut tutoriam? Deinde etsi haec omnia concedamus, foret saltem hic aliquis singularis & specialis casus, uxoris usu quaesita, ex quo nequaquam liceat formare genericum uxorum per usum acquisitarum. Debuisse vel Servii locum primus, supra *lit. i.* descriptus Doctores, Brissonium caeca fide sequentes, id docere. *Usum* inquit, *si VERBI GRATIA mulier anno cum viro, licet sine Legibus fuisset.* Et tamen communi fere consensu essentiam nuptiarum usu firmitarum

Potissimum
deficiens bona
fides in marito

Item de casu
plane speciali
hic agi non de
uxoribus usu
partis in gene-

76.

tarum in hac annua præscriptione quæsierunt. Quis hanc supinam negligentiam æquo animo ferret? Quis Romanos sensu communi destitutos fuisse crederet, ut communi more talibus nuptiis clandestinis loco confarreationis aut coemptionis uterentur. *Est ce, que l'inconstance* (inquit doctissimus Gallus Histoire des our. des favans au mois Janvier 1703. p. 28.) *si ordinaire aux Amans n°eroit point connue? Ne venoit-il jamais de degout pour la personne, qu'on avoit aimée? Au contraire on disoit en ce tems la, que Jupiter rioit des sermens des Amans; mais le Romains croioient remédier a ce défaut par la deposition des temoins: malheur a celles qui ne prenoient pas bien leur precaution, & qui n'avoient point d'autre excuse que celle, d'avoir cru trop legerement.*

Sum decepta tuis & amans & femina verbis.

Et ne quis mihi objiciat, facile esse aliena carpere, & dubia plus quam sceptica movere adversus sententias eruditorum communi consensu receptas, nulla tamen alia sententia magis verosimili prolata, age tentabo, annon illam legem duodecim tabularum, cujus mentionem facit Gellius, restituere & simul loco Servii modo repetito lucem accendere queam. Ictus Gajus lib. 3. ad. L. XII. Tab. casum tractat, de eo, qui uxorem duxerit eam mulierem, cui ex lege a priore marito non sit repudium missum, & id circo adhuc nupta esse videatur, utrum pro adultero sit habendus. Et definit, pro adultero non esse habendum, si modo dolum malum non commiserit, id est si bona fide possederit. Quod ait, *mulieri non ex lege repudium esse missum*, Jacobus Gothofredus lib. 3. probat. ad Ad ductum l. Tab. 6. p. iii. non pertinere ad formulam repudii notat, ut quidam existimaverint (e. g. Dion. Gothofred. ad locum illum Gaji, in l. 43. ff. ad l. Jul. de adult. relatum) utpote qua Prudentum autoritate inducta sit, (atque eo pertinet l. 3. & 9. de divortis) sed ad dispositionem legis XII. Tab. si videlicet non ex legitima causa repudium missum sit; adducens eum in finem verba Ciceronis ex

Tentatur expli-
catio verosimi-
lior Gellii &
Servii.

Ad ductum l.
43. ad l. Jul.
de adult.

Utpote cui non
obstant dubia
modo memo-
rata.

Philippica secunda, ubi Cicero referens divortium rite factum inter alia dicit: *ex XII. Tabulis causam addidit*. Quidsi igitur dicamus, ad hunc casum respicere Gellium, & ad eum optime etiam posse applicari locum Servii, dum mentionem facit mulieris quæ *sine legibus* cum viro fuisset. Sane in hoc casu cessant primariæ rationes dubitandi adversus communem explicationem allatæ. Non hic est controversia secundi mariti cum parentibus aut tutoribus mulieris, aut cum ipsa muliere, sed cum priore marito non ex lege uxori repudium mittente, adeoque in culpa existente. Novus maritus, bona fide possidet; Quodsi igitur maritus prior intra annum ad minimum per triduum non usurpaerit uxorem injuste dimissam, lex hæc vel præsumsit, tacite eum dereliquisse eam, aut lex neglectum ejus punivit, ac bonæ fidei maritum secundum adversus ipsum tueri voluit. Unde sensum legis XII. Tabb. paulo aliter ac supra Jacobus Gothofredus *lit. k. in fine*, mutatis vel potius additis paucis verbis hunc putamus fuisse. *Mulieris, cui sine lege repudium missum, quæque annum matrimonii ergo apud virum bona fide fuit, nisi trinoctium ab eo usurpandi ergo abesset, usus esto*. Quodsi alicui hæc conjectura nostra non placeat, ei facile cedemus, si verosimiliorem substituerit. Illud saltem addimus, loqui quidem Gellium sic explicatum de casu quodam ad nuptias, quæ usu sunt, pertinente, sed de casu rariore, & unde non debet conceptus peti in formanda idea generali talium nuptiarum.

Refertur opi-
nio peculiaris
Hotmani de
nuptiis usu fa-
ctis.

uu) Hæc sententia est peculiare inventum Ant. Hotmani *c. 22*. Itaque inquit, *uxor quæ usu tantum habebatur, differabat ab ea, quæ materfamilias erant, quod hæc in mariti potestatem & familiam transibat, eratque illi loco filia; hæc vero ad usum, & liberorum tantum querendorum causa, ducebatur, ut, quando vidua, cui maritus viduitatem indixerat, per legem Juliam Miscellam licebat nihilominus nubere, modo soboles tantum gratia ad secundas nuptias migrare se adfirmaret, &*

64H-

cautionem Mutianam prestaret, non etiam coemptionem faceret, Hoc enim modo minus videbatur defunctus ladi, cum mulier nec confarreatione nec coemptione in alterius familiam non transiens, bona quæ tanquam sua hæres a primo marito accepit, in secundum non transferret, nec suis liberis spem succedendi auferret. Atque hanc legis Miscellæ veram existimo interpretationem. Nam ut prius dictum est, solemne quidem erat, in omnibus nuptiis adicere, se liberorum quærendorum causa nuptias contrahere. Sed hoc in his nuptiis erat singulare, quando mulier usu tantum ducebatur, ut adjecta particula tantum designaret, se non nuptiis ut esset secundo marito loco filie: ne videretur domum primi mariti in partes distrabere; quod Agrippinam in Livia secundo matrimonio metuisse scribit Tacitus lib. 4. Quorsum enim hoc iussisset lex Miscellæ, cum idem fuisset, si mulieri simpliciter nubere permisisset? Et hoc modo quæ nupsisset, non tam firmo vinculo haberi dicebatur. Itaque Julius Cæsar, inquit Suetonius, paratam legem habebat, ut uxores liberorum quærendorum causa, & quas & quot ducere vellent, liceret. Et moris fuisse refert Strabo lib. II. Romanos uxores suas aliis viris elocare, cum duos tresve filios ex eis suscepissent. Cujus rei vulgarissimum est Catonis minoris exemplum, (quod male vulgo intelligi suspicor) a Plutarcho relatum. Non enim ut adultera esset, sed ut uxor haberetur, Martiam despondit Hortensio Philippus pater, presente Catone, & sponsalia comprobante. Postularet sententiæ hujus refutatio peculiarem dissertationem. Nam tota doctrina de historia, an fabula, legis Juliæ Miscellæ tot pene tricis involuta est, quibus doctrina de nuptiis usu, farre, coemptione factis laborat, Rem in summam contrahamus. (1) Legis Juliæ Miscellæ præter Justinianum nullus Autorum veterum, quorum reliquiæ ad nos pervenerunt, quod sciam, meminit. (2) Et si vero stupiditati Justiniani nequaquam adscribendum sit, quasi is Julium quendam Miscellum, ut in nostris Corporis juris editionibus legitur, pro autore legis habuerit, sed potius interpreti latino, non intelli-

Quæ tamen
rejecitur anno-
tatis simul dif-
ficultatibus
circa sensum
legis Miscellæ.

genti, quod in textu Græco subintelligatur *vōus*, vox generis masculini; ita tamen valde dubium est, utrum Justinianus sententiam & mentem legis Juliae Miscellæ recte perceperit ac retulerit, si quis consideret, quantos errores commiserit idem in institutionibus circa legem Eliam Sentiam & Fufiam Caniniam, ut suo loco ostensum fuit, item sæpius in referendis sententiis Jctorum, quorum disidia tollere voluit, in legibus Codicis & Novellarum. (3) Posito, quod Justinianus sententiam legis Juliae Miscellæ in l. 2. §. 3. C. de indidta viduitate & Novella 22. cap. 43. retulerit, tamen cuilibet leges illas Justinianæ cum attentione legenti, & cum sententia Hotmani conferenti, apparebit, Hotmanum genuinam ideam de sensu legis miscellæ haud formasse, partim quod in Novella illud *tantum* non extet, sed in lege saltem 2. C. d. 1. & quod adeo dubium sit, an formula legis secundum legem 2. an secundum Novellam sit intelligenda; partim quod lex Julia miscella plane non respexerit præcise ad nuptias usu factas, neque, etiamsi illud *tantum* in verbis legis Miscellæ fuisset, tamen in eo separatim non sit quærenda ratio illius legis, sed magis in ea circumstantia, quod saltem intra primum annum post mortem mariti hoc juramentum effectum habuerit, non postea &c. Conf. interim Dion. Gothofred. ad d. iii. Cod. & ad d. Nov. 22. item ad legem 220. §. 3. de V. S. Wiffenb. ad d. 1. C.

Ufu uxores
an in manum
maritorum ve-
nisse dixerit
Cicero?

xx) Varie hic fluctuasse Jctos noviores, jam supra notavi lit. k. n. 15. & 16. Nimiram totum momentum controversiæ situm est in collatione loci primi Ciceronis cum loco tertio (supra lit. i.) ut jam fusius exposui lit. vr. Hic igitur saltem ostendendum erit, quomodo, dum hic sententiæ eorum defendimus, qui putant, Ciceronem in primo loco statuisse, in manum viri venire saltem uxores confarreatas & coemtas, non cum nuptiæ solo usu fierent; jam conciliare

ciliare velimus cum hac sententia locum tertium, ubi tamen fatis aperte idem Cicero videtur asserere, usu etiam uxores venisse in manum maritorum, ita ut eodem modo succederet ipsis maritus ac si nuptiæ confarreatione ac coemptione fuissent celebratae. Sed salva res est. *Quæ* Negatur & ad
 to enim ubi id asseruit Cicero? Ubi dixit, *usu in manum objectionem*
convenisse uxores? Imo vero contrarium dixit in verbis: *U. ex oratione*
su non potuit. At inquit, non simpliciter id negavit Ci- *pro Flacco.*
 cero, quod plane usu non potuerit uxor venire in manum
 mariti, sed quod saltem in isto casu non potuerit, ob
 specialem videlicet rationem. Siquidem pergit. *Nihil*
enim potest de tutela legitima, sine omnium tutorum autoritate
demini. Ergo si omnes tutores consensissent, argumen-
 to a contrario sensu, Valeria usu in manum mariti ve-
 nisset. Video ista omnia sed tamen cum rationes eor-
 um qui dissentiunt, *lit. rr.* adductæ, mihi fortiores vi-
 deantur, & notum sit, argumenta a contrario sensu sæ-
 pe imbecillia esse, ad illam objectionem ita respondeo.
 Accusatus erat Flaccus, quod Androni Sextilio injuriam *Respondetur*
 fecerit, quod pronunciaverit, hæreditatem Valeriæ non *ostendendo*
 pertinere ad Sextilium Maritum, sed ad se Tutorem & *quis sit genui-*
 simul agnatum. Defendit eum Cicero. Objicit sibi ipsi, *nus sensus*
 quasi adversarius dixisset. *In manum Sextilii venisse Val-*
eriam, atque adeo hæreditatem ejus ad maritum pertine- *ejus loci.*
 re. Ridet hanc objectionem Cicero, *Nunc* primum id
audio inquit, adeoque negans Valeriam in manum
 ejus venisse. Unde pergit. *Sed quæro?* si in manum
 Sextilii venit Valeria, qua ratione id factum est? *Usu an*
coemptione? Atqui *Usu non potuit,* partim quia usu non transe-
 unt uxores in manus maritorum, ut mariti earum hære-
 redes fiant; partim, quia, etiamsi ponamus, usu tran-
 sfire uxores in manus maritorum, aut Valeriam forte bo-
 na sua dotis nomine dedisse marito; tamen non potest
 dici, conjunctionem Sextilii cum Valeria ad nuptias quæ
 usu fiunt, esse referendas, ob defectum etiam ad has nu-
 ptias

Nova eaque
prægnans ra-
tio, uxores usu
non successisse
maritis, nec
maritos illis,

ptias necessarii consensus tutorum. *Non enim potest de tu-
rela legitima &c.* Ex his patet, Ciceronem nequaquam hic
statuisse, quod *uxor usu in manus viri transeat.* His accedit
ratio prægnantissima nova. Certum est, regulariter, seu
ut plurimum, maritus & uxorem sibi invicem non suc-
cessisse ab intestato; quia alias non opus fuisset edicto
Prætoris *unde Vir & Uxor.* At illa carentia successionis
non potest prædicari de nuptiis conferreatis aut coemptio-
nalibus, per supra dicta, ergo de nuptiis quæ usu sunt,
quæque fere semper fuere frequentissima, aut quartum ge-
nus nuptiarum, de quo tamen hæcenus tacuere omnes,
foret statuendum. Ut illud taceam, si etiam in nuptiis
usu factis maritus & uxor, aut hæc saltem illi regulari-
ter olim successit, quando & qua occasione factum, ut hæc
successio iterum desineret, ita ut Prætoris Edicto opus
foret.

Probatur &
explicatur de-
finitio nuptia-
rum quæ usu
fieri diceban-
tur.

))) Probo: Confarreatæ & Coemptæ nuptiæ, ex com-
muni sententia etiam, sunt nuptiæ peculiaribus ritibus &
ceremoniis constantes. Præter illa duo genera nuptia-
rum, non restat nisi tertium, ergo ad id necessario omnes
reliquæ nuptiarum species referendæ sunt. Ut mirarer,
circa tam simplicem veritatem vel hæsisse vel impegisse
viros eruditissimos, nisi constaret, causam erroris attri-
buendam esse, quod hæcenus eruditi veram eruditionem
non in simplicitate & evidentia, sed in subtilitate & ob-
scuritate quæsierint. Dum vero usus & consuetudinis
mentionem facio, simul obiter ostendo alterius erroris jam
supra refutati occasionem, quod scilicet ideo plerique
scriptores usuales uxores pro talibus, quæ utendo usu-
caperentur acceperint, quod hic usum putarent accipi
pro utendi actu, non pro consuetudine.

§. IX.

Earum dua
species. Alia

At vero nuptiarum, quæ usu fiebant, duæ
potissimum fuere species. *zz*) Una quæ solennita-
tibus

tibus quibusdam constaret, non tamen certis, sed arbitrarie & paucis, iisque juris Gentium, *aaa*) solennes, atē a minus so- sponfam ab uxore, aut uxorem a concubina satis lennes & pa- euidenter secernentibus. *bbb*) Altera ubi omni- rum a Concu- bus omnibus solennitatibus vir uxorem sibi binatu dispo- junxerat ipso cohabitationis actu, ita ut sæpe renes, occasio daretur disputandi, quomodo ejusmodi uxores a concubinis sint secernendæ. *ccc*) Atque hæc altera species apud Romanos si non frequentissima, *ddd*) attamen, sub Imperatoribus certe, non videtur fuisse infrequens, *eee*) & adhuc tempore Justiniani in viridi viguit observantia. *fff*)

zz) Facile vero sentio, quod has species legens circumspiciat, annon autorem aliquem in assertione quod hæc species hac allegaverim, eum vero non deprehendens, sis miraturus, qua fronte audeam talia, in rebus ad antiquitates pertinentibus, ex proprio cerebro fingere. Ego vero contra arbitror, parum a pecoribus differre eos, qui datis quibusdam circumstantiis ad antiquitates cujuscunque populi pertinentibus, non audeant reliquas vel divinare, vel etiã ex dictamine recte rationis fidenter supplere. Livius, Dionysius, & omnes historici antiqui, Græci pariter & Latini, eo artificio usi sunt, si artificium dicendum est id omne, quod stupiditati opponitur. Inventa igitur definitione nuptiarum, quæ usu sunt, hæc divisio in species, fere mathematica certitudine inde demonstrari poterit, etsi tacentibus omnibus. Plura non addo, ne videar, ipsos lectores crassæ illius stupiditatis arguere velle.

aaa) Nulla gens fuit, quæ in contrahendis nuptiis ab omnibus ritibus abstineret, ac ubi ad minimum non præcederent regulariter nuptias pacta quædam, & conventiones præliminæres, videlicet pacta de futuris sponsalibus, Probatur. Nu- priis commu- nis usus, regu- lariter paucio- res solennita- res habuisse.

salibus, sponsalia, pacta de dote, sive a marito uxori sive ab uxore marito danda, item donationes sponsalitiæ vel quædam similia, tum sequebatur ipsa conjunctio corporum, in domum deductio, cohabitatio &c. Quamvis igitur plerique ritus ac solemnitates nuptiarum Romanarum, quos memorant Autores, *lit. gg. n. 2.* citati, ut puto, in nuptiis confarreatis fuerint usitati, non tamen putandum est, omnes nuptias reliquas usuales omnes solemnitates omisisse. Sed ut Tacitus loquitur, omittent saltem *difficiliores*, & quæ videlicet multas impensas requirerent. Cum vero, teste eodem Tacito, etiam patricii ob difficultatem ceremoniarum in confarreatione usitatarum a solennioribus illis nuptiis abstinerent, & tamen Poetæ, quoties de nuptiis, etiam plebejorum, agunt, rituum quorundam, partim sacrorum, partim profanorum mentionem injiciant, ac penes Oratores, Historicos, JCtos ubique sponsalia a nuptiis distinguantur, & dotis constitutæ, ac pactorum dotalium fiat mentio; nullum autem superfit dubium, patricos & divites, uti ubique fit. si non semper, sæpe tamen plures ritus adhibuisse, quam plebejos: nulla ulteriore probatione opus est, ad demonstrandum, in multis nuptiis communis usus & consuetudinis, solemnitates adhibitas fuisse varias, arbitrarias, paucas, (intuitu confarreationis) & fere juris Gentium. Idem videtur quasi e longinquo vidisse (Ant. Hotmanus *c. 24. p. 309.* ubi dicit: *Raro nuptias coemptione fuisse contractas, & ideo JCtos generaliter de uxori- bus respondentes, ad eas tantum respexisse, quæ JURE GENTIUM, id est USU TANTVM erant uxores.* Utinam in hac meditatione mansisset, ac alias fallas hypothèses supra rejectas non immiscuisset.

Per quas facile
a sponsalibus
& a concubi-
nato secerari
potuerunt.

bbb) Quomodo differant inter se sponsalia & nuptiæ,
& annon sponsalia aliquando nuptiæ vocentur, item an
per sponsalia in jure Romano sponsalia de futuro tan-
tum, an etiam de præsentis intelligantur, in præsentis
non

non disquiremus, cum ea tractatio magis pertineat ad u-
sum practicum pandectarum, Justinianus vero in insti-
tutionibus non de sponsalibus sed de nuptiis tantum agat.
Interim nemo negat, quod dum sponsalia & nuptiæ sibi
opponuntur, per sponsalia intelligatur promissio futu-
rarum nuptiarum, per nuptias autem implementum hujus
promissionis per subsequentem deductionem in domum,
& cohabitationem ac concubitum. Unde in consuetis
nuptiis primi generis hæc duo facile potuerunt discerni,
cum concubitus nulla supponat sponsalia aut pacta do-
talia, nullasque alias solemnitates, sed ex mera cohabita-
tione & commixtione corporum constiterit.

ccc) Hæc assertio non magna probatione indiget. Probatur, alte-
rani speciem
nuptiarum
clandestinarum
a concubinato
difficiliter po-
tuisse secerni.
Cum enim utriusque fuerit idem initium, scilicet actua-
lis cohabitatio, idemque finis, nempe procreatio sobolis,
quem etiam in concubinato, non abfuisse nuperrime
ostensum in disputatione de concubinato, hinc facile pa-
tet, quod sæpe ejusmodi nuptiæ ut ita dicam clandestinæ
difficiliter secerni potuerint a concubinato, & tamen sæpe
controverfiæ ea de re ortæ fuerint, ratione successionis li-
berorum, cum naturales liberi ex concubina nati succes-
sionis ab intestato non fuerint capaces, sed soli liberi ex
nuptiis, etiam ejusmodi clandestinis, geniti.

ddd) Non memini me legisse, qua ratione factum Occasiones hæ-
rum nuptia-
rum clande-
stinarum.
fuerit, ut ejusmodi nuptiæ clandestinæ apud Romanos
fuerint introductæ. Forte nimia frequentia concubina-
tus eis ansam dedit, & quod veteri jure ante legem Juliam
licuerit etiam ingenuis mulieribus absque crimine
stupri, ut concubinis uti. Item quod quis, postquam
muliere ut concubina per aliquod tempus usus esset, po-
stea tamen affectione maritali eam diligere inciperet, &
tamen risum aliorum metueret, si novis ritibus adhibi-
tis animum hunc coram testibus declararet. Adde quod,
cum a multis sæculis, privatis libertas relicta fuerit, so-
lemnitates confarreationis pro arbitrio minuendi, sæpius
factum fuerit, ut quis cum orba vel vidua cohabitans,

absque concubitu tamen & concubinato, moribus ejus ipsi placentibus, multis ceremoniis non opus esse putans, convivio saltem instituto affectionem suam maritalem coram aliquot testibus declaraverit, sine interveniente scriptura, & testes illi postea mortui fuerint. Ut de nimia divortiorum licentia apud Romanos jam nihil dicam.

Fuerunt in frequenti usu sub Imperatoribus.

eee) Huc spectant leges Modestini *l. 24. de ritu nuptiarum.* Papiniani *l. 31. pr. de donat. l. 16. §. 1. de his que ut indign.* Marciani *l. 3. pr. de concubinis.* Pauli *l. 4. eod. tit.* Ulpiani *l. item legata 49. §. 4. de legat. 3.* Imperatoris Probi *l. si vicinis 9. C. de nuptiis.* Huc pertinet etiam locus Quintiliani *l. 5. c. 11. Excontrario nihil obstat, quominus justum matrimonium sit mente coeuntium, etiam si tabule signate non fuerint. Nihil enim proderit signasse tabulas, si mentem matrimonii fuisse non constabit.*

fff) Ut vel ex *Novella 22. c. 3.* patet, ubi Justinianus diserte ait, nuptias solo & puro affectu nuptiali perfici, sine interventu pactorum dotalium aut donationis propter nuptias. Neque enim Justiniani tempore benedictio sacerdotalis necessario ad constituendas nuptias requirebatur, ut latius probat Heinr. Christoph. Hochmannus. *de bened. nupt. Cap. 2. §. 17. seq. & Autor Historie opusc. erudit. mense Januar. ann. 1703. p. 42. seq.*

§. X.

Requisita justarum nuptiarum
(i) Pubertas.

Atque hæc sufficiant de nuptiarum, quæ olim usu, farre, coemtione fiebant, differentia. Pergendum jam ad requisita justarum nuptiarum in institutis hic annotata, quæque utrique generi nuptiarum videntur fuisse communia. Ubi quod initio pubertas masculorum & viri potentia fœminarum requirebatur ex natura ipsius matrimonii fluit, & juris Gentium est. ggg)

ggg) Pr. Inst. h. t. Deducitur enim ex fine societatis

tis nuptialis, id est procreatione sobolis. Ipsa, vero pu-
bertatis definitio differenda ad titulum *quibus modis tutela*
finitur.

§. XI.

Consensus autem personarum contrahentium ⁽²⁾ *Consen-*
ab Imperatore hic supponitur, quia & ipse juris ^{*sus persona-*}
Gentium est, & ex natura communi societatum ^{*rum contra-*}
omnium, excepta paterna, facile intelligitur. *bbb)* ^{*hentium*}

bbb) Quæ vero hic communiter moveri solent a ^{Quæstionum}
Commentatoribus quæstiones de metu justo, & injusto, ^{variarum in-}
de rati habitione post metum, de errore nominis, perso- ^{dex, circa hanc}
næ, virginitatis, impotentia, de ebrietate, de dolo &c. fa- ^{consensum.}
cile definiuntur ex communibus Doctrinis moralibus,
partim, ubi difficultas aliqua subest, & dissensus Ictorum,
ejus rei origo plerumque deducenda erit ex subtilitatibus
Juris Canonici, adeoque eo remittenda erit, quo pertinet
v. g. distinctio Canonistarum inter substantialia & acci-
dentalia conjugii & inde ortus dissensus Ictorum de er-
rore circa virginitatem &c.

§. XII

Quod consensum parentum attinet, require- ⁽³⁾ *Consen-*
bat Jus Romanum consensum solum patris, qui & ^{*sus parentū*}
quatenus in potestate habebat, *iii)* scilicet intuitu ^{*qui in pote-*}
filii. Nam filia *kkk)* emancipata etiam, patris *lll)* ^{*state habe-*}
& quæ patrem non haberet olim matris & tutorum, ^{*bant.*}
mmm) jure novo matris & propinquorum consen-
sum adhibere debet. *nnn)*

iii) l. 2. ff. de R. N. pr. 7. h. t. Inde & regulariter si Si avus in po-
avus neptem in potestate habeat, hujus solius consen- testate habe-
sus requiritur. Paulus l. 16. de Ritu Nuptiarum. *Nepote* ret, an & patris
uxorem ducente & filius consentire debet, neptis vero si nubat, consensum re-
voluntas & autoritas avi sufficiet. Cur in nepote diversum quiretur.
quid obtineat, haud dubie ratio est, ne filio invito agna- Dissensus
scatur suus heres. l. 6. de adopt. §. 7. *Inst. eod.* Et sic etiam Ictorum. Ro-
intelligendus est Ulpianus l. 9. ff. eod. tit. *Si nepos uxorem* manorum.
velit

velit ducere avo furente, omnimodo patris auctoritas est necessaria, sed si pater furit, avus sapiat, sufficit avi voluntas. Dum enim dicit, omnimodo patris in priore casu voluntatem esse necessariam, id intelligit, quia nimirum, etiamsi avus non furat, ejus consensus requireretur, & adeo solum in casu furoris filii avi consensus sufficiat, ut recte observavit Fr. Hotmanus *de Ritu Nupt. & matr. c. 3. p. m. 396. seq.* Sed quid faciemus jam Paulo, dum alibi plane contrarium statuere & adeo a se ipso dissentire videtur, dum ait in l. 3. de R. N. *Si nepotem ex filio & neptem ex altero filio in potestate habeam, nuptias inter eos me solo auctore contrahi posse Pomponius scribit & verum est. Quid ergo dicemus? An putabimus, dissensum hunc tolli posse illo effugio, quod in ultima hac lege sit specialis casus, ubi nepos duxerit neptem, at in priori sermonem esse de alio casu ubi nepos duxerit extraneam? Sed vereor, ne talis conciliatio sapiat Legulejismum. Sane enim & ubi nepos neptem ducit, patri nepotis agnascitur invito suus heres. Ergo hæc conciliatio est adversa rationi positæ inter differentiam modo adductam, cur consensum avi solius in nuptiis neptis sufficiat, non in nuptiis nepotis. An dicemus cum Fr. Hotmano *d. l.* qui hunc dissensum alias bene notavit, quod illa ratio antea data de non sufficiente consensu solius avi in nuptiis nepotis, ne patri invitus heres agnascatur, sit falsa? Ita enim ait: *Nam cum inter omnes conflet, suum heredem eum dici, qui primum in testatoris familia heredis locum obtinet; pronepos ex illis nuptiis vivo filio nasciturus filio suo heres agnaturus non erat, nepos autem qui volens nuptias contraheret, dici invitus non poterat. Sed hoc pacto initio non tollitur dissensus inter Paulum & Paulum, sed saltem prior sententia distinctione utens inter nepotem & nepotem rejicitur. Deinde ludit Hotmanus, partim in conceptu sui heredis, partim in ejus applicatione. Qui dicunt, consensum patris etiam in nuptiis nepotis fuisse requisitum, ne ei agnascatur suus heres, id sentiunt, ne pater**

Vani modi dissensum illum conciliandi.

Notatur Fr. Hotmanus,

pater mortuo avo cogatur invitus sustentare nulum & liberos ex illo conjugio natos, eosque si pater eorum moriatur necessario heredes habere; ad subtilem illam sui heredis definitionem non respexerunt. Deinde omisit Hotmanus in applicatione casum, si mortuo avo in nuptias consentiente, patri dissentienti nascatur ex nepote illo filius &c. Igitur, ut dicam quid sentiam, habemus hic exemplum novum antinomiae a Triboniano incaute in Pandectis relictae. Dissensisse in hac quaestione Ictos certum est per verba *d. l. 3. Pomponius scribit & verum est*, addita rubrica ejusd. legis. Defuncta enim ea est ex Comment. Pauli ad Sabinum. At notum est, inter Sabinianos & alterius sectae Ictos graves fuisse dissensiones. Id quidem concedo Hotmano, sententiam distinguentem inter nepotem & neptem esse aequiorem, interim tamen hoc pacto antinomia non conciliatur. Nam Sabinus, Pomponius, Paulus in *d. l. 3.* inhaerunt regulae, in nuptiis filii, qui in potestate est, requiri saltem consensum ejus qui in potestate habet.

kkk) Habita fuit Lipsiae anno saeculi praecedentis 82. *Differentiae* Praefide D. Romano Telfero, Scabino Lipsiensi *disputatio* *variae inter filios & filias ratione sponsalium & nuptiarum.*
de deteriore faminarum conditione in matrimonio contrahendo,
 ubi sequentes sex differentiae fufius deducuntur. I. In sponsalibus non sicut filii familias, ita & filiae familias, consensus exigitur, quia sufficit hanc non contradicere. II. In sponsalibus filius familias licentiam absolutam, filia familias vero licentiam restrictam dissentienti habet. III. Filius emancipatus, cujuscunque aetatis, sine consensu patris nuptias recte contrahit; sed non femina, quae sui juris & minor 25. annis est, imo nec ea sine consensu matris, tutoris ac propinquorum. IV. Mortuo patre filius destinatum ab eo sponsam retinere non cogitur; at filia sponsum ab eo destinatum eligere omnino debet. V. Non potest pater sponsalia filii familias eo invito dissolvere, sed filia familias ea invita potest. VI. Non cogitur

tur filiusfamilias uxorem ducere, at filiafamilias invita nubere cogi potest. Cum autem præfens institutum non permittat, ut harum differentiarum singularum veritatem hic examinemus, differendum erit illud examen ad usum practicum tituli ff. de sponfalibus.

lll) L. 18. § l. 20. C. de nupt. si scilicet intra annum 25. sit filia.

Olim tutozum consensus requisitus in feminis,

mm) Erant enim feminae olim in perpetua tutela de quo suo loco ad titulum de tutelis videndum erit. Huc spectat casus, cujus meminit Livius lib. 4. *Virginem siquidem, maxime forma notam, tum temporis duo juvenes petiere. Unus plebeji generis, tutoribus fretus; qui & ipsi ejusdem ordinis erant; nobilis alter, nulla re, præterquam forma captus; sui mater, splendidissimis nuptiis jungi filiam cupiens, favebat. Quod certamen cum domi & intra privatos parietes componi nequisset, ventum in jus est, postulatuque matris & tutorum utriusque audito, magistratus secundum matris arbitrium jus nuptiarum dedere.* Tutorum hanc potestatem sustulere postea Imperator Severus & Antoninus l. 20. *de ritu nuptiarum*, ubi non sine ratione Tribonianum loco tutoris posuisse curato-
ris, notat Ravardus *Conjectan. lib. 2. c. 15.*

nn) d. l. 20. C. de nupt.

§. XIII.

An Pater nuptiis vel consentiens, vel dissentiens potuerit rescindere matrimonium?

Pater consentiens non potuit rescindere matrimonium, jure patriæ potestatis.

Quodsi pater qui in potestate habebat filiam in nuptias consensisset, non poterat postea, sub prætextu, quod in patria potestate adhuc filia ejus remanserit, eam marito invito adimere, ooo) Sin invito patre filia alii nupserit, quo minus eam abducere marito potuerit, nullum jus obstabat, ppp)

ooo) Scribit Plutarchus *in vita Numæ*, eum Romuli legi de patria liberorum vendendorum potestate derogasse, si modo uxorem autoritate & jussu patrum duxissent. Idemque memorat Dionysius lib. 2. c. 28. *in fine.* Ne videlicet matrimonia rite constituta iterum dissolverentur. Et hoc voluit Paulus lib. 2. *Sentent. tit. 19. Eorum qui in potestate*

patris

te patris sunt sine voluntate ejus matrimonia jure non contrahuntur, sed (rite & cum consensu ejus) contracta non solvuntur. Idque docet ratio statim subjuncta. *Contemplatio enim publice utilitatis privatorum commodis presertur.* Hinc & Ulpianus *l. 1. §. ult. de lib. exhib.* bene concordantia matrimonia jure patriæ potestatis turbari non posse, patrique interdicto sibi filiam exhiberi desideranti persuadendum, ne acerbe patriam exerceat potestatem, scribit. Imo vero de uxore exhibenda ac ducenda patrem, etiam qui in potestate eam habeat, a marito recte conveniri posse Venuleius autor est *l. 2. ff. eod.* Interdicto quoque succurri marito cujus uxor invita a parentibus detinetur, Imperatores rescripserunt *l. si invita n. C. de nupt. l. 3. C. de lib. exhib.* Brissonius *de jure Connub. p. 234. seq.* Non obstat quod Plautus in Sticho videatur contrarium asseruisse, ubi pater voluit nuptias rite initas rescindere & introducit uxorem ita loquentem.

Neque est, cur nunc studeam has nuptias mutarier.

Verum postremo in patris potestate est situm.

Faciendum id nobis, quod parentes imperant.

(conf. Ant. Hotm. *c. 24. p. 308.*) Nam Poetarum est fingere. Unde eorum autoritas in questionibus juris caute est usurpanda. Ut taceam, Plautum in illa Comœdia non loqui de uxoribus Romanis, sed Græcis. Nec video, quæ ratio moverit Fran. Hotmanum *de Ritu Nuptiar. & matrim. p. 402.* ut assereret, legem Numæ non videri ad filias productam, sed civili jure multis post Numam atatibus licuisse patrifamilias filiam etiam, quam nuptum collocaverat, vi patriæ potestatis abducere, sed ejus juris acerbiteratem postea imperatorum constitutionibus fuisse mitigatam, imprimis cum ne ullam quidem rationem pro illa sententia adduxerit. Aliter contra Hotmanum disputat Huberus *Parte 2. digress. lib. 1. c. 15.*

Qui dissentiunt, ut Ravardus *Var. lib. 4. c. 16. C.* Dissentiens potuit, Jacius *libro 3. observ. 5.* utuntur pro defendenda sua sententia

Respondetur
ad locum ob-
stantem Pauli
J*C*ti.

tia modo adducto loco Pauli *l. 2. sent. tit. 19.* Nec diffiden-
dum, verba Pauli, si supine considerentur, eum sensum
admittere. Sed notum est, de Pauli, obscuritate, sapius
multos conquestos esse interpretes, & ratio ejus subjun-
cta, ut ostendimus, docet, eum de præcedenti casu esse
intelligendum. Et magis contorta est Rævardi explica-
tio hujus rationis, quam nostra textus Paulini. Dicit enim
Rævardus, *publicam utilitatem*, de qua loquitur Paulus,
cui cedere debeat patria potestas, in eo consistere, quia
interfit publice, vitiatas virgines ingenuas a suis vitiato-
ribus, etiam invitis, domum uxores duci. Nam si is, qui
cum ingenua muliere consuetudinem habet, etiam si in
patris sit potestate, stupri cogatur quæstionem pati, si
eam, non duxerit, quanto magis filiusfamilias eam,
quam sine patris consensu duxerit uxorem, in matrimo-
nio retinere cogendus sit. Respondeo enim (1) dubium
esse, an de stupro conqueri possit fœmina, quæ invito
patre mariti se duci passa est sciens. (2) Quid si pater ma-
lit filium stupri pœnæ subjici. An magis interfuit reipu-
blicæ Romanæ, delicta manere impunita, quam confer-
vari patriam potestatem. Quod autem Franc. Hotma-
nus *d. l.* Paulum eodem modo, uti Rævardus explicans,
sententiam ejus ea ex ratione exculare voluerit, quasi
sententias suas accommodaverit ad statum suorum tem-
porum & respexerit ad rescripta imperatorum in nota
præcedente memorata, id plane non cohæret, cum ista
rescripta, ipso Hotmano fatente, loquantur de patre con-
sentiente. Conf. Huberum *d. lib. 1. Cap. 16.*

§. XIV.

Patris con-
sensus ex-
pressus in nu-
ptiis filii, ta-
citus in nu-
ptiis filię.

Porro in nuptiis filii olim patris consensus ex-
pressus requirebatur, in filię nuptiis sufficiebat, si
non contradixisset. *ggg*) Postea tamen & in nuptiis
filii admissus est patris consensus tacitus. *rrr*) Ex illa
etiam veteris juris differentia intelligitur ratio, cur
J*C*ti

Jcti filiam patris furiosi absque ejus consensu nubere posse statuerint, filio id non permisserint, *sss*) donec Marcus imperator etiam filio id concesserit. *ttt*) Cum tamen Marcus de filio mente capti locutus sit, inventi sunt leguleji, qui statuerent, a filio mente capti ad filiam furiosi non producendam esse consequentiam. *uuu*) Quas ineptias peculiari constitutione rejecit Iustinianus. *vvv*)

Controversia de filio, cujus pater esset furiosus.

qqq) Paulus l. 7. §. 1. de sponsal. In sponsalibus etiam consensus eorum exigendus est, quorum in nuptiis desideratur. Intelligi tamen semper, filie patrem consentire, nisi evidenter dissentiat, Julianus scribit. Scilicet, quia in nuptiis filii patri accrescebat onus nulum sustentandi, in filia onus hoc pertinebat ad maritum aut ejus patrem.

Ratio diversitatis inter nuptias filii & filiae.

rrr) Scilicet tempore Imperatoris Alexandri, cujus est l. 5. C. de nupt. Si, ut proponis, pater quondam mariti tui, in cujus fuit potestate, cognitis nuptiis vestris non contradixit, vereri non debes, ne nepotem suum non agnoscat.

Postea etiam in nuptiis filii suffecit consensus patris tacitus

sss) Nimirum in nuptiis filiae furiosi patris, non requirebant consensum patris l. 25. C. de nupt. quia scilicet furiosus non poterat contradicere, vel evidenter dissentire. In filii nuptiis dissentiebant, quia patria potestas non tollitur furore l. 8. de his qui sui vel al. jur. sunt. At pater in nuptias filii expresse consentire debebat. Unde putabant, nuptias filii interim celebratas esse in suspensio, ut, si pater a furore restitutus eas approbasset, tum demum justae nuptiae essent, nisi Princeps ab initio patris consensum supplevisset. *Argto. d. l. 25. C.*

Ratio dissentis ICtorum circa nuptias filii patris furiosi.

ttt) d. l. 25. C. ubi Iustinianus ait: Et Ulpianus quidem retulit (pro adstruenda sententia, quod etiam in filio patris furiosi non opus sit rescripto Principis,) constitutionem Imperatoris Marci, quae (quidem) de furioso non loquitur, sed de filio mente captis, (legendum forte mente capti) sive

Constitutio Marci de filio mente capti.

masculi sive femine sint, qui nuptias contrabant; ut hoc facere possint, etiam non adito principe.

Unde dubitatum an ea etiam pertineat ad filios furiosos.

Non ab Ulpiano.

Ob evidentem identitatem rationis.

Sed ab aliis; an jam tempore Ulpiani?

An tempore Justiniani?

Ita enim pergit Justinianus: *Et aliam dubitationem ex hoc emergentem (scilicet retulit Ulpianus,) si hoc quod de mente capto constitutio (Marci) induxit, etiam in furiosis obtinendum sit, (uti quidem putabant cum Ulpiano quidam alii JCTi,) quasi exemplo mente capti (patris) etiam furiosos adjuvantes, (ut etiam non adito principe possent nuptias justas contrahere.)* Neque enim credendum est, Ulpianum, eruditum JCTum, inter dissentientes fuisse, uti verba in nota præcedente & hic allata, si non accurate inspicias eorum sensum, alias innuere videntur. Neque crederem, etiam si hoc diserte assereret Justinianus. Nam plus una vice in referendis Veterum JCTorum sententiis erravit. Scilicet ratio constitutionis Marci Imperatoris haud dubie eo fuit, ne impediatur liberorum nuptiæ; si pater in eo statu esset, ut nec consentire nec dissentire posset. Jam cum eadem sit ratio in patre furioso, mirari insuper liceat, qui seripoterit, ut tempore Ulpiani inventi sint JCTi, qui dubitaverint, utrum id, quod de mente capto constitutum fuerit, etiam in furioso obtinere debeat. Dubitatum tamen esse refert Ulpianus, si Justiniano credimus, etsi cum Ulpiani libros hodie non habeamus, ea de re certi quid affirmare nequeamus. Id quidem constat, non rarum esse Justiniano, ut sibi fingat quandoque in Constitutionibus suis chimæras, quas oppugnet. Nec a vero ab simile est, tempore Justiniani rabulas quosdam aut legulejos excitasse hanc dubitationem, & pro coloranda dubitandi ratione ad Ulpianum & JCTos ipsi coævos provocasse. Magis enim convenit illa dubitatio Domitiana barbariei, quæ regnabat tempore Justiniani, quam eruditioni JCTorum, qui vivebant tempore Imperatoris Marci & Ulpiani. Contra, si cogites, fuisse omnibus sæculis rabulas & legulejos, avaritia & cupidine turbandi status animatos, verba legum rodentes, easque tortura ineptissima applicantes desiderii partium leges

leges oppugnantium ; non plane incredibile est, quod de Ulpiano hic refert Justinianus.

xxx) *Pr. b. t.* Confirmavit enim Justinianus *d. l. 25. fa-* Definitio litis
nam interpretationem constitutionis Marci, quod etiam per Justinia-
pertineat, ad filios furiosi, addens tamen, ut tam in nupti-
is filii quam filia furiosi dos & donatio propter nuptias
debeat constitui auctoritate magistratum vel Episcoporum,
praesentibus curatoribus patrum furiosorum, vel mente
captorum, & iis qui ex eorum genere sunt nobiliores,
hac tamen lege, ut omnia fiant gratis & absque impensis
ex bonis patrum praestandis.

§. XV.

Cæterum praecedere debere consensum eorum, qui in potestate habent nuptias liberorum, significanter monet Justinianus, indicans eo ipso, quod ratihabitio patris subsequens, nuptias quidem intuitu temporis subsequens justas efficiat, non tamen possit retrotrahi ad tempus initii, intuitu videlicet effectuum a patris voluntate minime dependentium v. g. ut liberi ante ratihabitionem nati habeantur pro legitimis. xxx)

xxx) *In tantum*, inquit Justinianus *in princ. hic ut praecedere debeat.* Quæ verba plane frustranea forent, si iis id solum significaretur, non valere nuptias liberorum, antequam consensisset pater, post consensum tamen accedentem ex natura communi ratihabitionis eum retrotrahi ad tempus initii, ita ut etiam liberi interim nati fiant legitimi. Sed ita tamen multi explicant viri clarissimi. Quos etiam hæcenus secutus sum, etiam nuper in annot. *ad Inst. b. t.* Sed re penitus expensa coactus sum amore veritatis sententiam mutare. Utraque sententia habet defensores ICTos celeberrimos. Qui pro sententia in thesifposita faciunt, eos citat Wissenbach *ad l. 5. C. de nuptiis.* qui & ipse eam sequitur. Contra post alios, ut præceptoris

Praecedere debere consensum patris, neque subsequens ratihabitionem retrotrahi.

Veritas sententia, sepositis legibus, eum in finem ab aliis adductis, ex evidentibus positionibus demonstrata.

ptoris sui sententiam destruat, omnes vires adhibet Ulricus Huberus in *prelectionibus ad institutiones & pandectas. d. iii.* Utraque sententia pro se adducit leges, quandoque easdem. Nam *l. 68. de jure dotium* ab utraque parte adducitur. Pro sententia Wissenbachii insuper *l. ii. de statu hom. l. 13. §. si quis 6. ad l. Jul. de adult. l. 65. §. i. de ritu nupt. l. 6. C. de nuptiis.* Contra dissentientes urgent regulam; omnem ratihabitionem retrahere. Textus obstantes vel non loqui de ratihabitione patris, vel certe non de illegitimitate liberorum, sed de casibus diversis. Ergo melius erit, si sepositis paulisper legibus præmittantur positiones paucæ, evidentes & breves, veritatem sententiæ Wissenbachii ad oculos monstrantes. Tum liceat addere argumenta ex legibus allegatis non ut probantia, sed tamen ut dicta valde illustrantia. Interim tamen cum illa sententia jam satis perspicua sit absque legibus: tutius forte erit, legibus illis plane abstinere. Igitur sic procedemus. (1) Liberi ex illegitimis nuptiis nati sunt illegitimi. (2) Nuptiæ, quibus non consensit pater, sunt illegitimæ. (3) Nati ex nuptiis quibus non consensit pater, sunt spurii. (4) Non est in arbitrio privatorum positum, ex illegitimis liberis facere legitimos. (5) Legitimatio per subsequens matrimonium seculo demum quarto inventa legitimat saltem naturales liberos stricte dictos ex concubineis natas, non spurios & reliquos illegitimos. Ex his jam sua sponte sequitur conclusio: ratihabitione patris subsequens non potest retrahi ad tempus innitii, ita ut per eam legitimi fiant liberi antea nati, sive respicias tempora ante inventam legitimationem, sive post eam. Q. E. D.

§. XVI.

Pater an ad consentiendum cogi poterit?

Sed si pater nolit consentire in nuptias filii vel filix, an cogi poterit ad consentiendum? Jure veteri non arbitror. Jure noviori quidem ea de re aliter

aliter dispositum est lege Julia de maritandis ordinibus & constitutione Severi & Antonini. Sed non credo tamen, frequentem fuisse illius juris novioris usum practicum, yyy)

yyy) Probatur thesis l. 19. de. R. N. ubi Marcianus. Sententia & mens dubia legis 19. de. R. N.
*Capite trigesimoquinto legis Juliae qui liberos, quos habebant in potestate injuria prohibuerint ducere uxores vel nubere, (vel qui dotem dare non volunt, ex constitutione Divorum, Severi & Antonini,) per Proconsules, praesidesque provinciarum coguntur in matrimonium collocare, & dotare. Prohibere autem videtur & qui conditionem non querit. Miror autem, neque Antonium Augustinum de LL. ad l. Juliam de maritandis ordin. p. 79. neque Briffonium de jure Connub. p. m. 161., ubi integra legis adducta verba memorant, imo nec Dionysium Gottofredum ad nostram l. 19. aliquid quod ad genuinam interpretationem hujus legis faciat, addidisse. Quid enim? An saltem in provinciis haec lex obtinuit; an etiam Romae & in Italia? Si prius, cur non ubique? Si posterius, cur saltem Proconsulum & Praesidum fit in lege mentio? Ex qua ratione aut qua occasione lex Julia hic aliquid novi constituit? Cur demum Severus & Antoninus legem Juliam hac parte extenderunt? Expofuit, quidem Marcianus, quid sub voce *prohibere* intelligatur, utinam & expofuisset, quid intelligitur sub phrasi, *injuria prohibere*; id est quanam habitae fuerint causae injustae denegati consensus patrii? &c. Quod vero dixerim, exiguum videri fuisse usum practicum illius legis Juliae, in de probatur. Ejus exiguus usus practicus apud Romanos. (1) Vix credo casum ex historicis Romanis afferri posse ad hanc legem pertinentem, eamque illustrantem. (2) Parentes regulariter plurimas causas denegati juste consensus poterant allegare, imo ne quidem vi dictae legis ad probandam dissensus justitiam erant adstricti, sed potius filiis incumbere probandi, prohibitionem injuria fieri. (3) Stultum est agere cum potente; salva*

salva manente potentia. At post consensum a Præfidi-
bus extrusum liberi tamen manebant in potentia paren-
tum. (4) Dion. Gothofr. etsi legem non explicet, tra-
dit tamen plurimas exceptiones, quibus pater liberari pos-
sit, ne cogatur filiam dotare; quæ tales sunt, ut facile de-
vorent ipsam legis dispositionem.

§. XVII.

(4) *Jus civi-
tatis Roma-
na, unde
nulle nuptiæ
cum ancilla,
Latina, pe-
regrina.*

Requirebatur etiam Jure Justiniano, ut con-
trahentes nuptias essent cives Romani, ex utraque
parte, unde non erant nuptiæ cum servo vel ancil-
la, Latino vel Latina, peregrino vel peregrina, sed
contubernium, nisi in posterioribus duobus casibus
id impetraretur. zzz) Quamvis Justiniani tempore
post extensum ab Antonino jus civitatis Romanæ
illa prohibitio nuptiarum cum Latinis nullum, cum
peregrinis, non magnum videatur habuisse usum,
exceptis forte barbaris. aaa) Intuitu servorum ta-
men & ancillarum adhuc tempore Justiniani nihil
mutatum. bbb)

Probatio the-
seos.

zzz) Ulpianus *tit. 5. §. 4. & 5.*, Paulus *l. 2. sentent. tit. 19. §. 3.* Ofselius *ad Caji lib. 1. p. 57.* Brisson. *de jure connub. p. 103.* Itaque maximam apud populum invidiam Antonio confavit, ab eo, contra leges ac patriæ instituta, contractum cum Cleopatra conjugium. Cujus facti indignitatem Plutarchus *in ejus cum Demetrio collatione* absque nota prætereundum non censuit. Egre etiam tulisse populum Romanum Xiphilinus narrat, quod Titius Benenicem in palatio uxoris loco habuerit ut perinde repudiare eam sit coactus. Porro Livius *lib. 37.* refert, Campanos civitati Romanæ donatos, & a Censoribus Romæ censeri coactos, ut sibi cives Romanas uxores ducere liceret, petiisse, & si qui prius duxissent, ut habere eas sibi liceret, utque ante eam diem nati justii sibi liberi heredes

heredesque essent. Ac utrumque eis indultum esse. Porro quamvis alias connubio interveniente liberi patrem sequantur, non interveniente, matris conditioni accedant *l. 24. de statu hom.* exceptio tamen erat in eo qui ex peregrino & cive Romana nascebatur, nascebatur enim peregrinum, quoniam lex Mensia ex alterutro peregrino natum deterioris parentis conditionem sequi jubebat. Ulpianus *tit. 5. §. 8.*

aaaa) Latinorum & civium Romanorum differentia jam tempore Justiniani pene exoleverat; si quid reliquum fuit, ipse Justinianus id penitus sustulit, constitutione edita de latina libertate tollenda. vid. dicta *de usu pract. distinct. inter ingenuos & libertinos cap. 1. §. 25. ad finem.* ubi etiam de constitutione Antonini *l. 17. de statu hom.* quaedam annotata invenies. *§. 33. lit. 1.* Et sic intellego illud Prudentii (qui seculo quarto vixit) *lib. 2. contra Symmachum.*

Latinorum & civium Romanorum differentia sub Justiniano plane sublata.

Distantes regione plagæ, divisaque Ponto,
Littora conveniunt, nunc per vadimonia ad unum
Et commune forum, nunc per commercia & artes
Ad coetum celebrem, nunc per genialia fulcra,
EXTERNI ad jus connubii. Nam sanguine misto
Texitur alternis ex gentibus una propago.

Non, quasi eo tempore, jam exoleverit prohibitio conjugii inter civem & peregrinum, ut vult Brissopius *d. p. 103.* sed quod illi *externi* qui ante constitutionem Antonini *peregrini* fuerant, jure civitatis impetrato nomine antiquo adhuc nonnunquam fuerint denotati. Scilicet parallelum plane illis versibus Prudentii est epigramma Rutilii Numatiani in illam constitutionem Antonini.

Non vero differentia inter cives & peregrinos.

Fecisti patriam diversis gentibus unam.
Profuit injustis, te dominante, capi.
Dumque offers victis proprii consortia juris,
Urbem fecisti, qua prius orbis erat.

Hinc & Justinianus dicit Antoninum *eos; qui vocantur peregrini*

H

regini ad Romanam ingenuitatem deduxisse Novella 78. cap. ult. ubi vide Dion. Gothofr. Confirmat sententiam nostram, quod inde adnotavit Briffonius d. l. scilicet a provinciabilibus, cujusque ordinis aut loci essent, conjugia contrahi cum Barbaris prohibuisse Valentinianum & Valentem in l. un. Cod. Theod. de nupt. gentil.

Sub Justiniano non licita conjugia cum ancillis.

bbbb) Nescio enim, quid Dionysium Gothofredum moverit, ut in notis ad l. 3. C. de incest. nupt. scriberet. Hodie connubium cum ancilla esse potest. Novell. 78. c. 1. Nov. 117. cap. 6. Tantum enim adest, ut in dictis novellis quicumque dicatur de licentia conjugii cum ancillis, ut potius contrarium ibidem statuatur. Caterum ex l. 3. Cod. de incest. nupt. patet, Constantinum M. decurionibus conjugia cum ancillis alienis non solum interdixisse, sed & gravissimis pœnis, damnationis in metallum, deportationis, confiscationis bonorum & aliis coercuisse, ad quam legem vide Commentarium Jacobi Gothofredi ad lib. 12. Cod. Theodos. tit. 1. l. 6. tom. 4. p. 350. Quid sit vero ancilla

Dos ab ancilla data potuit usucapi.

aliena dotis nomine pecuniam viro tradiderit, eam quidem viri facere non potuit, sed tamen potuit eadem dos a viro positus terminis habilibus usucapi, de quo videri potest l. notabilis 67. de jure dotium. Annon & ipsa ancilla aliena in matrimonium ducta usucapi poterat annuo usu, uti alia res mobiles? Quod si verum esset, haberemus casum evidentem & minus dubium, ad quem respexerit Gellius lib. 3. c. 2. in loco illo obscuro, de cujus sensu supra latius egimus lit. k. n. 17. & 18. & 19. Etenim hic initio adest objectum consuetum usucapionis ancilla aliena, adest tempus lege olim definitum, usucapio annua, adest bona fides, quam in marito præsupponimus. Sed neganda nihilominus est questio proposita. Quia deficiunt alia duo usucapionis requisita. Si enim anno usucapienda esset res mobilis, requirebatur, ut non adiret res vitiosa, id est furto ablata. Notum vero est ex primis juris principis, servum & ancillam sui ipsius furtum facere.

Negatur, qui adest res vitiosa & deficit justus titulus.

facere. Quodsi dicas, etiam supponendum esse, ancillam, quæ in matrimonium liberi hominis venit, fuisse in bona fide *argumento d. l. 62. de jure dotium* in verbis, *sive sciat, se ancillam esse, sive ignoret*; responderem, casum hunc concipi non posse, quomodo ancilla aliena, quæ alii nupsit, ignorare potuerit, se esse ancillam. Sed quodsi tamen & hoc ponamus, (etsi moraliter sit impossibile,) deest tamen justus titulus. Nunquam enim matrimonium fuit justus titulus ad acquirendum dominium habili. Imo etsi quis ancillam alienam alio justo titulo, bona fide, annua possessione acquisivisset, acquisivisset tamen, ut ancillam. At ne quidem cum propria ancilla justum est matrimonium sed nullum. Ergo certum est, de hoc quidem casu non posse intelligi Gellium *d. l.*

§. XVIII.

Porro qui justas volebant contrahere nuptias debebant considerare, an licitæ essent nuptiæ & non prohibitæ ob proximitatem sanguinis. Debebant igitur abstinere intuitu cognationis a conjugis parentum in infinitum, tales enim nuptiæ erant nefariæ & incestæ. *ccc)*

(c) *Cessans prohibitio sanguinis. Non vero cessat inter parentes & liberos.*

ccc) §. 1. *J. b. t. l. 53. ff. de R. N.* De liberis nihil discretis verbis in thesi expressum, quia jam sub illa prohibitione latent. Cæterum quod hic dicitur *in infinitum* id moraliter & civiliter intelligendum est de casibus dabilibus, non metaphysice abstrahendo a dabilitate casuum. Cui enim usui talia discerentur aut docerentur. Unde ultra personas hic ab Imperatore expressas, patris & matris, avi aut avix, vix ac ne vix quidem quæstio in praxi occurret. Idem repetendum erit in regula de prohibitione personarum, quæ sibi sunt parentum & liberorum loco.

Quid hic de notet in infinito,

§. XIX.

Similiter in infinitum prohibitæ erant nuptiæ *Item inter inter eas personas, quæ sibi sunt parentum & liberorum*

*sunt paren-
tum & libe-
rorum loco.*

rorum loco in infinitum, scilicet in consanguinitate parentum fratres & sorores, & fratrum vel fororum filii, filiae, nepotes, neptes; in affinitate mariti & uxoris parentes & liberi, id est socrus, noverca, privigna, nurus. &c. dddd)

*Ratio denomi-
nationis.*

ddd) §. 3. 5. 6. 7. *Instit. h. t.* Parentum autem & liberorum loco esse personas illas, quas in thesi definivimus uti ipse Imperator discrete asserit *d. §. 5. 6. 7.* sic etiam ex natura rei facile intelligitur, sunt enim parentum nostrorum sanguine proximi, quibus post parentes reverentiam maximam debemus. Unde & Festus dixit: materam dici, quasi matrem alteram. Et in Levitico asseritur ratio prohibitionis quod sint parentum proximi. Dixerat equidem Tribonianus in §. 1. b. t. ipsos parentes & liberos esse etiam parentum & liberorum loco, sed nimis impertinenter & maxima incuria loquendi. Cum enim observaret, Gajum suum in l. 53. de R. N. dixisse, quod nuptiae consistere non possint inter eas personas, quae in numero parentum & liberorum sint, cujuscunque gradus sint, in infinitum, putavit idem esse, sive diceret in numero parentum esse, sive loco parentum. Similis incuria loquendi occurrit in §. 3. ubi eam proponit regulam. *Cujus filiam ducere uxorem non licet, ejus nec neptem permittitur.* Subintelligendum enim est: *ob respectum filiationis.* Alias regula fallit. Nam avi mei filiam ducere nequeo, poteram tamen ducere jure Romano neptem, quia non prohibita erant nuptiae inter fratrum & fororum liberos §. 4. *hic.* Sed annon etiam parentum & liberorum loco in affinitate sunt amita aut matertera uxoris, item patruus & avunculus mariti, aut mariti vel uxoris ex fratre vel sorore nepos vel neptis? Ita quidem videbatur dicendum, quia haec personae sunt marito vel uxori parentis loco, cum autem maritus & uxor per conjunctionem corporum una caro fiant, videbatur utique dicendum esse, aequo marito

*Incuria Tri-
boniani, pa-
rentes dicentis
esse parentum
loco.*

*Item in regula
§. 3. hic.*

*An v. g. uxo-
ris amita &
matertera,
item ex fratre
vel sorore ne-
ptis, etiam
marito sint pa-
rentum, aut
liberorum lo-
co?*

pro-

prohibendam fuisse amitam aut materteram uxoris, & uxoris ex fratre vel sorore neptem, ac prohibita erant focus & privigna, item uxoris soror, quia haud dubie in his nuptiis primaria ratio fuerat illa unio mariti & uxoris. Sed his Negatur. tamen non obstantibus dicendum videtur, Jure Romano tam ante Justinianum, quam Justiniano, pro licitis habita fuisse conjugia ejusmodi, quia nusquam leguntur fuisse prohibita. Diligentia laudabili ex omni antiquitate Romana: collegerunt casus: prohibitarum apud Romanos ob consanguinitatem vel affinitatem nuptiarum. Brissonius *de jure connubiorum* p. 196. usque ad p. 225. Franc. Hotm. *de ritu nupt.* & *matrim.* cap. 5. & 6. Huberus *Part. 1. digest.* l. 2. cap. 17. usque ad 22. Sed tamen nihil ibi deprehendere potui de prohibitione illarum nuptiarum. Adde omnino edictum Diocletiani apud Autorem *collect. leg. Mosaic.* tit. 6. in versic. *cum quibus autem personis.* Quomodo autem haec licentia conciliari possit cum reliquis prohibitionibus, affinitatis intuitu factis, ipsi Romani viderint. Porro, et si de jure Justiniano nullum sit dubium, conjugia aequae fratris filia cum fratris quam sororis filia esse prohibita §. 3. *hic. l. 17.* quando & cur *C. de Nuptiis.* Quid est tamen quod in ipso edicto Diocletiani (unde desumpta est *d. l. 17.*) illa prohibitio non legitur, sed saltem sororis filiae fiat mentio, imo quod disertis verbis Ulpianus apud Autorem *collat. leg. Mosaic. d. tit. 6.* asserat: *nunc autem ex tertio gradu licet uxorem ducere sed tantum fratris filiam, non etiam sororis;* unde & Paulus & Papinianus *ibidem* tantum sororis filiae mentionem faciunt, in recensione prohibitarum nuptiarum? Nimirum hic habemus iterum aliud exemplum non bene coherentium ubique principiorum juris Romani. Olim equidem ante tempora Imperatoris Claudii conjugia cum fratris filia fuisse pro incestis habita probat epigramma Catulli.

Aufilena viro contentam vivere solo
Nuptiarum una est e laudibus eximiis.

Sed cuius quamvis potius succumbere fas est.

Quam matrem fratres efficere ex patruo.

Postea vero, cum Claudius Imperator Agrippinam fratris filiam duceret, a Senatu decretum efflagitavit, quo ejusmodi matrimonia iusta pronunciata sunt, unde & Antoninus Philos. Imperator filiam suam Lucillam fratri despondit. Atque hæc licentia duravit usque ad Constantini & Constantis imperium, qui primi capitis pœnam illi incestui imposuerunt l. 1. C. Theod. de incest. nupt. ex qua legem Diocletiani 17. C. de Nuptiis interpolavit Tribonianus.

Extensio respectus parentelæ & filiationis ad sponsum & privigni uxorem, &c.

Vide Autores citatos a Fr. Hotmano de R. N. cap. 5. p. 418. seq. Brisson. de jure connub. p. 206. seq. Denique extenduntur Juri honestatis intuitu respectum parentelæ & filiationis ad sponsum patris & filii & ad filiam uxoris, quam post divortium ex novo marito suscepit. §. 9. hic. l. 12. §. 1. 2. 3. de R. N. Et porro ad uxorem privigni & vitricum, ad novercam & privignæ maritum l. 15. cod. l. 4. §. 7. de grad. & affin.

§. XX.

Item inter fratres & sorores & per personas, quæ fratrum & sororum loco sunt.

Prohibitiones de viri fratre & uxoris sorore.

Liberi mariti & uxoris ex ali

Porro sunt nuptiæ prohibitæ inter fratres & sorores, & qui in affinitate sunt fratrum & sororum loco, frater mariti intuitu uxoris, & uxoris soror intuitu mariti. eeee)

eese) De fratribus & sororibus agit §. 2. hic. de viri fratre & uxoris sorore testantur leges Codicis l. 5. & 8. C. de incest. nupt. ut mirum sit, cur in institutionibus ejus prohibitionis mentionem non fecerit Justinianus, cum tamen Gajus in institutionibus lib. 1. tit. 6. §. 2. inter has personas interdicta esse conjugia memoraverit. Adde Oisellium ad illum locum Gaji p. 75. seq. Quamvis olim non defuerint exempla Tarquinii Superbi & Marci Crassi cum fratrum uxoribus, & Honorii Imperatoris cum uxoris sorore nuptias facientium, de quibus vide Brissonium de jure Connubiorum. p. 209. seq. Non vero fratrum & sororum loco

loco sibi esse censentur mariti filius ex alia uxore, & uxoris filia ex alio marito; vel contra, unde recte matrimonio conjunguntur, etiam si fratrem aut sororem communem habeant. §. 8. h. t.

§. XXI.

Obtinuerunt vero prohibitionibus hæcenus memoratæ etiam in agnationibus adoptivis, & quidem intuitu eorum, qui in adoptione parentum & liberorum loco sunt, etiam post emancipationem. Quin & serviles cognationes & affinitates post manumissionem in impedimento fuerunt nuptiis, an non & ante manumissionem contubernio? ffff)

Similis prohibitio intuitu adoptionis & servilium cognationum

ffff) De adoptionum prohibitionibus agit imperator §. 1. 2. 3. 5. h. t. Adde ex Pandectis l. 23. de adopt. l. 12. leos.

§. 4. l. 14. pr. & §. 1. l. 17. l. 55. de R. N. de servilibus cognationibus & affinitatibus §. 10. hic. l. 14. §. 2. 3. eod.

Dico autem agnationibus, quia per adoptionem contrahitur saltem agnatio non cognatio, nec affinitas d. l. 23. de adopt. d. l. 12. §. 4. de R. N. Nec obstat d. l. 55. eod. Ubi Gajus Patris mei adoptivi matrem aut MATERTERAM, aut neptem ex filio ducere non possum. Cujacius lib. 23. obs. 36. d. R. N.

putat, in variis lectionibus olim ad vocem Matrem a quodam Glossatore ad marginem positum fuisse *Martereram*, atque sic ab alio postea hanc variam lectionem textui fuisse insertam, ita: *Matrem aut matereram*; cum tamen haud dubie legendum sit *matrem* omiſſa voce *materteræ*. Nam hunc sensum esse Cujacii ostendunt antecedentia & consequentia, etsi in ipsa citata observatione vitiose impressum sit: *retinendam tantum eam esse, quæ habuit matereram, non etiam matrem*. Franciscus Hotmanus lib. 12. obs. 9. majori cum verosimilitudine putat ex incogitantia describentis, hic scriptum esse *Matereram pro Amitam*. Etenim notat, ex eadem incogitantia vocem *Matereram pro Amitam* irrepsisse apud eundem Cajum & eund.

Per adoptionem saltem agnatio contrahitur. Explicatur l. 55. d. R. N.

Emendatur Cujacius.

eund. ipfius ad Edictum librum in *l. per adoptionem 17. in fine ff. de R. N.* ubi pro *Amitam* ineptiffime & Accurfiani & pervulgati omnes libri *Matertorem* habuerint, donec Haloander primus hunc errorem fustulerit, cui poſtea Florentini libri autoritatem addiderint. Eſſi vero uxor patris adoptantis nec cognata fit filii adoptati, nec noverca feu affinis, & idem etiam de uxore filii adoptati intuitu patris adoptantis dicendum fit, tamen in materia nuptiarum habentur parentum & liberorum loco, ſive quaſi cognatos ſive quaſi affines eos appellare velis & nuptiae etiam poſt emancipationem inter tales perſonas prohibita ſunt; *dictis textibus inſt. & Pand.* Quod denique ſerviles cognationes & affinitates attinet, de iis praeter textus jam ab initio citatos etiam agit Pomponius *l. 8. de R. N.* Fit autem in illis textibus mentio matris, filiae, fororis, & fororis filiae intuitu cognationis, in affinitate vero novercae ſaltem & nurus. Unde dubitare liceret, an etiam fratris uxor, vel uxoris foror hic prohibita fit? Quod tamen videtur dicendum, argumento *d. l. 14. §. 3. de R. N.* in verbis: *Cum enim cognatio ſervilis intelligitur, quare non & affinitas intelligatur?* Ceterum utrum recentium cognationes & affinitates ſerviles etiam durante ſervitute impedimento fuerint contubernio ſervili, dubitare licet; eſſi gloſſa ad dictos textus videatur ad affirmativam inclinare. Id quidem facile credo, non permiſſum fuiſſe a dominis in linea recta cognationis, & inter fratres & ſorores contubernium. Ceterum cum inter ſervos & ancillas nullum fuerit matrimonium, nulla fides conjugalis, adeoque nullum etiam adulterium, (in ſenſu civili,) ſed arbitrio mero dominorum haec res fuerit relicta, extra curam videlicet legum & magistratuum, puto etiam durante ſervitute non omnes prohibitiones nuptiarum inter liberas perſonas fuiſſe in contuberniis ſervorum obſervatas, aut certe, inceſtuoſas cohabitationes contuberniorum, intuitu legum & magistratuum, fuiſſe impunes.

Quinam in adoptione parentum & liberorum loco ſint.

An etiam in ſervilibus affinitatibus prohibita fratris uxor & foror uxoris?

An ſerviles cognationes impedimento fuerint contubernio?

§. XXII.

Traditis regulis de prohibitione nuptiarum *Reſte Juſtini-*
ob cognationem & affinitatem, perſpicuis ſane & in- *anus omiſit*
telleſtu facilibus, non opus erit immiſcere doctri- *tractatum de*
nam de gradibus & affinibus, quam recte Juſtinianus *gradibus &*
ad caput de ſucceſſionibus retulit, cum illæ regulæ *affinibus.*
intelligantur ſine ulla computatione graduum. *gggg)*

gggg) Nam parentes & qui parentum loco ſunt, tam *Probatur the-*
in conſanguinitate quam affinitate, prohibentur in inſini- *ſis.*
tum, id eſt quocunq; gradu fuerint, fratres autem &
ſorores ſine computatione graduum facile intelliguntur.
Similiter & illi qui fratrum & ſorum loco ſunt. Ulte-
rius autem prohibitiones Juris Juſtinianeſis non extendun- *Cur interpre-*
tur. Quod autem commentatores communiter ad hunc *tes immiſceant*
titulum immiſcere ſoleant doctrinam de conſanguinita- *hic doctrinam*
te, affinitate, agnatione, generibus affinita- *de computatione*
tis, lineis, gradibus, eorumque computatione, ratio eſt, *de graduu*
quod ſub prætextu interpretandi jus Romanum miſceant *&c?*
quadrata rotundis, tradita Juris Canonici, & inde ortos
mores noſtros cum jure Juſtiniano. Unde hæc doctri-
na vel remittenda ad caput de ſucceſſionibus, vel ad ex-
poſitionem juris Canonici, aut ſi mavis Juris publici
Eccleſiaſtici, per ea quæ notabimus capite ſequenti.

§. XXIII.

Quod autem ultra iſtas regulas prohibitio nu- *Ultra illas re-*
ptiarum non fuerit extenſa, vel exinde patet, quod *gulas nuptia*
conſobrinorum nuptiæ fere perpetuo fuerint licitæ, *non prohibi-*
etſi prope ſint inſtar fratrum & ſorum, *bbbb)* & *ta.*
quod inter perſonas, quæ nec cognatæ, nec affines
ſunt, nuptiæ non prohibitæ fuerint, etſi confuſio no-
minum & reſpectus mutuus quaſi parentelæ & filia-
tionis inde orta ſit, *iiii)*

I

bbbb)

Nuptiarum
cum consobri-
nis licentia.

Respondetur
ad locum ob-
stantem Plu-
tarchi,

Et Taciti,

Consensus
Patrum Eccle-
siae,

bbbb) Exempla nuptiarum cum consobrinis apud Romanos, Ligustini apud Livium, Cluentii apud Ciceronem, Bruti item & Marci Antonini philosophi, item Servii Tullii filiarum cum consobrinis, denique ante urbem conditam Turni & Lavinia exhibit Robertus Sharrok. *in judiciis de variis in continent. speciebus, circa finem p. m. 182. seq.* Præter §. 4. *Inst. h. t.* huc spectant ex pandectis l. 3. & l. 67. §. 1. *de Ritu Nupt. l. 23. & 24. de condit. instit. ex Codice l. 2. de Instit. & subst.* Nec obstat, quod Plutarchus dicat *quest. Rom. 6. antea non moris fuisse jungere sibi consobrinas, sed postea lege lata id permittum esse, cujus occasionem ipse hanc recenset, quod vir tenuibus facultatibus, cætera honestus & præ ceteris plebi gratiofus consobrinam orbam divitem in matrimonio habuerit, ac ita locuples factus fuerit. Accusatum vero propterea populus remissa cause cognitione statim absolvit* decreto facto, ut omnibus liceret ducere consobrinas, superioribus tantum gradibus prohibitis. Hic enim, nisi me omnia fallunt, Plutarchus non hoc vult, prohibitas ante hanc legem fuisse nuptias cum consobrinis, sed saltem raro usurpatas, ex erroneo conceptu vulgi, ac si prohibita essent, donec lege lata licentia harum nuptiarum declararetur. Et hinc est, quod causæ cognitione populus non esse opus putaret in illa accusatione, quia videlicet nulla lex prohibens aderat, aut nulli mores prohibitivi. Juvat hanc expositionem locus Taciti *Annal. XII. cap. 6.* ubi Vitellius dicit *conjugia consobrinarum DIU IGNORATA, tempore addito pererebuisse.* Non dicit *Lege prohibita*, sed *ignorata*; de lege prohibitis enim statim ante hæc verba præcesserat. Dissentit Huberus *Part. 1. digress. lib. 2. cap. 22. p. 156. ignorata, per improbata explicans, & modo memoratum Plutarchi locum, loco probationis adjungens.* Nec patres ecclesiæ ante Ambrosium putarunt nuptias consobrinarum ad incestas & prohibitas nuptias esse referendas, ut ex Athanasio, Epiphaniq & Hieronymo probavit Sharrok *d. l. p.*

d. l. p. 203. seq. Circa annum Christi 380. Theodosius M. infinctu ut videtur Ambrosii primum nuptias ejusmodi sine venia ab Imperatore impetrata contrahi vetuit, id quod postea repetierunt imperator Arcadius & Honorius circa annum 391. Sed paulo post anno 1405. iidem imperatores leges omnes sustulerunt contra patruelium & consobrinorum nuptias antea latas. Et quamvis Augustinus de Civ. Dei lib. 15. c. 16. legem Theodosii videatur excusare, quod conjugium cum consobrina PENE CUM SORORE fieri visum fuerit, ipse tamen fatetur, tales nuptias lege divina haud esse prohibitas. Quare post ultimam Honorii & Arcadii legem res in statu illo licentiae mansit, usque ad Imperatorem Justinianum, cujus sententiam Theophilus in paraphrasi graeca invertit pro temporum suorum ratione negando id quod Justinianus affirmavit, quod pariter & Anianus Epitomator Institutionum Gaji fecit. Videantur Sharrok d. l. p. 195. seq. Fr. Hotmanus de ritu nupt. c. 7. p. 437. Jac. Oisellius ad lib. 1. Inst. Gaji tit. 6. p. 74. seq. Huberus d. lib. 2. cap. 22.

Prima prohibitio Theodosii.

Sed non diu durans,

Corruptio sententiae Justiniani per Theophilum & Gaji per Anianum.

iii) v. g. Si mulieres altera alterius filio nupserit, nam qui ex his masculi nati fuerint invicem patrui sunt, quae feminae invicem amitae: Item masculi feminis similiter patrui, feminae illis amitae. Si vir & mulier, ille filiam ejus duxerit, illa filio ejus nupserit, qui ex patre adolescentis nati erunt, ex matre puellae natas fratris filios & avunculos, illi eos patruos & fororis filios appellabant. Si duo viri alter alterius filiam duxerint, qui ex his masculi nati fuerint invicem avunculi, quae feminae, invicem matertera erunt. l. 10, §. 14. de gradib. & affin.

Exempla confusionis nominum parentela & filiationis sine prohibitione.

§. XXIV.

Prohibitum etiam erat jure Romano, ne quis (♂) ut unus simul duas uxores haberet. kkkk) De prohibitione uni jungatur. enim, ne femina simul haberet duos maritos, non

atinet monere quicquam, cum ea prohibitio juris Gentium fit. *III*)

Probatio the-
seos.

kkkk) §. 6. & 7. *Inst. b. t. l. 1. in fine l. quid ergo 13. §. 1. de his qui notant, infam. l. eum qui 18. C. ad L. Jul. de adult. l. 2. C. de incest. nupt.* Huc etiam pertinet casus, cujus meminit Crassus apud Ciceronem *lib. 1. de Oratore* de patrefamilias qui ex Hispania Romam venisset, cum uxorem prægnantem in provincia reliquisset Romæque alteram duxisset, & postea intestatus fuerit mortuus. Primum ex Romanis Antonium duas in matrimonium mulieres habuisse Plutarchus scriptum reliquit in *collat. Demetrii & Antonii*. Postea Valentinianus lege sanxit, ut cuilibet duas simul uxores habere liceret ut refert Socrates *lib. 4. bist. eccles. c. 30.* ut scilicet proprii facti turpitudinem amoliretur. Sed nec ea lex postea observata. Conf. Brisson. *de jure connubiorum p. 235. seq.*

Fabula de Pa-
pyrio Prætex-
tato.

III) Nota est historiola de Papyrio Prætextato (apud Gellium *l. 1. C. 23.* ex quo eam repetit Macrobius *lib. 1. Saturnal. c. 6.*) qui videlicet matri persuaserat, deliberatum esse in senatu, utrum unus vir pluribus mulieribus, an una mulier pluribus viris matrimonio jungi deberent. Alibi jam monstratum est, fabulam esse. Vide Disput. *de nevís Jurisprud. Romane th. 1. §. 2.* ubi simul ostensum, quod jam Polybius *lib. 3. c. 20.* eam tacite perstrinxerit, quem Polybii locum si inspexisset Bailius, forte non laborasset, in defendenda facti hujus verosimilitudine in *Diction. Crit. voce Papius*. Quamvis & ipsius rationes sint valde imbecilles. Ipse fatetur, Macrobii auctoritatem esse exiguam, majorem vero esse Gellii, & adhuc majorem Catonis, ad quem Gellius provocet, & ad quem hic maxime respici debeat, quippe de quo non præsumendum sit, quod in re maxime seria ludere voluerit. Sed decepit haud dubie Bailium communis sed erronea persuasio, de Catonis hujus Cenforii insignibus virtutibus, quam tamen alibi jam destruxi in *dissert. de judicio seu censura*

Respondetur
Baylio dissen-
sienti.

cenfura morum c.3. §. 7. Ut taceam, quod jam ipse Baillius ad marginem notaverit: Catonem non femper a jocis alienum fuiffe, item, quod Gellius provocet ad Catonis Orationem quandam ad milites habitam. At Oratorum fco-
pus cum fit perfvadere, uti Poetarum delectare, non alienum etiam ab Oratoribus est fingere, fi fco-
pum fuum fictionibus obtinere poffint. Neque exempla deerunt ex hiftoria Græca vel Romana, ubi Oratores per fabulas apertas fco-
pum iftum obtinuerunt.

§. XXV.

De reliquis prohibitionibus ad pandectas vi- *Effectus &*
dendum. *mmmm*) Id faltem hic notaffe iufficiat, quod *poena inju-*
nuptiæ, quæ non obfervatis requisitis hactenus me- *starum nu-*
moratis celebratæ fuerint, omni juris effectu intui- *ptiarum.*
tu juris conjugalis, patriæ potestatis, dotis, donationis
propter nuptias fuerint deſtitutæ, ac liberi pro ſpuri-
is habiti. *nnnn*) Prohibitæ vero & inceſtæ nuptiæ inſu-
per graviori pœna fuere notatæ. *oooo*)

mmmm) Ipſe enim imperator eo remittit §. 11. hic. Reliquarum
Unde nec opus eſt hic inquirere in earum rationes, & cur prohibitionum
videlicet Senator jure Romano libertam præſes provincia- ad pandectas
lem, tutor pupillam, raptor raptam, fuſceptor quam ex remiſſarum
baptiſmo fuſcepit, matrimonio ſibi jungere non potue- index.
rint. Vid. interim Hoppe in Comment. ad Inſt. d. §. 11.

nnnn) §. 12. hic. l. 5. C. de LL. l. 3. de jure dot. l. 20. C. de do- Nullitas inju-
nat. ante nuptias l. 4. C. de inceſt. nupt. Spuriorum autem ap- ſtarum nuptia-
pellationem deducit Tribonianus d. §. 12. a græca voce rum,
ſationem denotante, pro more parum acute, & non ap- Spurii unde di-
plaudentibus Criticis vel Grammaticis. Verofimilior cti.
conjectura Plutarchi, vel quod græcam denominationem
α π α τ ο ε ς, Sine Patre. Latini per notas S. P. ſcribentes, nota
vero SP. nomen proprium *Spurii* denotantes occaſionem
inepto ſcribæ dederint, ut pro eo, qui ſine Patre S. P. ef-
ſet, *Spurium* SP. ſcriberet, ac ſic jocantibus anſam ſup-
pedi-

pedicaret vulgo quasitos in posterum spurios appellandi, vel quod Sabini pudendas mulieris partes *σποδεῖον* appellarent. Plutarch *in problem.* & inde Oiselius *ad Gaji lib. 1. tit. 6. p. 80. seq.*

**Pœnæ incestu-
sum nuptia-
rum parum
coherentes.**

0000) Variæ pœnæ incestarum nuptiarum recensentur in legibus pandectarum, Codicis & Novellis, eaque parum inter se coherentes. Quas ut aliquo modo concilient DD. variis distinctionibus uti solent, potissimum, an incestus sit contra pudorem juris naturalis, & contra jus gentium, an minus. Conf. Paul. Voet. *ad inst. h. t. §. 1. p. 203.* Sed parum apte, cum Jcti Romani non videantur consensisse in applicatione hujus distinctionis ad species prohibitarum nuptiarum. Si potius dicendum quod res est, inconcinne egit Tribonianus, quod pœnas diversorum imperatorum, sæpe ex oppositis principiis politicis ortas, corpori juris inferuerit, ac si simul locum habuerint, aut habere potuerint, de quibus tamen plane aliter sentiendum, si singulæ leges secundum autores & tempora distinguantur. Data sunt ejus observationis specimina jam alibi *ad tit. de his qui sui vel al. jur. sunt. & de patr. potest.* utrobique *cap. 1.* ubi diminutiones juris dominici in servos, & juris patrii in liberos, pariter in jure Justiniano cumulatim adductas, secundum tempora & autores separatæ sunt. Sic e. g. in præsentî dissertatione jam supra lit. *bbbb*) adduximus exemplum plane irregularis & exorbitantis pœnæ Constantini M. decurionibus, qui ancillas ducerent, dictas *l. 3. C. de incest. nupt.* quam si conteras *cum l. 6. C. eod. tit.* mitiores pœnas dictantis incestuosis nuptiis, nulla inter illas leges videtur observata proportio. Conf. supra de pœna incestus cum fratris filia, notata lit. *dddd.* in fine. Et quamvis Justinianus in authenticis dictæ legi 6. subiectis pœnas incestarum nuptiarum auxerit; iterum tamen nec ipse Justinianus videtur sibi constituisse, si quis conferat *Novell. 12. c. 1. seq. & Novell. 89. cap. ult.* cum *Novell. 17. c. 12. & Novell. 134. cap. ult.* Conf. Wissenb. *ad auth. incestus*

incestus C. de incest. nupt. Illud jam a plurimis notatum, quod Justinianus gravissime in prima principia moralia impegit, dum in d. Novell. 89. cap. ult. voluit, liberos incestuosos a parentibus non esse alendos, Nec cogitavit, quod ipse jam in præfat. ad Novell. 12. leges Antecessorum suorum notaverat, *quod eos, qui innoxii sint, tanquam peccantes puniverint.* Adde Wissenb. ad authent. ex complexu C. de incest. nupt. ubi simul ostendit, ineptas esse communes pro Justiniano defendendo vel excusando ab interpretibus inventas conciliationes.

Etiã intus liberorum incestuosorum non alendum,

CAPVT II.

Ufus practicus Juris Romani in foris Germaniæ,

§. I.

Quæ hæcenus ex Institutionibus de requisitis justarum nuptiarum recensuimus, quatenus ex ratione naturali aut jure Gentium desumpta fuere, haud dubie & olim apud Germanos in usu fuerunt, & hodiernum sunt. Quatenus autem ad inventa Romanis peculiaria pertinent, variis ex causis earum vel nullus vel certe vix ullus est usus in praxi Germaniæ, etiam ubi utrobique aliqua convenientia subesse videtur. a)

a) Nam quatenus in iis, quæ sunt juris Gentium convenit praxis cum jure Romano, haud dubie illa praxis est antiquissima, antequam de jure Romano Germani quid scirent, vel scire possent. Quatenus vero etiam in iis, quæ sunt juris civilis stricte sic dicti, est aliqua praxeo cum jure Justiniano convenientia, ea tamen non magis poterit pro usu juris Justiniani quam pro usu juris Turcici allegari, quatenus apertum est, praxin plane

Requisita justarum nuptiarum naturalia usum habent, non civilia.

Etiã praxis & Jus Justinianum convenient.

ne e diversis a jure Romano fontibus esse derivatam. Exempli loco esse poterunt, quæ infra §. 13. differemus de parentum dissensu a Confistoriis supplendo.

§. II.

Nuptiæ Germanorum jam olim diverse a Romanis.

Probatur ex Tacito.

Atque hujus assertionis variae possunt reddi causæ. Initio, quod mores Germanorum jam tempore Taciti uti in aliis plurimis negotiis, ita etiam in societate conjugali a moribus Romanorum in multis fuere diverfi. (b)

b) Ita enim Tacitus de moribus German. cap. 18. & 19. *Severa illic matrimonia, nec ullam morum partem magis laudaveris, nam prope soli barbarorum singulis uxoribus contenti sunt, exceptis admodum paucis, qui non libidine, sed ob nobilitatem plurimis nuptiis ambiuntur. Dotem non uxor marito, sed uxori maritus offert. Intersunt parentes & propinqui, ac munera probant Munera non ad delicias muliebres quaesita, nec quibus nova nupta comatur, sed boves & frenatum equum, & scutum cum framea gladioque. In hæc munera uxor accipitur, atque invicem ipsa armorum aliquid viro offert, hoc maximum vinculum, hæc arcana sacra, hos conjugales deos arbitrantur. Ne se mulier extra virtutum cogitationes, extraque bellorum casus putet, ipsis incipientis matrimonii auspiciis admonetur venire se laborum periculisque sociam, idem in pace, idem in prælio passuram ausuramque. Hoc juncti boves, hoc paratus equus, hoc data arma denuntiant. Sic vivendum, sic pereundum, accipere se, qua liberis inviolata, ac digna reddat, qua nurus accipiant, rursusque ad nepotes referant. Ergo septa pudicitia agunt, nullis spectaculorum illecebris, nullis conviviorum irritationibus corruptæ. Litterarum secreta viri pariter ac femine ignorant. Paucissima in tam numerosa gente adulteria, quorum poena præsens & maritis permissa. Accisis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo maritus, ac per omnem vicum verberare agit; publicatæ enim pudicitie nulla venia, non forma non ætate, non opibus maritum invenerit. Nemo enim illic vitia ridet: nec corrumpere & corrumpunt.*

corrumpi seculum vocatur Melius quidem adhuc eae civitates, in quibus tantum virgines nubunt, & cum spe votoque uxoris semel transigitur. Sic unum accipiunt maritum, quo modo unum corpus unamque vitam, ne ulla cogitatio ultra, ne longior cupiditas, ne tanquam maritum, sed tanquam matrimonium ament. Et mox cap. 20. Sera juvenum Venus, eoque inexhausta pubertas: nec virgines festinantur; eadem juvena, similis proceritas, patres validique miscentur, ac roborarentur liberi referunt.

§. III.

Porro quemadmodum Germani morum suorum tenaciores fuere, quam Romani, ita & in negotio nuptiarum antiquos mores retinuerunt, ut speciminis loco vel in capite illo, quod non uxor viro, sed vir uxori aut sponsæ dotem dederit restantur fragmenta legum & formularum veterum sub Regibus de stirpe Merovingica, c)

c) Pertinet huc (1) Lex Burgundionum Tit. 12. §. 3. Si puella sua sponte expetierit virum & ad domum illius venerit, & ille se cum illa miscuerit, NVPTIALE PRETIUM in triplum solvat. Porro Tit. 34. §. 2. Si quis uxorem suam sine causa dimiserit, inferat ei alterum tantum, quantum pro PRETIO ipsius dederat. Denique Tit. 36. Si quis cum parente sua vel uxoris sue sorore in adulterio fuerit deprehensus, PRETIUM suum ei, qui est proximus mulieri, quam adulteraverit, prout persona fuerit, cogatur exsolvere. Et si enim in his legibus pretium taxat denotat pecuniariam, secundum statum personarum variantem, quæ apud Saxones Wergeldum dici solet, uti forte in d. Tit. 36. attamen pretium Nuptiale denotavit dotem, quæ etiam secundum mores illos ac proportionem mulctæ in delictis determinata communiter fuisse videtur. Confer Dufresnium in Glossario, voce pretium. Similiter in lege Saxonum est tit. 6. de Conjugiis. Uxorem ducturus 300. solidos det Parentibus ejus. Si autem sine voluntate parentum, puella tamen consentiente ducta fuerit, bis 300. solidos parentibus ejus componat. Si vero nec parentes,

Probatur the-
sis ex Legibus
Burgundio-
num.

Et Saxo-
num.

nec puella consenserunt id est si per vim rapta est, parentibus ejus 300. solidos, puella 240. componat, eamque parentibus restituat. Et mox tit. 8. de Dote. Dotis ratio duplex dicitur fuisse apud Ostphalos & Westphalos, scilicet eo intuitu, utrum dos post mortem uxoris debuerit redire ad mariti proximos, an manere apud hæredes uxoris. Similiter in lege Ripuarianum *titulus 37.* agit de dotibus mulierum, a sponso constituendis, & quod uxor nulla dote ipsi a sponso constituta, si virum supervixerit, 50. solidos in dotem cum tertia parte de bonis constante matrimonio acquisitis vindicare debeat. Item in lege Alemannorum *cap. 55. & 56.* dicitur, quod dotis legitima, uxori post mortem mariti concedenda, consistat in quadraginta solidis, & morgengaba in duodecim solidis. Denique in lege Bajuvariorum *Tit. 7. cap. 14.* jubetur maritus uxorem suam ex invidia dimittens dotem ei secundum genealogiam suam legitime solvere. Huc etiam spectant ex formulis Marculfi secundum editionem Lindenbrogii duæ formulæ dotis *c. 75. & 79.* in quarum utraque dos a sponso sponsæ dicitur constituta secundum Legem Salicam, ubi mentio fit in priore, non tantum fundi cum pertinentiis, sed etiam separatim pecorum, & solidorum in auro & argento. Et horum antiquorum morum reliquiæ adhuc hodie sunt apud Germanos in dono nuptiali *Mahlſchat / Morgengabe Mustheil* &c. Quamvis autem de doctrina dotis tractatio uberior remittenda sit ad titulos pandectarum de dote agentes, interim tamen illud hic notasse sufficiat, quod post jus Justinianæum in fora Germaniæ introductum infinite confusiones ac jurium incertitudo in quaestionibus de dote ortæ fuerint, quia nimirum Jcti quadrata rotundis applicare, id est dotem Romanam & dotem Germanicam miscere ausi fuerint.

§. IV.

Major diver-

Magis adhuc a moribus Romanorum recesserunt

runt Germani sub Pipino & linea Carolinga. Ubi ^{fitas sub Ca-}
videlicet constitutum fuit, ut servis etiam matri- ^{rolingis.}
monia permitterentur, ut nullæ nuptiæ fierent,
nisi dote a sponso sponsæ constituta, & nisi consen-
tiant proximi cognati sponsæ, item nisi benedictio
sacerdotalis accesserit. Ac tempore Pipini quidem
nuptiæ saltem in tertia generatione fuere prohibi-
tæ, postea sub Carolingis etiam in quarta, quinta, &
sexta. Imo nuptiæ foro Ecclesiastico vindicatæ fue-
re, & Episcopi potestatem acceperunt excommuni-
candi eos, qui incestas celebraverint nuptias. d)

d) Pertinet huc Capitulare Compendiense Regis ^{Probatio the-}
Pipini an. 757. ubi capitulum 1. & 2. agit de prohibitis nuptiis ^{scos.}
in tertia progenie, tam ratione consanguinitatis, quam af-
finitatis. Item ex capitularibus Caroli & Ludovici Pii ab
Ansegiso Abbate & Benedicto Levita collectis libri 5. cap.
165. de excommunicatione incestuosorum: Libri 6. cap. 133.
quod nullum sine dote & publicis nuptiis fieri debeat
conjugium, item cap. 209. quod in quarta quinta & sexta
propinquitate carnis non liceat nubere, quia in lege scri-
ptum sit: *Omnis homo ad propinquitatem carnis suæ non acce-*
dat &c. item cap. 409. quod juxta decreta canonum ince-
sta matrimonia ab Episcopis emendari debeant. Libri 7.
cap. 179. ubi circa prohibitionem clandestinarum & ince-
stuosarum nuptiarum additur, quod ex talibus conju-
giis procreari soleant cæci, claudi, gibbi & lippi, sive alii
turpibus maculis adpersi. Repetitur etiam necessitas
constituendæ dotis & adhibendæ benedictionis sacerdo-
talis, sicut in sacramentario contineatur. Item cap. 463.
quod jubet, ut sponsa ab his, qui super eam dominatio-
nem habere videntur, uxor petatur, & a parentibus pro-
pinquioribus sponsetur, & legibus dotetur, & suo tem-
pore sacerdotaliter benedicatur, & solenniter accipiatur.
Et ut biduo vel triduo orationibus vacent & castitatem
custodiant novi conjuges. Et in additione 3. cap. 54. quod

servorum conjugia non debeant dirimi, etiam si diversos dominos habeant, quia dictum sit, *quod Deus conjunxit, homo ne separet*. Plura vide in indice Baluzii ad Tom. I. Capit. sub verbis: *dos, benedictio sacerdotalis, conjugium, nuptiae, matrimonium.*

§. V.

Hujus diversitatis augmenta & continuatio, usque ad tempora reformationis.

Ab hoc tempore ad reformationem usque religionis, diversi hi Germanorum mores a moribus Romanorum quoad nuptias magis magisque quotidie confirmati fuerunt, postquam in universo orbe Christiano matrimonium pro sacramento fuit habitum, & adeo controversia matrimonialis Ecclesiasticae fuerunt creditae, quarum decisio ad Politicos non pertineret, neque ex Legibus desumenda esset, sed ex Canonibus, mirum quantum in causis matrimonialibus a jure Justiniano discrepantibus. Ergo Juri, introducto licet Justiniano jure in Academiis Germaniae, nec volebant, nec si maxime voluissent, poterant Juris Canonici auctoritatem in causis matrimonialibus turbare aut loquomovere. e)

Juris Canonici praevalentia in Germania.

e) Illustrantur hic dicta per ea, quae alibi fufius de origine, progressu ac auctoritate Juris Canonici demonstrata fuerunt in *Cautelis circa praecogn. Jurispr. Eccles. a cap. 18. ad finem.* Quamvis autem ibi duae sententiae de auctoritate Juris Canonici praeter jure Justiniano in cap. 21. §. 48. seq. fuerint propositae, una, quae in omnibus, altera quae saltem in quibusdam causis in Germania Juris Canonici auctoritatem praevalere Juri Civili statuit; in recensendis tamen causis illis exceptis (per dicta ibidem §. 50.) posterior etiam causas matrimoniales discrete recenset. Quod autem in causis matrimonialibus maxime differat jus Canonicum a jure Justiniano, partim patet ex jam

Juris Canonici praevalentia in Germania.

jam notatis §. 4. partim constat ex iis, qui juris Civilis & doctrina de Canonici differentias ediderunt. e. g. B. Stryckii *Sæd. 1. unptis. differ. 7. usque ad 26.* partim etiam apparebit ex mox dicendis.

§. VI.

Porro, quemadmodum post reformationem ^{Rationes v. a. v. a. cur res in eodem statu manserit post reformationem.} sua tamen Juri Canonico in genere autoritas præ jure Justiniano mantit, ^{f)} ita quoad causas matrimoniales, speciales insuper fuerunt rationes, cur juris Justiniani usus a nemine introductus fuerit, vel introduci potuerit. Scilicet serior agnitio, matrimonium non esse sacramentum; ^{g)} retentio plurimarum conclusionum in consistoriis ex hypothesi de Sacramento matrimonii deductarum; ^{b)} JCo- rum continuatio pronunciandi secundum jus Canonicum; ⁱ⁾ Theologorum protestantium fluctuans & varians decisio, genuino fundamento destituta, in controversiis matrimonialibus. &c. ^{k)}

^{f)} Quod prolixè refutatis dissentientium argumentis monstratum in dictis cautelis *cap. 22.*

^{g)} Nam in Augustana confessione *art. 13.* de numero Sacramentorum plane non actum. Cum autem Pontificii urgerent, debere Augustanæ Confessioni addictos etiam mentem suam super numero & speciebus Sacramentorum declarare, postea in Apologia A. C. *ad d. art. 13.* multis quidem verbis sententiam suam super hac questione declarare voluerunt, sed obscurius tamen, (haud dubie, quod sacramenti vox in sacris literis plane non occurat, mysterii autem vox ipso Luthero fatente de *capt. Babylon. cap. de matrim.* non occurat in significatu eorum temporum, sed in contrario, non denotans signum rei sacræ sed rem sacræ, secretam, absconditam,) ut vix mentem eorum percipere possis. Id constat: Apologi-
am tres

am tres species constituit sacramentorum verorum, Baptisma, Cœnam Domini & Absolutionem: Confirmationem vero & Extremam unctionem habere pro speciebus spuris. Ordinem & Conjugium putat posse in alio significato sacramenta vocari, conjugium tamen in illo laxiori significato non esse demum sacramentum Novi Testamenti sed etiam veteris. Ipse tamen Lutherus in Catechismo utroque saltem duo sacramenta agnovit, baptismatis & sacræ cœnæ, quamvis in minore etiam instructionem quandam de confessione peccatorum & absolutione dederit. Conjugium autem in minore Catechismo expresse vocat negotium seculare ein weltlich Geschäft: mox tamen etiam statum conjugalem opus & præceptum divinum. Imo fuerunt adhuc nostro tempore JCI quidam alii celeberrimi, qui putarunt, Lutherum in fine des Trau-Büchleins conjugium vocasse sacramentum, adeoque Ministris ecclesiarum Lutheranarum contradictorias doctrinas imputaverunt, dum in scriptis & pro cathedra doceant, duo saltem esse sacramenta, & tamen in copulationibus conjugalibus etiam conjugium dicant esse sacramentum. Sed salva res est. Dicit enim Lutherus saltem, *quod Deus in conjugio sacramentum* (seu mysterium) *Jesu Christi & Ecclesie sponse ejus designaverit* adeoque satis expresse non conjugium seu signum rei istius sacræ & absconditæ, sed potius rem ipsam signatam sacramentum vocavit, Philippus Melancthon vero *in Locis communibus in articulo de Sacramentis* ita sensit. Si generaliter omne opus præceptum a Deo, cui addita sit promissio aliqua, sacramentum vocari debeat, sacramenta etiam esse orationem, tolerantiam in cruce, eleemosynas, & remissionem injuriarum; pariter & conjugium, cum hoc insuper sit imago amoris Christi erga sponsam Ecclesiam. Si autem per sacramenta intelligantur ceremoniæ institutæ in prædicatione Christi, tum baptismum, cœnam Domini & absolutionem esse sacramenta, imo & ordinationem ad ministrum.

Lutherus in
Catechismo
conjugium pro
Sacramento
non habuit,

Melancthonis
sententia.

ministerium, non vero confirmationem & extremam un-
ctionem. Contra Martinus Chemnitzius in locis theolo-
gicis, in quibus locos illos communes Philippi explican-
dos sibi sumpsit. *d. artic. de Sacram. Part. 3. p. 143.* mani-
festum esse ait, duo proprie dicta esse sacramenta, bap-
tisma & cœnam Domini, simul vero autores Apologiae ex-
cusat, quod etiam absolutionem eo retulerint. Idem in
Examine Concilii Tridentini *part. 2. p. 3. seq.* hanc senten-
tiam latius defendit, & simul *ibidem ut & p. 148. seq.* osten-
dit, matrimonium non esse sacramentum, & ab illo tem-
pore constanter a Reformatis pariter & Lutheranis do-
ctum fuit, matrimonium non esse sacramentum.

b) Duo hic probanda: (1) quod conclusiones ejus-
modi in consistoriis protestantium sint retentæ, quod
peculiari dissertatione jam præstitit Excellent. Joh. Sam. Stry-
kius. (2) Quibus ex causis id factum fuerit. Hæc vero partim
petenda ex præcedente observatione, quod non statim
ab initio reformationis matrimonium ex numero sacra-
mentorum fuerit exemptum, partim ex sequentibus, in-
tuitu tam Theologorum quam Jctorum, qui in consi-
storiis ad definiendas controversias matrimoniales, ut Ju-
dices ab initio reformationis constituti sunt.

i) Hujus vero instituti rationes variæ erant. Nam
(1) offendeantur Jcti Wittebergenfès, Goedenius & Jctorum.
Schurffius, quod Lutherus Jus Canonicum publice com-
bussit. Vide *cauclæ citatas d. cap. 22. §. 1. & 2.* (2) Non
habebant aliam normam, secundum quam in causis ma-
trimonialibus pronunciarent, cum hæctenus secundum
Jus Canonicum in causis matrimonialibus pronunciaf-
sent, (3) Videbant, quod etsi Lutherus docuerit conju-
gium esse negotium mere politicum, tamen, de
causis matrimonialibus pronunciari solum in Consi-
storiis, quæ primario & præcipua ad definiendas contro-
versias Ecclesiasticas erant instituta.

k) Theologi enim, postquam cum Luthero rejecif-
sent. *Quam Theo-
logorum.*

sent jus Canonicum, & tamen multi casus dubii in causis matrimonialibus occurrerent, sæpius consulebantur in rebus dubiis, ad casus conscientiaæ relatis, tam a Principibus, quam a privatis. Nam cum in Papatu Theologi omnes pene controversias ex jure naturali & gentium definiendas, sub prætextu directorii conscientiarum ad se traxissent, reformatione instituta, justum videbatur, ut de ejusmodi negotiis etiam consulerentur Theologi Evangelici. Hinc etiam in controversiis de justis bellorum causis consilia ab illis petebantur. Et jam Sarcerius anno 1553. corpus juris matrimonialis edidit, in quo collecta sunt consilia Theologica de causis matrimonialibus non omnino consentientia ubique. Etenim de norma certa inter ipsos non erat conventum. Jus Canonicum erat rejectum, Jus Justinianicum non erat aptum, neque id etiam erant edocti. Jus Mosaicum ob permissam polygamiam & divortiorum licentiam etiam pro norma universali non poterat assumi. Disciplina juris naturalis nondum erat exulta. Ergo quid facerent aliud, quam ut quilibet pronunciaret secundum dictamen rationis sæpe dubia, sæpe hæsitantis aut certe fundamento genuino destituta, & plerumque autoritate Patrum Ecclesie, qui & ipsi in his causis variabant, subnixæ. Conf. dicta in *dissert. de concubinato* §. 30. lit. b.

§. VII.

*De praxi
causarum
matrimonialium hic
paucis agen-
dum.*

Quamvis autem hætenus dicta satis ostendant, disquisitionem de causis matrimonialibus reservandam esse expositioni juris Canonici vel juris publici Ecclesiastici, licebit tamen hic saltem per modum indicis breviter annotare conclusiones quasdam, ubi nimirum praxis judiciorum nostrorum conveniat cum positionibus Juris Romani in capite præcedente notatis, & ubi differat.

§. VIII.

§. VIII.

Nuptias confarreatas & coemtas uti ignorarunt Germani, ita constat, nuptias usuales illas Romanas post introductam necessitatem benedictionis sacerdotalis in nuptiis sua sponte interiisse, adeoque illas nuptias usuales a Germanis nunquam fuisse receptas. *m*)

Ignorarunt Germani nuptias confarreatas, coemtas & usuales.

1) Ita recte Brissonius *de ritu nupt. p. 20.* refutat eos, qui statuerunt, quasi ex veteribus Romanorum nuptiis per coemtionem manserint vestigia in nuptiis Gallorum, tredecim nummorum numeratione. Recte enim dicit, eum ritum potius derivandum esse ex moribus coloniarum, quæ in Gallias ex Germania migraverint, ferroque & armis sedes occuparint, & in hunc finem recenser leges Burgundionum & Saxonum jam supra *hoc cap. lit. c.* descriptas. Adde quod moribus Germanorum maritus sibi emerit uxorem, at in coemtione Romana verosimile sit, uxorem sibi emisse maritum. Conf. dicta *cap. i. lit. oo.*

An apud Gallos reliquæ sint nuptiarum per coemtionem?

m) Non obstat, quod etsi Jure Canonico regulariter etiam nuptiæ sine benedictione sacerdotali pro nullis habeantur *cap. aliter. c. 30. q. 5.* tamen etiam ex aliis argumentis præsumantur nuptiæ legitimæ, v. g. si duo diu simul habitaverint, instrumenta dotalia confecerint, invicem se conjuges appellaverint, simul vixerint, & concubuerint, in vicinia per decennium pro conjugibus habitati fuerint &c. *cap. illud quoque ii. de presunt.* Atqui hoc videtur esse ipsum usuale matrimonium Romanorum. Conf. Wissenb. *ad ff. Ex. 45. th. 17.* Respondeo enim (1) *ca. Responsio.* capitulum illud non loqui de casu, ubi certo constiterit, virum & feminam non esse benedictione sacerdotali publice copulatos, sed ubi saltem probatio hujus copulationis, (quod ob varias causas accidere potest) erat difficilis vel impossibilis. (2) Non est adeo rarum, ut etiam in jure Canonico dentur capitula contradictoria, adeoque etiam

L

Autor

Autor *d. cap. 11.* in quodam casu speciali aliquid decernere potuit, quod canonibus antecessorum repugnaret. (3) Si maxime loquatur capitulum 11. de casu, ubi constaret nuptias benedictione sacerdotali publice non fuisse celebratas, ipsi tamen Canonistæ respondent, ei capitulo iterum per Concilium Tridentinum (quod necessitatem bened. sacerdotal. renovavit) esse abrogatum. Gonzalez Tellez *ad d. cap. 11.*

§. IX.

*Benedictionis
sacerdotalis
necessitas an
hodie sit re-
tinenda?*

Porro quod benedictionem sacerdotalem attinet, quamvis certum sit, ejus necessitatem ortum ducere ex falsa hypothese, quasi matrimonium sit sacramentum, *n*) adeoque JCros etiam protestantes in defensione hujus necessitatis falsas plerumque & arcana Papatus redolentes afferre rationes, *o*) ac propterea etiam extra Imperium Germanicum quibusdam in locis eam necessitatem recte non attendi; *p*) Propterea tamen nulla sufficiens adest ratio, abrogationem hujus ritus tamdiu retenti svadendi principi Evangelico, sed poterit idem juste retineri, modo retineatur ut ritus boni ordinis gratia ab hominibus inventus, sepositis istis rationibus papizantibus. *q*)

*Wissenbachii
acuta-insentia
contra doctri-
nam de sacra-
mento matri-
monii.*

n) Ipsi Pontificii cordatiores hoc agnoscunt. Verba Cajetani adducit Wissenb. *d. Exerc. 33. tb. 11.* Idem Wissenbachius acute refutat Bellarminum, pro assertione, quod matrimonium sit sacramentum, provocantem ad *Ephef. 5. vers. 32.* quia scilicet, ibi (in Bibliis vulgaris) occurrit vox *Sacramenti*. Nam inquit, hæc vox etiam occurrit *Apoc. 17. v. 7.* *Dicam tibi sacramentum mulieris & bestie que portat eam*, atque adeo ex illa ratione inventum esse sacramentum octavum.

o) Id.

o) Id latius ostensum ab Excell. Joh. Sam. Strycio
de reliquis sacram. in matrim. cap. 3. §. 3. ad §. 17.

p) Vide dissert. de concub. §. 1. lit. d. in fine & §. ult.
lit. b.

q) Dn. Stryk d. l. §. 14. Non enim omne, quod vi-
tiosam originem habet, & ipsum vitiosum est. Exempla
alia hujus observationis dedi *diſſa. differt. de concubinato* §. 1.
lit. d.

§. X.

Quod requisita justarum nuptiarum superiori *Inhabilitas*
capite exposita attinet, uti pubertas personarum *ad generan-*
contrahentium ex fine communi societatis nuptialis *dum.*
ibidem deducta est; ita tamen non omnes puberes
statim ad matrimonium contrahendum sunt admit-
tendi; r) nec senibus etiam indistincte permitten-
da essent matrimonia, s) multo minus Eunuchis,
quicquid etiam pro conjugio Eunuchorum afferant
quidam ex Theologis & JCtis Lutheranis, quorum
ratiunculis jam satis fuit responsum ab aliis corda-
toribus. r) Neque litem tollit distinctio, an quis
casu & sine culpa sua Eunuchis factus sit, nec
ne. u)

r) Requirit enim decorum juris gentium, ut non *Requiritur*
solum personæ habiles sint ad generandum, sed etiam ut *etiam jure*
maritus aptus sit ad alendam uxorem, maritus & uxor, *Gentium*
ut polleant prudentia regendi familiam, unde non sine *prudentia re-*
causa justa maturior, ætas in quibusdam statutis requiri- *gendi famili-*
tur. Vide B. Strykii *Uf. Mod. Pandect. ad tit. de Rit. nupt.* *am.*

§. 3.

s) Scilicet si viri majores sexagenariis, fœmina ma- *Conjugia se-*
jores quinquagenariis nuptias inire velint, aut si senex *num Reip. no-*
juvenculam, aut juvenis vetulam ducant, *Etsi Justinia-*
xii.

L 2

nus

nus l. 27. C. de nuptiis. tales nuptias permiserit. vide B. Stryk. d. l. §. 4. Wiffenb. ad d. l. 27. C.

Turpe conjugium Eunuchi.

1) Vide Hieron. Delphini tractatum de Conjugio Eunuchi. Bruckn. decis. matrim. c. 11. Habes hic exemplum doctrinæ de causis matrimonialibus apud nos magis corruptæ, quam apud ipsos Pontificios, qui stupiditatem vel cupiditatem adulandi turpem in defensoribus conjugii Eunuchi jure suo rident. Vide omnino Martini Geieri responsum prudens & cordatum in fine tractatus citati. Et recte Autor ille pseudonymus in præfatione. Novus hic est casus, in orbe Christiano sub præstantium ditioribus plane inauditus, & inter Pontificios quoque inconsuetus.

Etiamsi casus Evnuchus sit factus.

u) Video equidem in *Uf. moderno* §. 4. in fine asseri, principem tale conjugium prævia dispensatione admittere posse, si non sua voluntate & culpa quis ad generandum factus fuerit inhabilis. Sed vereor, ut ista assertio fuerit ad mentem Beati autoris. Vide ejus notas ad Brunnem. *Jus Eccles. lib. 2. c. 17. §. 2.* Sufficit enim, quod & hic adsit inhabilitas ad generandum, adeoque nullus adsit finis nuptiarum.

§. XI.

Ufus doctrinæ de consensu contrahentium.

Consensum personarum nuptias contrahentium, supra x) juris Gentium esse diximus. Adeoque nullum est dubium, quin in praxi hoc requirementum maxime attendi, nec ad subtilitates juris Civilis aut Canonici respici debeat. y) Unde pro nullo habenda conjugia dolo vel metu contracta, etiamsi copula sacerdotalis subsequuta sit, z) aut filia non expresse dissenserit, sed copulari se passa fuerit, aa) modo quis metui illato causam justam non dederit, bb) aut metu cessante conjunctione carnali non usus fuerit. cc) Neque in errore attendimus subtilitates juris Canonici, sed nullum matrimonium esse judica-

dicamus, etiamſi circa virginitatem ſponſæ erratum fuerit *dd*) aut circa ſtatum ſponſi Politicum, *ee*)

x) *Supra cap. 1. §. 11.*

y) Dico reſpici debeat; non quod a Collegiis Juridicis, etiam Principum proteſtantium, eo non reſpiciatur. Neque enim diſſidendum eſt, ob rationes ſupra §. 6. *huius capituli* indicatas: multa collegia adhuc hodiernum ſequuntur tradita juris Canonici. Et Facultas noſtra, ſi non prima fuit, ſaltem inter pauciſſimas, quæ poſt doctrinam juris naturalis in Germania reſtaurata primū deſipere deſierunt, numerari debet. Atque jam per vicennium & ultra ſubtilitates & nānias Juris Canonici in multis dereliquit.

Praxis pedentium Juris Canonici nānias derelinquens.

z) Ita reſpondimus Anno 1699. matrimonium metu contractum & benedictione ſacerdotali conſummatum eſſe ipſe jure nullum. Et anno 1706. pariter, nullum fuiſſe matrimonium judicavimus, ubi ſponſa dolose ſe finxerat eſſe nobilem & divitem. Vid. B. Strykii *Uſum modernum ad tit. de Ritu nupt. §. 29. 30.*

Praxis intuitu metus & doli.

aa) Ita reſpondimus Anno 1699. filiam a matre, Fratre, vitrico, & Clerico vario metu inductam, ut cum Sempronio ſponſalia iniret, & benedictione ſacerdotali matrimonium conſummaret, nunquam tamen maritaliter cohabitaverat, non fuiſſe factam Sempronii uxorem. vid. Uſ. Modern. *ad tit. de Sponſal. §. 18.* ubi recte notatur, quod Praxis noſtra non ſequatur jus Juſtinianicum, parentibus jus cogendi filiam concedentium, (Confer ſupra *cap. 1. lit. kkk.*) ſed potius jus Canonicum, conſenſum etiam ſiliarum requirentium. Quamvis exprincipiis juris Canonici vix illud reſponſum deduci poſſit, non facile permiſſuri, ut ſacramentum matrimonii ob pretextum talis metus reſcindatur; ſed potius, etiam ſequeſtratis principiis juris Canonici erroneis, ex evidentibus regulis rectæ rationis illa decifio Collegii noſtri profluxerit.

Etiā intuitu filiarum.

Quid si causam dederim metui?

Si ratihabitio postea sublecuta, etiam tacita, per concubitum.

Circa errorem quomodo distinguendum?

bb) Hinc etiam si quis cum puella in ipsa re venerea deprehensus metum a consanguineis puella sit passus restitutionem in integrum habeat, nisi dolo malo decipere puellam intenderit. Conf. Wissenbach. *de R. N. thes. 15.*

cc) *Cap. 2. X. de eo, qui duxit in matrim. cap. ad id 21. de sponsal.* Wissenb. *d. l.* Censetur enim postea quis in libertate constitutus ratihabuisse negotium metu antea initum. Nisi & hic iustam hanc praesumptionem elidendi causam habeat. Ita in responso Facultatis nostrae de anno 1699. *supra lit. z.* allegato, quarens in specie facti confessus erat, quod nesciret, annon post benedictionem sacerdotalem, ad quam coactus erat, cum sponsa sua concubuerit, nec ne, addita tamen hac circumstantia, quod cogentes eum vino adusto inebriaverint; respondimus, hunc concubitum pro ratihabitione nequaquam habendum, sed pro concubitu libidinoso, dolo alterius procurato. Vid. *Uf. Mod. §. 70. p. 96.*

dd) Circa errorem distingue: Vel simplex est, vel conjunctus cum dolo alterius, cum quo contraho. Simplex regulariter debet nocere erranti, nisi alia circumstantia aliud svadeant. Hic loquimur de errore, cui conjunctus est dolus alterius cum quo contraho. Is vero ex principiis juris naturalis contractum nullum reddit, quia deficit consensus, & dolus innocenti parti non debet nocere, neque opus est distinctione, utrum erratum sit in substantialibus an in accidentalibus contractus. Atque ex hac ratione primario deducenda est praxis consistoriorum nostrorum, non ex eo, quod ea conveniat cum jure Civili, aut lege Mosaiica, aut cum moribus aliarum gentium, aut quod virginitas sit qualitas substantialis matrimonii, etsi communiter istae rationes spuriae soleant adhiberi, etiam a Jctis praestantissimis. Vid. Wissenb. *ad tit. ff. de Sponsal. ib. 3. Ziegl. ad Lancell. lib. 2. tit. 12. §. 1.* Adeoque non opus erit, ut simus solliciti, quomodo respondeamus juri Canonico hic inepte, pro more Gratiani, dissentienti in *cap. unico caus. 29. qu. 1. junct. cap. quemadmodum 25. X. de jurejur.*

ee) Quae

ee) Quæ praxis iterum repugnat non solum juri Canonico *in d. cap. unico*, sed ex nostratibus etiam illis, qui distinctione utuntur, utrum erratum fuerit circa substantialia aut accidentalia. Ziegl. *ad Lancell. d. l. §. 3.* Schöpff. *ad ff. de divort. n. 9.* Ita respondimus in facultate, matrimonium esse nullum, cum Nequam falso nomine assumpto & Baronem se mentiens, virginem nobilem deceperat, & ejus cognatos, ut mendacio huic nimis supine credentes virginem ei desponsarent, hæcque post benedictionem sacerdotalem per aliquot menses ipsi conjugaliter cohabitasset. Confer responsum aliud *supra. lit. z.* adductum.

Error circa dignitatem aut divitias.

§. XII.

Quod consensum parentum attinet, nullum *De consensu Parentum.* rursus vel certe exiguum usum habet Jus Justinianicum in praxi. Ita plane diversi a moribus Romanis fuerunt & adhuc hodiernum sunt mores Germanorum. Hi enim non solum patris, qui in potestate habet, sed & matris, & avi, si pater desit, etiamsi avus non habeat in potestate, imo & ipsius patris, etiamsi filius sit sui juris, intuitu sceminarum etiam cognatorum, parentibus deficientibus, aliorum, imo & in nonnullis locis tutorum vel curatorum consensum requisiverunt. *ff.*) Quodsi parentes non habent justam dissentendi causam, consensum eorum supplet Consistorium. *gg.*) Sin nuptiæ etiam invitis parentibus contractæ consummatæ fuerint benedictione sacerdotali, aut conjunctione carnali, non solent rescindi vel nullæ declarari, sed subsistunt, ita tamen ut parentibus liceat liberos inobedientes exheredare. *hb.*) Sufficit adeo etiam tacitus parentum consensus, in filii etiam nuptiis, *ii.*) & nullum adeo

adeo usum in praxi habet quæstio an consensus patris præcedere debeat. *kk*) &c. Quæ omnia uti (etiam ubi cum jure Romano conveniunt) nequam juri Justiniano debentur, *ll*) ita nec adscribenda sunt omnia juri Gentium, sed pleraque. Juri Canonico, *mm*) nonnulla etiam moribus antiquissimis. *nn*)

Probatur hic
jus Romanum
exiguam ha-
bere usum,

ff) Hinc etiam frustranea est quæstio supra tractata *cap. 1. lit. iii.* An, si avus in potestate habeat, patris consensus requiratur. Cum apud nos avus nunquam habeat in potestate, de quo latius dicendum *ad tit. quib. mod. pot. patr. solv.* Conf. *Wissenb. ad Pand. de R. N. th. 13.* Jure Romano porro filius emancipatus poterat sine consensu patris etiam nuptias contrahere. *l. 25. de R. N.* etiam viginti quinque annis minor. *Wissenb. ibid. §. 18.* Adde de consensu matris B. Strykius *Differ. Jur. Canon. & Civil. Sect. 1. diff. 12.* & ejus usum modernum *ad tit. de sponsal. th. 15.* De consensu tutorum vel curatorum *d. Us. modern. ibid. th. 10. 11. 12.*

gg) *Us. Modern. ad. d. th. 17.*

hh) B. Stryk. *differ. 7.* Illud de bened. Sacerdot. ex jure Canonico noviore: Dn. J. S. Strykius *de reliq. Sacram. in caus. matrim. c. 3. §. 43.* Hoc de copula carnali accedente, contra omnem rationem & æquitatem. Idem *ibid. cap. 2. §. 27.* Unde & Sandius refert *Decis. Frisc. Lib. 2. tit. 1. def. 4.* matrimonium sine parentum consensu contractum per subsecutam copulam carnalem non ita confirmari, ut dissolvi a parentibus nequeat. Prolixè contra Concilium Tridentinum, nuptias consummatas contra voluntatem parentum non rescindi volens disputat Albericus Gentilis *de nuptis lib. 5. cap. 4. 5. 6. 7. 8.* Et *in cap. 9.* docet, pœnam exheredationis jam satis antiquam esse. De Lutero refert Seckendorff. *Historia Lutheranismi lib. 3. §. 126. n. 4.* quædam maxime memorabilia & ad hunc locum, & ad illu-

illustrationem eorum, quæ supra diximus de confusione doctrinæ post reformationem §. 6. lit. b. i. k. facientia, *Extat rescriptum Electorale ad D. Pomeranum, Pontanum & Melancthonem d. 8. Jan. 1544. datum, in quo refert, Jurisconsultos de Luthero quæstos esse, quod minaretur, se edito libro refutaturum illos esse; mandat autem, ut illis dicant, si quæ statuissent contra verbum Dei & Augustanam confessionem; ut a talibus possibac desisterent; de iis vero quæ controversa & dubia essent, speciatim in causis matrimonialibus, Theologi & Jureconsulti amice conferrent, & absque detrimento doctrinæ Christianæ a Luthero propositæ, concordarent, possibacibus legibus Pontificiis: quodsi convenire non possent, pronuntiari vult ex Theologorum, & illorum ex Jureconsultis, qui cum Theologis consentirent, sententia; Lutherum moneri jubet, ut a libro contra Jurisconsultos scribendo abstineret. Sed non multo post. d. 22. Jan. Lutherus prolixas ad Electorem literas dedit, & periculum ab ingruentibus sponsalibus clandestinis, si ea pro validis habeantur; ostendit; magnam adolescentum copiam Wutenberga esse significat, procaces autem fieri puellas, & ultro in hospitia juvenum irrepere, amoresque suos illis offerre. Eamma ferri, quod parentes filios suos ex Academia revocaturi essent, veriti, ne ad uxores ducendas cogerentur. Se quidem putasse, rescripto Electorali vetitam esse approbationem ejusmodi sponsalium; veruntamen sententia nuper in Consistorio publicata confirmationem ejusmodi desponsationis in causa filii cujusdam Casparis Beyeri factam esse. Ea territum se & commotum proxima dominica pro concione severe monuisse, ut in via regia persisteretur, & parentibus solis jus desponsandi liberos assereretur, rescriptis clandestinis promissionibus, quas pessimum Papatus inventum vocat, a Diabolo suggestum. Tristes inde casus accidere ait, & nuper parum absuisse, quin Melancthonis filius, ejusmodi sponsalibus irretitus in summum dolorem parentes conjecisset. Allegat & alia. Recenset postea verba a se pro concione pronunciata, quibus sponsalia clandestina damnaverit, & in infernum veluti precipitaverit. Rogat Electorem propter Deum & animarum salutem, ut sententiam Consistorii, per appellationem in aulam delatam, antequam ad comitia proficisceretur, rescinderet & Rescripto*

scripto suo hoc Antichristi terribilissimum inventum ex ecclesiis provincialium suarum egeret. Improbatur etiam exceptionem iureconsultis probatam, quod valeant sponsalia, si parentum consensus pro conditione promissioni inferatur; manere enim nihilominus vitium clandestinitatis, & parentes postea variis persuasivibus obtundi, sicut Beyerus illi contigerit, vehementer querenti, quod verba quaedam sua captata essent. Hic equidem non actum fuit, ut videtur, de matrimonio consummato, sed de sponsalibus. Sed uti tamen possumus hoc argumentum in presenti causa a minori ad majus. Neque defendemus quidem Jctos contra Lutherum, sed Lutherum Lutheri ipsi saltem opponamus. Ita enim de eo alibi refert Seckend. lib. 2. §. 43. n. 8. Scripsisse Lutherum contra rigorem potestatis parentum, filiorum matrimonia impediendum, cum hos laxè habitos lascivire & incautas feminas fallere permiserint. Ergo non indistincte est improbandum, quod neglecto parentum consensu masculi cogantur adimplere sponsalia, nec etiam indistincte id approbandum; sed ubique ex dictamine rectæ rationis vel leges matrimoniales formandæ sunt, vel his deficientibus istud filium Ariadnæum Jctis est sequendum. Ita jam supra hoc capite lit. z. & aa. adduxi responsa facultatis nostræ, quod non soleamus attendere bened. sacerdot. si deficient requisita honestatis naturalis. Ita in usu moderno ad tit. de sponsal. §. 16. adducitur aliud responsum facultatis nostræ, ubi pronunciamus, rescindenda esse sponsalia invitibus parentibus contracta etiam si fuerint jurata. Et adeo nullus dubitarem, rescindenda etiam aut nulla declaranda esse matrimonia per benedictionem sacerdotalem consummata, si ea invitibus parentibus consummata fuerint, imprimis in iis locis, ubi talia conjugia sunt lege prohibita, ut Hamburgi. Plura eam in rem vide adducta in Appendice ad disputat. Lipsensem de validitate conjugii invitibus parentibus contracti. Ubi quatuor responsa facultatum Juridicarum Lutheranarum deprehendes quorum duo priora nobiscum sentiunt, dissentientibus duobus posterioribus.

ii) Ut

ii) Ut adeo nullum usum habeat in praxi quaestio juris Justiniani de differentia liberorum patris furiosi aut mente capti, de qua egimus *cap. 1. lit. uuu.* quia moribus, etiam abstrahendo a Novella Justiniani ibidem adducta patre deficiente reliquorum agnatorum vel cognatorum consensus requiritur.

kk) Quia moribus etiam spurii legitimantur per subsequens matrimonium, ut videbimus suo loco, ubi de legitimationis usu practico differendum erit.

ll) Ita v. g. putant nonnulli, quod, dum hodie sup-
 plent Consistoria consensum deficientem parentum, ubi
 nullam justam dissentiendi causam habeant, hic occurrat
 usus practicus *l. 19. de R. N.* Vid. *Uf. Moder. ad tit. de Spon-*
sal. §. 12. Uti vero *cap. 1. §. 16.* ostendimus, ne quidem
 iure Romano magnum esse potuisse usum practicum il-
 lius *legis 19.* ita si vel maxime magnus usus practicus
 ostendi posset, dissentum parentum contrario consensu
 Consistorii fuisse non attentum, is tamen usus non de-
 ducendus foret *ex d. l. 19.* sed ex eo, quod ex principiis
 Juris Canonici per supra hoc capite notata cause matri-
 moniales fuerint pro spiritualibus habitæ. Alia jam qua-
 estio est, an etiam moribus nostris multa exempla possint
 allegari, quod Consistoria rejecto parentum dissensu ma-
 trimonia liberorum actu confirmaverint. Sane casus in
 usu moderno propositus ostendit contrarium, & quamvis
 Facultas nostra responso ibi adducto definiverit, patrem
 filii, debere rationes dissentiendi Consistorio allegare, &
 Consistorium posse, si non justas habeat, consensum ejus
 supplere; loquitur tamen responsum nostrum de po-
 tentia consistorii non de actu, de quo jam loquimur. Et
 nescio an hoc responsum multum profuerit quærenti, vel
 prodesse potuerit. Quidsi enim pater a Consistorio justus
 ut justas causas proferret, provocaverit ad sententiam
 Jctorum, quod parentes non debeant adigi, ut causas
 dissensus allegent, circa quam sententiam vide Bideb-
 M 2 chium

Ad usum pra-
 cticum l. 19. de
 R. N. non esse
 referendum,
 quod Consisto-
 ria nostra sup-
 pleant Consen-
 sum parentum,

chium & Cothmannum allegatos in *citata Appendice p. 1205.*
Sed hanc quidem litem ego nunc meam facere nolo.

mm) Per dicta §. 4. 5. 6. hoc capite.

nn) Huc spectant ex loco Taciti *supra lit. b. hoc capite* adducto, verba: Interfunt parentes & propinqui & muna probant.

§. XIII.

De servo-
rum & pere-
grinorum
conjugiis.

Sic etiam moribus nostris nullum habet usum prohibitio juris Romani nuptiarum cum servis aut peregrinis. *oo)*

oo) Vide B. Stryk. *differ. Jur. Civ. & Can. Sect. 1. diff. 10.* Ul. Mod. *ad tit. de R. N. th. 1.* Non quod servitus sit sublata in Germania, cujus contrarium docui *de usu distinct. pers. in liber & serv. cap. 2.* sed quod servi & peregrini sint participes sacramenti matrimonii. Confer *supra hoc capite 2. lit. d. in fine.*

§. XIV.

De prohibi-
tionibus ob
consanguini-
tatem & af-
finitatem.

Quod vero prohibitionem juris Romani quoad consanguinitatem & affinitatem attinet, sunt quidem in usu prohibitiones *supra recensitæ, pp)* sed non sufficiunt, adeoque neque hic allegare poteris usum practicum Juris Justiniani. *qq)*

De nuptiis
cum sponsa
patris &c.

pp) Nam quod dispensatio soleat obtineri, si quis sponsam patris vel filii & ita porro ducere velit, præstito prius juramento purgationis, quod cum defuncto sponso nulla conjunctio corporum intercesserit, id nec juri Romano adversatur. Confer Hopp. *ad §. 6. inst. h. t.* Quod porro idem notat, non in usu esse hodie prohibitionem filix uxoris, quam post divortium peperit, non eo pertinet, ac si prohibitio apud nos cesseret, sed ut ipse se declarat, quod hodie raro casus ejusmodi quasi privignarum occurrant. Unde & idem notandum erit de prohibitionem conjunctionis cum personis adoptione agnatis, quia dicenda *ad tit. de adoptionibus* ostendent, adoptionis Romanæ hodie nullum usum esse. Quod autem idem arbitratur *ad §. 10. Inst. h. t.* prohibitionis de servilibus cognitionibus hodie non esse usum, quia servitus sit sublata, falsa ratione nititur, ut modo dictum.

Cum quasi
privigna.

Cum agnatis
per adoptio-
nem.

Cum cogna-
tis servilibus.

qq) Do-

99) Docuit equidem Lutherus nuptias cum con-
 forbinis esse licitas. Vide Seckend. *d. lib. 2. §. 43. n. 8.* Sed
 tamen ob rationes initio hujus capituli allatas Jus Cano-
 nicum nimis jam radicatum erat in Germania, ut hic
 Lutheri doctrina novum jus introducere non potuerit.
 Unde opus est studioso juris, ut ante omnia computatio-
 nes graduum & varia affinitatum genera secundum do-
 ctrinam Juris Canonici intelligat. Etenim hoc jus sub
 prætextu legis divinæ & universalis, item honestatis &
 perfectionis Christianæ, revera tamen ad stabiliendam fir-
 mius tyrannidem in conscientias, & augendas divitias
 Cleri ex dispensationibus, regulas suas de prohibitioni-
 bus nuptiarum secundum varios cognationum gradus &
 genera affinitatis proponere & prohibitiones Juris Roma-
 ni latius extendere solet. Leges Protestantium hac par-
 te mediam viam inter jus Romanum & Pontificium e-
 gerunt, prohibitiones videlicet Juris Romani extenden-
 tes, Juris Canonici restringentes, aliaque circa doctrinam
 de dispensatione in gradibus prohibitis contra tradita ju-
 ris Canonici immutantes. Sed cum tamen & hæc leges
 provinciales maximopere variant, & doctrina de pote-
 state dispensandi partim maxima incertitudine opinionum
 & disputationibus confusissimis laboret, plerumque sola
 autoritate Theologorum pariter & Jctorum, mire & mi-
 sere dissentientium, non vero ratione iusta subnixis, non
 istud doctrinarum chaos evolendum est.

Juris Canonice
 extensio pro-
 hibitionum ju-
 ris Romani

Leges & mo-
 res protestan-
 tium maxime
 variantes

§. XV.

In eo vero conspirant jus Romanum, Cano-
 nicum, & mores hodierni Protestantium, quod
 non liceat, nec duos maritos, nec duas uxores si-
 mul habere, etsi ratio prohibitionis non ubique
 sit eadem, quam tamen inquirere non est instituti
 nostri. *rr)*

De Polyga-
 mia prohibi-
 tione.

rr) Saltem id notasse jam sufficiat ex Vinnio in no-
 tis

An olim poly-
gama Francis
permilla? Ne-
gatur,

tis ad §. 6. & 7. hic. Gentes orientales plerasque polygamiæ deditas, apud occidentales fere monogamiam in usu fuisse. Sed an non olim saltem apud Francos & Germanos polygamia plurium uxorum in usu fuit? Ita quidem videtur dicendum, si quis consideret, ex capitulis Herardi capit. iii. apud Baluz. Tom. I. p. 1293. Nullus Laicorum plus quam duas uxores habeat. Quod vero extra est, ad adulterium pertinet. Similiter & mulier. Idem legitur in capit. libro 7. cap. 406. ap. Baluz. p. 113. Ne quisquam amplius quam duas accipiat uxores, quia jam tertia superflua est. Unde putavit Dufresnius in Glossario sub voce concubina, per uxores hic intelligi concubinas. Locum Dufresnii dedi in disput. de concubinato §. 27. p. 53. Sed huic explicationi repugnant verba in capit. iii. Herardi: Similiter & mulier. Ergo dicerem potius, ista capitula intelligenda esse de polygamia non simultanea, sed successiva. Notum enim est, secundas aut tertias nuptias olim pro illicitis fuisse habitas.

XVI.

De nullitate
& pœnis in-
justarum nu-
ptiarum.

Denique nec dispositio Juris Justiniani de nullitate nuptiarum contra prohibitiones legum contrahentium, & de pœnis nuptiarum incestuarum quoad praxin in viridi est observantia. ss)

Probatio the-
seos,

ss) Quemadmodum enim jam supra notavimus, parentum dissensum impedire nuptias contrahendas, non autem ubique dissolvere consummatas conjunctione carnali aut benedictione sacerdotali, ita & in prohibitionibus juris humani, idem quoad mores potissimum Protestantium notant Doctores, quamvis incertitudine & variatione maxima, dum iterum mirifice dissentiant in doctrina de prohibitionibus juris divini, ob deficientem lapidem lydiæ rectæ rationis & sanæ interpretationis. Imo nec pœna incestuarum nuptiarum, quæ per sacras Imperatorum constitutiones erant irrogata, hodie obtinent, sed ex statutis & ordinationibus provincialibus earum variatio hodierna addisci debet. Vide

Hopp. ad §. 12. h. 1.

FINIS,

Halle, Diss., AB T-z

TA-a

ULB Halle
004 842 391

3

B.I.G.

Farbkarte #13

98
1793

Q. D. B. V.

DISSERTATIO JURIDICA
DE

USU PRACTICO
DOCTR. INSTITUTIONUM DE NUPTIIS,

246
75

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,

DN. FRIDERICO WILHELMO,
PRINCIPE BORUSSIAE, MARCHIONE BRANDENBURGICO, RELIQUA,
PRAESIDE

DN. CHRISTIANO THOMASIO,
POTENTISSIMI BORUSSIAE REGIS CONSILIARIO
INTIMO, UNIVERSITATIS FRIDERICIANAE DIRECTORE
AC PROFESSORE PRIMARIO, ET FACULTATIS JURIDICAE
ORDINARIO,

IN
ALMAE FRIDERICIANAE
AUDITORIO MAJORI,

d. 24. April. M. D. CC XIII.

Publico Eruditorum Examine submittet
FRIDERICUS SIGISMUNDUS de STURM,
Berolin. Marchicus.

HALAE MAGDEBURGICAE, LITERIS SAEFELDIANIS.

HALAE MAGDEBURGICAE, LITERIS SAEFELDIANIS.